

**SEYYİD KUTUB'UN FİKİRLERİNİN TÜRKİYE'YE
YANSIMALARI
(1970-1980 ARASI İSLAMCI DERGİLER BAĞLAMINDA)**

Aylin GÜNEŞ

**Yüksek Lisans Tezi
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
Doç. Dr. Hanifi ŞAHİN
2020
Her Hakkı Saklıdır**

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

Aylin GÜNEŞ

**SEYYİD KUTUB'UN FİKİRLERİNİN TÜRKİYE'YE
YANSIMALARI (1970-1980 ARASI İSLAMCI DERGİLER
BAĞLAMINDA)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Hanifi ŞAHİN**

ERZURUM-2020

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum “Seyyid Kutub’un Fikirlerinin Türkiye’ye Yansımaları (1970-1980 Arası İslamcı Dergiler Bağlamında)” adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim *.

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

06.03.2020

Aylin GÜNEŞ

* LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi MADDE 6– (1) Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. Hanifi ŞAHİN danışmanlığında, Aylin GÜNEŞ tarafından hazırlanan bu çalışma 06/ 03 / 2020 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından. Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. M. Zeki İŞCAN

İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Hanifi ŞAHİN

İmza:

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Mehmet SEVER

İmza:

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	II
ABSTRACT	III
KISALTMALAR DİZİNİ	IV
ÖNSÖZ.....	V
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SEYYİD KUTUB'UN HAYATI, ESERLERİ VE İSLAMCILIK

1.1. SEYYİD KUTUB'UN HAYATI	4
1.2. SEYYİD KUTUB'UN ESERLERİ	6
1.3. İHVAN-I MÜSLİMİN VE KUTUB	7
1.4. İSLAMCILIK VE RADİKAL İSLAMCI OLARAK KUTUB	13
1.5. TÜRKİYE'DE İSLAMCILIK DÜŞÜNCESİ	19
1.6. İSLAMCI DÜŞÜNCENİN TERCÜME FAALİYETLERİ VE KUTUB.....	27

İKİNCİ BÖLÜM

SEYYİD KUTUB'UN FİKİRLERİ VE İSLAMCI DERGİLERDE KUTUBÇU

SÖYLEMLER

2.1. İSLAMCI DERGİLER VE GEÇİRDİĞİ DÖNÜŞÜMLER	30
2.2. HİLAL, DİRİLİŞ, AKINCILAR VE AKINCI GÜÇ DERGİLERİ.....	32
2.3. KUTUB'UN <i>İSLAM NİZAMI</i> VE İSLAMCI DERGİLERDE <i>NİZAM SÖYLEMİ</i>	42
2.3. KUTUB'UN <i>ÜMMET KAVRAMI</i> VE İSLAMCI DERGİLERDE <i>ÜMMET OLMA SÖYLEMİ</i>	50
2.4. KUTUB'UN <i>HÂKİMİYET FİKRİ</i> VE İSLAMCI DERGİLERDE <i>SİYASİ SÖYLEM</i>	55
2.5. KUTUB'UN <i>İSLAM DEVLETİ</i> VE İSLAMCI DERGİLERDE <i>DEVLET SÖYLEMİ</i>	60
2.6. KUTUB'UN <i>İSLAM EKONOMİSİ</i> VE İSLAMCI DERGİLERDE <i>EKONOMİK DÜZEN SÖYLEMİ</i>	65
2.7. KUTUB'UN <i>CİHAD FİKRİ</i> VE İSLAMCI DERGİLERDE <i>CİHAD SÖYLEMİ</i> 11	

2.8. KUTUB'UN BATI'YI OKUMA ŞEKLİ VE İSLAMCI DERGİLERDE <i>BATI, BATICILIK</i>	74
SONUÇ.....	81
KAYNAKÇA	84
ÖZGEÇMİŞ.....	93

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEYYİD KUTUB'UN FİKİRLERİNİN TÜRKİYE'YE YANSIMALARI
(1970-1980 ARASI İSLAMCI DERGİLER BAĞLAMINDA)

Aylin GÜNEŞ

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hanifi ŞAHİN

2020, 93 Sayfa

Jüri: Doç. Dr. Hanifi ŞAHİN (Danışman)

Prof. Dr. M. Zeki İŞCAN

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet SEVER

İslamcılık 1960'larda yükselişe geçen Batı karşısında Müslümanlara yeniden eski dinamizmini kazandırmayı hedefleyen bir harekettir. Günümüze kadar Türk düşün dünyasında önemli bir yere sahip olduğu gibi Türk siyasal hayatı içerisinde de kendine yer edinmeyi başarmıştır.

Seyyid Kutub, hem fikirleri hem de faaliyetleri ile İslamcılığın en önemli isimlerinden biri olmuştur. Kendine has kavramsallaştırmaları ve eserleri ile kendi dönemini de kendinden sonraki dönemleri de etkisi altına almıştır. Türkiye'de özellikle 1960'lı yıllardan sonra tercüme faaliyetleriyle Kutub'tan tercüme yapılmış ve Kutub etkisi birçok alanda olduğu gibi dergicilik alanında da kendini göstermiştir.

Bu çalışma *Hilal*, *Diriliş*, *Akıncılar* ve *Akıncı Güç* gibi Kutubçu söyleme sahip olduğunu düşündüğümüz dergiler üzerinden üç ayrı araştırma nesnesine; Kutub, İslamcılık ve İslamcı dergilere odaklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Seyyid Kutub, İslamcılık, siyasal İslam, İslamcı dergiler.

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

**THE REFLECTIONS OF SAYYID QUTB'S IDEAS IN TURKEY
(WITHIN THE CONTEXT OF ISLAMIST MAGAZINES BETWEEN 1970-1980)**

Aylin GÜNEŞ

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Hanifi ŞAHİN

2020, Page: 93

**Jury: Assoc. Prof. Dr. Hanifi ŞAHİN (Advisor)
Prof. Dr. M. Zeki İŞCAN
Assist. Prof. Dr. Mehmet SEVER**

Islamism has been a movement aiming to regain the dynamism of the Muslims regarding the position of the West, which started to rise in 1960s. Until today, it has gained a significant place in the Turkish political life as well as in Turkish World of thought.

Sayyid Qutb was one of the most profound names of Islamism with both his ideas and activities. With his unique conceptualizations and works, he influenced his own era and also the periods after him. In Turkey, especially after 1960s, many translations have been made from Qutb's works and his influence has been observed in many fields including the journalism.

Through three magazines named as *Hilal*, *Dirilis* and *Akıncı Güc* which are believed to have a discourse of Qutb's, this study focuses on three different research objects; Qutb, Islamism and Islamist magazines.

Keywords: Sayyid Qutb, Islamism, Political Islam, Islamist Magazines.

KISALTMALAR DİZİNİ

A.B.	: Avrupa Birliği
A.K.P.	: Adalet ve Kalkınma Partisi
A.N.A.P.	: Anavatan Partisi
A.P.	: Adalet Partisi
bk.	: Bakınız
C.H.P	: Cumhuriyet Halk Partisi
çev.	: Çeviren
D.İ.A.	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
D.P.	: Demokrat Parti
ed.	: Editör
haz.	: Hazırlayan
M.K.P.	: Milli Kalkınma Partisi
M.N.P	: Milli Nizam Partisi
M.S.P	: Milli Selamet Partisi
M.T.T.B.	: Milli Türk Talebe Birliği
R.P.	: Refah Partisi
S.S.C.B.	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
T.D.V.	: Türkiye Diyanet Vakfı
Yay.	: Yayınları/Yayıncılık

ÖNSÖZ

İslam coğrafyasının büyük kısmını fikirleriyle derinden etkileyen İslamcı düşünce ve hareket akımının baş aktörlerinden biri Seyyid Kutub'tur. Kutub, şüphesiz ülkemizi de fikirleriyle etkileyen isimlerin başında gelir. Kutub'un yaşadığı dönem onun fikirlerinin oluşmasında en etkin öğedir. Bu dönem İslam dünyasının buhranlar yaşadığı dönemdir.

Kutub'a göre artık Müslümanların içinde bulunduğu bu buhrandan kurtulması, karamsarlıktan sıyrılması, dirilip yükselmesi şarttır. İslam'ın dirilişinin zamanı gelmiştir. Bu diriliş toplumsal ve siyasal sistemin dirilişidir. Bu dirilişi gerçekleştirecek olan İslam toplumdur. Diriliş önce toplumda başlayacak daha sonra dalga dalga hayatın her alanına yayılacaktır. İslam her zerreye işlenecek her alanda kendini gösterecektir. Diriliş ile İslam toplumu tüm insanlığın önderi olacaktır.

Batı maddi gelişim olarak İslam dünyasından çok ilerde olsa da hem maddi hem manevi açıdan insanlığı geliştirecek İslami düzen dünyanın ihtiyacı olan tek şeydir.

Sadece İslami düzenin olduğu İslam toplumunda insanlar birbirlerine değil Allah'a boyun eğer. Hâkimiyet Allah'ındır. Kanun koymak da O'nun hakkıdır. İslami düzen insana hak ettiği izzeti ve şerefi geri verecektir.

İslami düzeni kurmak için evvela 'İslami toplum' kurulmalıdır. İslami toplum Allah'ın kanunlarının hüküm sürdüğü toplumdur. İslam'ın yaşanmadığı her toplum 'cahili toplum'dur. Cahili toplumda cahiliye hüküm sürer. İnsanlar Allah'a değil insan efendilere boyun eğer, kula kul olur. Cahili toplum yalnızca putperest toplum değildir. Cahiliye çeşitli şekillerde kendini gösterir. Komünist, kapitalist, milliyetçi, materyalist, emperyalist toplumlarda insanlar fitratlarına uygun bir hayat sürmez, ilahi kanunlar değil beşerî kanunlar hâkimdir. Bu yüzden insanlar mutsuzdur ve sömürü altındadırlar. İnsanı fitratına uygun yaşatacak tek düzen İslami düzendir. İnsan evrenin parçasıdır. Evreni yaratan Allah insanı evrenle bir bütün olarak yaratmıştır ve evrene hâkim olan kanunlar insan için de geçerlidir. Allah en iyi bilendir, insan için en iyi düzen O'nun koyduğu kanunlarla işler. İslami düzende takip edilmesi gereken yöntem "rabani yöntem" dir. Bu yöntem her duruma uygulanabilir esnekliktedir.

İslami düzenin kurulması ve insanların özgür iradeleriyle seçim yapabilmesi için ‘cihad’ şarttır. Cihad insanların iradelerini kullanmalarına izin vermeyen tüm engelleri ortadan kaldırmak için yapılır. Fakat cihad sadece beyan ile yapılmaz. Hareket de şarttır yani kuvvetle cihad etmek de gereklidir. Beyan düşüncelerle savaşırken kuvvetle cihad da maddi engellerle savaşır. Cihad amacına ulaştıktan sonra sadece beyan ile cihadla yetinilir.

Sonraki aşama bir İslami devlet kurmaktır. Çünkü İslam nizamının kurulması ve sürdürülebilmesi için bir desteğe ihtiyaç şarttır. Devlet reisi seçimle işbaşına gelir. Allah’ın hükümleriyle hükmeden ve halkı tarafından kabul gören devlet reisine itaat şarttır. Eğer devlet adamları Allah’ın hükümleriyle değil kendi hükümleriyle hükmederlerse onlara itaat edilmez.

İslam devletinde sermaye eşit şekilde dağıtılır. Ekonomik düzen dengeli ve yapıcıdır. Belli bir sınıf ayrımı, üstünlüğü yoktur. Herkes emeğinin karşılığını alır. Devlet ferdi mülkiyete olumlu bakar. Gerekğinde kamu yararı için devlet vergilendirme yapabilir, mülkiyetlere el koyabilir.

Bu iddiaları dile getiren İslamcılık İslam’ı yeniden hayata hâkim kılmayı, karşılaşılan problemlere İslam ile çözüm bulmayı amaçlayan, dinin sadece manevi yönüne değil dünyevi yönüne de odaklanan harekettir. Buraya kadar değindiğimiz konu başlıkları Kutub’un fikirlerinin temelini teşkil etmiş ve çalışmamız açısından önem teşkil eden İslamcılıkta da yerini bulmuştur. İslamcılığın kendini ifade etme aracı olan dergicilik faaliyetleri de elbette bu fikirlerden payını almıştır.

Çalışmamızın birinci bölümünde Kutub’un hayatı, eserleri, fikirlerinin olduğu ortam ve İhvan süreci, tercüme faaliyetleri ve Kutub konuları ele alınmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde İslamcı dergiler ve geçirdiği dönüşümler, Kutub düşüncesinde *İslam nizamı, cahiliyet, hâkimiyet, cihad, ümmet, İslam devleti, ekonomik düzen, Batı-Batıcılık, İslamcılık, Türkiye’de İslamcılık*, 1970-1980 dönemi *Hilal, Diriliş, Akıncılar ve Akıncı Güç* dergileri ve bu dergilerdeki fikriyat ele alınmıştır. *Hilal* dergisinin toplamda 230 sayısı, *Diriliş* dergisinin 85 sayısı, *Akıncılar* dergisinin 12 sayısı ve *Akıncı Güç* dergisinin 8 sayısı incelenmiştir. Bu dergiler kendi dönemleri açısından Türkiye’deki İslamcılığın önemli durakları olarak görülmüştür.

Çalışmanın Amacı: İslamcı dergiler, söylem incelemesi yapacak bir çalışma için dergilerin siyasal ve kültürel hafızaya sahip olması bakımından büyük önem arz etmektedir. O dönemlerde kendileri etrafında kümelenme oluşturup İslamcı yazarların da okuyucuların da dergiler aracılığıyla kendilerini, ideolojilerini ifade etme imkânı bulmuş olmasından dolayı bu dergiler tarihsel bir belge ve siyasal bir imkân niteliğindedir.

Çalışmamız, İslamcılığın Türkiye serüvenini 1970-1980 döneminde çıkarılan kimisi uzun süreli devam eden kimisi kısa süreli olan bir dizi dergiyi incelemeyi amaç edinmiştir. Araştırmamızda bir dönemlendirme yapma zorunluluğu nedeniyle 1970 yılı başlangıç kabul edilerek İran Devrimi'nin gerçekleştiği ve Türkiye'de de etkilerinin vuku bulduğu, bununla birlikte 12 Eylül İhtilali ile siyasal, toplumsal, ekonomik dönüşümlerin yaşandığı 1980 dönemi ele alınmıştır.

Bu dönemi ele almamız; 1960'lı yıllardan sonra tercüme faaliyetleriyle, özellikle *Yoldaki İşaretler* kitabı ile 1970'li yıllardan sonra ülkede en çok okunan isimlerden olan Seyyid Kutub'un birçok eserinin seri şekilde tercüme edilmesi ve etkilerinin yoğun olarak görüldüğü dönem olması sebebiyledir.

Bu çalışma, Türkiye İslamcılığının 1970-1980 yılları arasındaki Kutubçu söyleme ilişkin hafızasını dergiler üzerinden okuma ve üç ayrı araştırma nesnesinin; *İslamcılık, dergicilik* ve *Seyyid Kutub'un kesiştiği noktaları* aydınlatma çabasıdır. İslamcılığın dergiler üzerinden kendini ifade biçimlerine ve bu ifade biçimlerinde yer alan Kutubçu söylemlere odaklanmaktadır.

Çalışmanın Sınırlılıkları: Çalışmamızda bir sınırlandırma yapma zaruriyetinden dolayı Kutub'un yazılarına sıkça yer veren, Kutubçu söyleme sahip *Hilal, Diriliş, Akıncılar* ve *Akıncı Güç* gibi birkaç dergiyi tercih ettik. Kişisel bir dergi arşivi oluşturma ve kişisel arşivlere ulaşma güçlüğü, İslamcı Dergiler Projesi kapsamında dergilerin internet erişimine açılmış olması bir kolaylık sağlamakta iken telif hakkı nedeniyle yazıların tamamına erişme imkânının olmaması, İslamcı dergiler üzerine çok fazla çalışmanın bulunmaması, konumuzla alakalı olmayan yazıları eledikten sonra elimizde sınırlı sayıda yazının kalmış olması ve dergilerde kısaltma veya takma isimler kullanarak yayımlanan yazıların kime ait olduğunu anlayamamız çalışmamızın sınırlılıklarından olmuştur.

Çalışmanın Yöntemi: Sosyal bilimlerin gereği olarak çalışmamızda anlayıcı, yorumlayıcı ve açıklayıcı yöntemi, tarihsel sosyolojik yaklaşım ile zihniyet çözümleyici metot kullanılmıştır. Tespit edilmiş olan kavramsal çerçevedeki bütün yazıların incelenmesi ve tahlil edilmesi benimsenmiştir.

Çalışmamda yardımlarını esirgemeyen, aklımdaki fikir her ne olursa olsun yanına gittiğimde beni destekleyeceğini dile getiren, sızlanmalarımı ve somurtmalarımı hoşgörüyü karşılayan değerli danışmanım Doç. Dr. Hanifi ŞAHİN'e, eleştirileriyle tezin olgunlaşmasını sağlayan, çoğu zaman yap dediklerini yapamadığım da bile şefkatini, nezaketini ve bilgisini esirgemeyen, her dersini iple çektiğimiz kıymetli hocam Prof. Dr. M. Zeki İŞCAN'a, kapısını her ne zaman çalsam beni güler yüzüyle karşılayan, desteğinden bir an bile şüphe etmediğim, değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ÇAKMAK'a, dostluklarını ve yardımlarını hep yanımda hissettiğim değerli arkadaşlarım Arş. Gör. Bahar ÇETİN'e, Arş. Gör. Zeynep Keleşoğlu'na ve son olarak da bu zorlu süreç boyunca sabırları ve dualarıyla her daim yanımda olan canım aileme teşekkürü borç bilirim.

Erzurum-2020

Aylin GÜNEŞ

GİRİŞ

Çalışmamızın bu bölümünde 1952'ye yılına kadar olan dönemde Mısır'ın siyasi tarihi ele alınacaktır. Çalışmamız için asli öneme haiz olan 1952'den sonraki gelişmelerse İhvan merkezli olarak "İhvan-ı Müslimin ve Kutub" başlığında ele alınacaktır.

Mısır, tarihinden bu yana daima Ortadoğu ve Kuzey Afrika'nın en önemli yeri; coğrafyasıyla, kadim medeniyetiyle Arap coğrafyasının merkez ülkesi olmuştur. İslamiyet'le tanıştıktan sonra da Arap-İslam dünyasının kültürel ve fikri anlamda kalbi olmuştur. Akif Emre'nin ifadesiyle Mısır: "Arap kimliğini oluşturan kültürel kodların harmanlandığı bir havuzdur."¹ Osmanlı'nın üç yüz yıl boyunca egemen olduğu Mısır, 1805'te Kavalalı Mehmet Ali Paşa ile özerk olmuştur. Osmanlı'nın vali olarak tayin ettiği Mehmet Ali Paşa (1769-1849) sanayide, ticarete, siyasi alanda elde ettiği başarılarla Mısır tarihinde adından söz ettiren isim olmuştur. Mısır, I. Dünya Savaşı'nın çalkantılı döneminden payını almış ve Mehmet Ali Paşa'nın ölümünden sonra yerine geçen oğulları borçlanmalara sebep olmuş, İngiltere'ye karşı borçlanmalar da Mısır'daki İngiliz işgali sürecini hızlandırmıştır.²

Mısır artık İngiltere için içişlerine müdahale edilebilecek bir ülke olmuştur. Süveyş Kanalı açıldıktan sonra Mısır'ın stratejik önemi artmış ve İngiltere Süveyş Kanalı'ndaki hisselerini koruma gerekçesiyle 1882'de Mısır'ı işgal etmiş ve Mısır bağımsızlığını yitirmiştir. 1918 yılında Vefd Partisi'ni kuran Sa'd Zağlul, (ö.1927) Wilson İlkeleri ve Paris görüşmelerine umut bağlamış, bağımsızlığın bu yolla geleceğine inanmıştır. Zağlul, Versay Konferansı (28 Haziran1919)'na hazırlanırken İngiliz Wingate, Zağlul'un heyetinin resmi olmadığını ileri sürerek Zağlul'u ve Vefd Partisi'nden birkaç ismi Malta'ya sürgün etmiştir. Bunun üzerine ilk kez Kıptiler ile Mısırlıların birlik olarak işgalin karşısında durduğu bir halk ayaklanması gerçekleşmiştir. İngiltere yükselen gerginliği durduramayınca Zağlul'un ve heyetinin konferansa katılmasına engel olamamıştır. Konferanstan sonra 1922'de Mısır'a

¹ Nurullah Çakmaktaş, *İslami Hareketlerin Sosyolojisi: Mısır'da Selefi Hareket*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2014, 39.

² Tuğba Yürük, *Siyasal İslam'ın Dönüşümü: Tunus'ta Ennahda Örneği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2017, 5; Zehra Betül Güney, *Müslüman Kardeşler'de Söylem Eylem İlişkisi: Hasan el Benna Dönemi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2016, 8

bağımsızlık verildiği açıklanmış; fakat bu reelde İngiliz işgalinin meşrulaştırılması anlamına gelmiştir. 1923 yılında ise Mısır, laik anayasayı kabul etmiştir. Aslen laikleşme M. Ali Paşa'ya kadar gitse de resmi olarak laikleşme 1923 yılında gerçekleşmiştir.³

1924 seçimlerinde Vefd Partisi hükümet kurmuş bu tarihten sonra ise halka verdiği sözleri tutmaması üzerine halkı memnun edememiştir. Basına, fikir hürriyetine birçok kısıtlama getirmesine rağmen İngilizleri de hoşnut tutamamış ve istifa etmiştir. 1924'te İngilizler 1923 anayasasını feshetmişler, kendilerine bağlı "Ulusal Birlik Partisi"nin kurulmasına ön ayak olmuşlardır. Halk buna tepki göstermiş ve 1925'te Vefd Partisi, seçimlerde yeniden galip çıkmıştır. Parti 1926'da da seçimleri kazanmış; fakat hükümeti kurmasına izin verilmemiş bunun yerine İngilizlerin baskısı ile 1922'de kurulan "Anayasal Özgürlük Partisi" hükümeti kurmuştur. Parti üyesi Abdulhalük Servet başbakan olmuş ve İngiliz Dışişleri Bakanıyla bir anlaşma imzalamıştır. Bu da İngiliz işgali ve sömürsünü resmen yasallaştırmıştır. 1927'de halk ayaklanmış İngilizler yine kerhen Vefd'i iktidara getirmişlerdir. 1931 yılında, İngilizlerin baskısıyla İsmail Sıdkı Paşa başbakanlığa getirilmiş, akabinde eski anayasa yerine yeni anayasa ve seçim sistemi kabul edilmiştir. 1930'lardan başlayarak İngilizlerin açık ve yüksek dozdaki müdahalelerinin artmasıyla Mısır iyiden iyiye istikrarsızlaşmıştır. 1935'e gelindiğinde de yeniden 1923 Anayasası'na dönmüştür.⁴

1936'da İngilizlerin Mısır'daki varlığı devam ederken Vefd Partisi İngilizlerle bir anlaşma yaparak Mısır'ı Milletler Cemiyeti'ne dahil etmiştir. Bu anlaşma sebebiyle parti halkın desteğini kaybetmiş ve kendi içinde de parçalanmaya başlamıştır. Bunun üzerine 1938'de Saadçılar meclise girmiştir. II. Dünya Savaşı yıllarında İngiliz düşmanlığı doruğa ulaşmış ve İngilizlerin sahip olduğu taht sallanmaya başlamıştır. 1942'de İngilizler tekrar Vefd Partisi'nin başkanı Nahhas Paşa'yı başbakan yapmıştır. İngilizler, Mısır siyasetinde Vefd'in önemine binaen Vefd'i sürekli kontrol mekanizması olarak kullanmışlardır. 1946'da Kahire'de İngilizlere ve hükümete karşı kitle gösterileri ve şiddet eylemleri giderek artmış ve bu gösteriler 1948'de Arap-İsrail Savaşı'na kadar

³Güney, *Müslüman Kardeşler'de Söylem Eylem İlişkisi: Hasan el Benna Dönemi*, 9-10

⁴Güney, *Müslüman Kardeşler'de Söylem Eylem İlişkisi: Hasan el Benna Dönemi*, 10-12

devam etmiştir. 1948 yılında savaş kaybedilince 1952’de “Hür Subaylar Devrimi” adlı askeri bir devrim olmuş ve yeni bir dönem başlamıştır.⁵

⁵Güney, *Müslüman Kardeşler’de Söylem Eylem İlişkisi: Hasan el Benna Dönemi*, 12-16

BİRİNCİ BÖLÜM

SEYYİD KUTUB'UN HAYATI, ESERLERİ VE İSLAMCILIK

1.1. SEYYİD KUTUB'UN HAYATI

Seyyid Kutub, Orta Mısır bölgesinin Asyut'a bağlı Mûşi köyünde 1906 yılında dünyaya gelmiştir. Dindar ve tanınmış bir kişi olan babası Hacı Kutub, tarımla uğraşmış, yoksul ve ihtiyaç sahibi insanların yardımına koşmuştur. Annesi de seçkin bir insandır. Kutub'un yetiştirilmesinde en önemli rolü o üstlenmiştir. Kutub, ilkokulu bitirdikten sonra Kahire'ye gitmiştir. Burada öğretmen okuluna gitmiş ve mezuniyetinin ardından ilkokul öğretmeni olarak atanmıştır. İki yıl öğretmenlik yaptıktan sonra Kahire'de Daru'l-Ulum fakültesine girmiştir. Öğrencilik yılları sırasında Abbas Mahmud el-Akkad ile tanışmış, onun görüşlerinden etkilenmiştir. Üniversitedeki öğrenci hareketlerine katılmıştır. Ayrıca edebiyatla ilgilenmiştir. Kardeşi Muhammed Kutub'u da Kahire'de ortaokula yazdıran babasının vefatından sonra annesi ve kız kardeşleri de Mısır'a yerleşmiştir. Kutub'un kardeşleri de önemli eserler bırakmış değerli fikir sahibi insanlardır. Kutub fakülteden mezun olduktan sonra önce ortaokul öğretmeni olarak atanmış daha sonra Milli Eğitim Bakanlığında danışman olmuştur.⁶

“1942'den itibaren Kutub şiir ve edebiyat alanında önemli eserlere imza atmıştır. Mısırlı yazar Mahmud Akkad'ın etkisiyle halkçı yayınlar kaleme almıştır. Aynı zamanda şiir ve hikâyeler de yazmıştır. “Dikenler” adlı hikâye kitabı kendi hayat hikâyesini anlattığı, buruk bir aşk öyküsünden bahsetmiştir. Muhtemelen bu aşk öyküsünden dolayı ömrünün sonuna kadar bekâr olarak yaşamıştır. Kutub'un şiir ve edebiyatla olan ilişkisine dikkat çeken Yusuf Nada onun hakkında şöyle söylemiştir: “O bir filozoftu ve İslam hakkında çok bilgiliydi, aynı zamanda da şairdi. İslam, felsefe ve şiiri bir araya getirerek saygın 24 kitap yazdı.”⁷

Kutub eğitim ve öğretim sistemini incelemek üzere bakanlık tarafından Amerika'ya gönderilmiştir. Kasım 1948'de New York'a giden Kutub, burada Batı hayat tarzını yakından tanıma imkânı bulmuştur. New York ve Colorado'da eğitimle ilgili

⁶ İbrahim Sarmış, *Bütün Yönleriyle Seyyid Kutub: Hayatı, Eserleri, Fikirleri ve Mücadelesi*, Fecr Yayınları, Ankara 2018, 25-27.

⁷ Cihangir B. Aksakal, “Seyyid Kutub ve Müslüman Kardeşler”, *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, 2 (3), 2015, 65-80.

araştırmalarda bulunmuş, bazı yükseköğretim kurumlarında derslere katılmış, Amerika'nın değişik eyaletlerini gezmiştir. Mısır'a dönüşü sırasında İngiltere, İsviçre ve İtalya'ya uğramıştır.⁸ 1951 yılında yurda döndüğünde Amerika'yı; ırkçılık, materyalizm, toplumun ahlaki açıdan çökmüş olması gibi birçok konuda eleştirmiştir. ABD tecrübesi Batı'ya yönelik eleştirilerini artırmış ve onu Müslüman Kardeşler'e yakınlaştırmıştır. Maarif Bakanlığı'ndan istifa etmiş Salih Aşmavi aracılığıyla Müslüman Kardeşler üyesi olmuştur. Hür Subaylar Hareketi'nin 1952'de yaptığı askeri darbe sonrasında Kutub, Müslüman Kardeşlerin yönetim şurası üyeliğine seçilmiş ve tebliğ işlerinden sorumlu kılınmıştır. Darbenin ilk yılında Müslüman Kardeşler ile Nasır arasındaki ilişkiler genel olarak iyi gitmiştir. Darbeden sonra bütün siyasi partilerin kapatılmasına rağmen Müslüman Kardeşlere dokunulmamıştır. Çoğunluğu Müslüman Kardeşler üyesi olan çok sayıda siyasi tutuklu hapishanelerden çıkarılmıştır. Fakat bu durum uzun sürmemiş, Devrim Komuta Konseyi, Müslüman Kardeşleri rakip olarak görmüş; hükümet, Müslüman Kardeşler'i kapattığını ilan etmiştir.⁹ Kutub, 1954 yılında çok sayıda Müslüman Kardeşler mensubu ile beraber hapse girmiştir. Müellifi olduğu *Fizilal-il Kur'an'ın (Kur'an'ın Gölgesinde)* büyük kısmını hapishanede yazmıştır. On yıllık zindan hayatı süresince ağır eziyetlere maruz kalmış, 1964 yılında Irak devlet başkanı Abdüsselam'ın ricası üzerine serbest bırakılmıştır. 1965 yılında *Yoldaki İşaretler* adlı eserini yayınlamıştır. Büyük ses getiren bu kitabın basılmasının ardından Nasır yönetimi, yönetime karşı darbe teşebbüsü gerekçesiyle kendisiyle beraber kırk bin kadını ve erkeği zindana atmıştır. Birçok insan mahkemeye dahi çıkarılmadan işkenceyle can vermiştir. Kutub da ağır işkencelere maruz kalmış, işkenceden dolayı tanınmayacak hale gelmiş olmalı ki, mahkemenin son celsesine çıkarılmamıştır.

Seyyid Kutub ve iki arkadaşı kısa bir mahkeme sürecinden sonra idam cezasına çarptırılmışlardır. Bu karar çok ses getirmiş, itirazlar yükselmiş, tepkilere yol açmış ve birçok Arap lider işlerin daha kötüye gideceği endişesiyle idamın müebbet hapse çevrilmesini istemiştir. Pakistan'da birçok örgüt kararı kınamış, *Cemaat-i İslami*'nin mensupları bir yürüyüş düzenlemiş ve Abdunnasır'ın kararı yeniden gözden geçirmesini istemiştir.¹⁰

⁸ Hilal Görgün, "Seyyid Kutub", *DİA*, TDV Yay., Ankara 2009, 37, 64

⁹ Aksakal, "Seyyid Kutub ve Müslüman Kardeşler," 65-80.

¹⁰ Seyyid Kutub, *Devlet Bilinci*, "Giriş", (haz: Abdulkadir Coşkun), Ehil Yayıncılık, İstanbul 2017, 12

Kız kardeşi de dâhil birçok kimse Kutub'un yanına gelerek kararından dönüp bir başka Arap ülkesine gitmesini söylemiştir. Kutub, bu isteğe şu yanıtla karşılık vermiştir: *“Eğer idamı hak etmiş olarak Hakk'ın emriyle ipe çekiliyorsam, buna itiraz etmek haksızlıktır. Eğer batılın zulmüne kurban gidiyorsam, batıldan merhamet dileyecek kadar alçalamam.”* 29 Ağustos 1966'da cezası infaz edilmiş; cesedi bilinmeyen bir yere gömülmüştür. İdamı bütün İslam dünyasında tepkiyle karşılanmıştır.¹¹

1.2. SEYYİD KUTUB'UN ESERLERİ

Seyyid Kutub, çeşitli konularda eserler vermiştir. Daha çok edebî, siyasî, iktisadî, toplumsal, felsefî ve dinî alanlarda eserler te'lif etmiştir. Eserleri şu şekilde sıralanabilir:¹²

1. Fizilali'l Kur'an
2. İslam'da Sosyal Adalet
3. Cihan Sulhü ve İslam
4. İslam ve Medeniyetin Problemleri
5. İslam ile Kapitalizm Çatışması
6. Kur'an'da Edebi Tasvir
7. Kur'an'da Kıyamet Sahneleri
8. Din Dediğin Budur
9. İslami Etütler
10. İstikbal İslam'ındır
11. Dört Tayf
12. Dikenler
13. Bir Köylü Çocuğu
14. Meçhul Kıyı
15. Büyülü Şehir
16. Şairin Hayattaki Hedefi
17. Edebi Tenkidin Usulü ve Metodu
18. Kitaplar ve Şahıslar

¹¹ Hilal Görgün, “Seyyid Kutub”, *DİA*, TDV Yay., Ankara 2009, 37, 68

¹² *Seyyid Kutub, Hasan el Benna, Mevdudi, “İslam'da Cihad”*, (Çev. Hüseyin Yılmaz), Özgü Yayınları, İstanbul 2009, 13-20.

19. ‘‘Kültürün Geleceği’’ Kitabının Tenkidi
20. Dini Hikyeler
21. Yoldaki İşaretler
22. İslam Düşüncesi (Hususiyetleri ve Esasları)
23. İslam’da Cihad

1.3. İHVAN-I MÜSLİMİN VE KUTUB

İhvan-ı Müslimin, Hasan el-Benna tarafından 1928’de İsmailiyye kentinde kurulmuştur.¹³ İhvan, Mısır’daki tüm; Ortadoğu’daki çoğu İslami hareketin kaynağıdır. Bu yönüyle İhvan hareketi tüm İslam dünyası için önemli bir harekettir.¹⁴

Pınar’a göre Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkılmasıyla önceki yüzyıllarda sahip olunan refah ortamı kaybolmuş Batı karşısında Müslümanlar ciddi anlamda mevzi kaybetmişlerdir. İslam lkeleri işgaller, siyasi, iktisadi, kültürel ve toplumsal sıkıntılar ile karşı karşıya kalmıştır. Mısır da bu durumdan nasibini alan ülkelerden olmuştur. Nitekim Mısır toplumu yıllarca Batılı glerin işgali altında kalmış ve batılı gler siyaseti, ekonomiyi, eğitim-ğretim politikalarını kendi istekleri doğrultusunda yönlendirmiştir. Batılı gler tarafından seçilip tahta çıkarılıp indirilen kralların keyfi istekleri ülkeyi daha da kötü hale getirmiştir. Bu i sıkıntılarının yanı sıra Mısır’ın Filistin davasına öncülük etmesi ve batının desteğiyle kurulmuş olan İsrail ile savaş halinde olması ülke siyasetinin ve ekonomisinin daha da kötüleşmesine neden olmuştur. Tüm bu sebepler halkın her kesimini çözüm yolları aramaya sevk etmiştir. Batılı glere ve yönetimde etkin olmak için onlarla işbirliği yapan Batıcı liderlere karşı uyanış hareketleri başlamıştır.¹⁵

İslami veya *İslamcı* diye adlandırılan bu hareketlerden biri de fikrî planda vardığı u noktası yani kutbu olan Seyyid Kutub da dâhil olmak üzere milyonlarca Müslümanın hizmet ettiği *İhvan-ı Müslimin* ya da *Müslüman Kardeşler* adı Benna’nın anlattıklarına göre İslam’a hizmet yolunda kardeş olan kimseleri ifade etmek için seçilmiştir. Benna, İsmailiyye’de öğretmenlik yaparken, İngiliz hâkimiyeti devam etmiştir. Bu durum

¹³ Alev Erkilet, *Ortadoğu’da Modernleşme ve İslamî Hareketler*, Hece Yayınları, Ankara 2004, 230-231

¹⁴ Nurullah akmaktaş, *İslami Hareketlerin Sosyolojisi: Mısır’da Selefi Hareket*, 41-45

¹⁵ Fatma Pınar, ‘‘Hasan el-Benna ve Müslüman Kardeşler’’, *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5, 2015, 133-153.

Benna'yı rahatsız etmiş ve ona "Selahaddin Eyyübi'nin topraklarının bu istiladan kurtarılması gerektiği" fikrini aşlamıştır.¹⁶

İhvan-ı Müslimin ya da Müslüman Kardeşler hareketi bütün İslam dünyası için İslamcılığın başlangıç noktası sayılabilir. İhvan'a göre; İslam hayatın her alanına müdahil olmalıdır. Kaynak Kur'an ve Sünnettir. İslam her yerde ve her zaman aynıdır ve geçerlidir. 1932'de Kahire'ye taşınan İhvan çok güçlü bir teşkilat haline gelmiştir. Hızla yayılmış ve birçok ülkeyi de etkisi altına almıştır. 1940'ların sonlarında "devlet içinde bir devlet" olmuş, hareket siyasallaşmıştır. Benna'nın krala ve hükümete yaptığı güçlü eleştirilerle devlet bu hareketten rahatsızlık duymaya başlamış, Benna'yı 1941'de tutuklamış ve 1948'de bu hareketi fesh etmiştir. Örgüt sonra defalarca kapatılmış ve 1949'da Benna öldürülmüştür.¹⁷

Cemal Abdünnasır ve arkadaşları 1952'de bir askeri darbe olan Hür Subaylar Devrimi'ni gerçekleştirmişlerdir. İhvan, Hür Subaylarla yakın olduğu ve İhvan'ın kraliyetle arasının bozuk olması gibi gerekçelerle bu darbeyi desteklemiştir. Nasır başa geldikten sonra İhvan'ı karşısına almak istememiştir. İhvan, Nasır'dan İslami adımlar atılmasını talep etmiş ve anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır. Nasır; Mısır'a, İran'da Pehlevi'nin reformları ve "Kemalist Türkiye" ile paralel reformlar getirmek istediği bir düzenin peşindedir. Nasır reformları ile rakiplerini susturmuş, halkın desteğini almış, Süveyş Kanalı'nı millileştirmiş ve saygınlık kazanmıştır. İhvan bu dönemde baskı altında kalmıştır. Kutub 1953'te İhvan mensubu olmuş ve İslami hareketlere önemli ölçüde tesir etmiştir. 1954-1964 yılları arasında tutukluken yazdığı eserlerle İhvan'ın ideolojik boşluğunu doldurmuştur.¹⁸

Kutub nazarında Nasır rejimi cahili rejimdir ve bu rejimle bir müşrikle cihad eder gibi cihad etmek gereklidir. Cahili rejim devrilmeli ve yerine İslami devlet kurulmalıdır. Keşşid'e göre bu aslen çok "tehlikeli" bir meseledir. Kutub'un rejimi "tekfir" etmesi birçok ulema ve din adamına da bu yolu açmak ve onların kullanabileceği bir silaha

¹⁶ Alev Erkilet, *Ortadoğu'da Modernleşme ve İslamî Hareketler*, 230-231

¹⁷ Nurullah Çakmaktaş, *İslami Hareketlerin Sosyolojisi: Mısır'da Selefi Hareket*, 41-45

¹⁸ Tuğba Yürük, *Siyasal İslam'ın Dönüşümü: Tunus'ta Ennahda Örneği*, 10-11, Nurullah Çakmaktaş, *İslami Hareketlerin Sosyolojisi: Mısır'da Selefi Hareket*, 46-49

dönüştürmek demektir. Nitekim bu silah, Kutub'un ölümünden sonra kontrol edilemeyen grupların eline geçmiştir.¹⁹

El-Verdani'ye göre; 1960'lı yıllardan sonra yaşanan tutuklamalardan sonra “yeni nesil” ve “eski nesil” arasında bir çatışma meydana gelmiştir. Eski nesil Benna ve İhvan'ın ileri gelenleri, yeni nesil Kutub'un *Yoldaki İşaretleri*'nden etkilenen gençleri temsil etmektedir. Bunun sebebi sosyal ve siyasal yenilikler karşısında “gelenekçi çizgi” de kalmayı isteyen ve pasif kalan İhvan'dan kaynaklanmaktadır. İhvan Kutubçu çizgiyi tehlike olarak görmüş ve Kutub ile takipçileri İhvan'dan ayrılmıştır. Kutub'a göre; düzen bozulmuştur, ıslah için gelenekçi tutum bırakılmalıdır. Oysa İhvan düzenin tamamen bozulmadığını, ıslah için gelenekçi tutumun aynen devam ettirilmesi gerektiğini söylemiştir. “Tekfir” akımı 1960'lı yıllarda ortaya çıkan Kutubçu akımlardandır. Tekfir sınırlı bir akım olmuştur. İhvan liderliğini devam ettirmiştir. Kutub, 1950'lerde İhvan mensubu olmuşken, onun fikri tezleri İhvan'la uyuşmamış ve İhvan'ı aşmıştır.²⁰

El-Ezher Kutub'un eleştirilerinden dolayı onu “Hariciler” den sayarak “sapmışlar” listesine almış, rejim de, kendisine bağlı olan Vakıflar Bakanlığı'na ait olan yayın organı “*Minberü'l İslam*” da Kutub için yapılan karalamalara göz yummuştur. Rejime bağlı kesimler kitabın bid'at olduğunu öne sürmüştür. Fetva Komisyonu başkanı Şeyh Sıbki tarafından *Yoldaki İşaretler*'in her bir cümlesine varıncaya dek reddiye yazılmıştır. Kitapta geçen cahiliyet döneminin sadece İslamiyet gelmeden önce Arap Yarımadası'nda yaşanan dönem olduğunu, bunun haricinde hiçbir dönemin cahiliyet dönemi sayılamayacağını söyleyerek Kutub'u Harici saymıştır: “*Kutub da Hariciler gibi hüküm ancak Allah'ın hükmüdür demekte ve böylece Müslümanları, her çeşit dünyevi iktidar ve egemenliğe karşı muhalif olmaya kışkırtmaktadır.*”²¹

Sıbki'ye göre; Kur'an İslami olan “ululemr”e itaat etmeyi önermiştir. Kutub'un amacı kendi gibi düşünmeyen herkese karşı çıkıp halkı kolaylıkla kandırmak için kitabına ayetler koyarak İslami toplumu kurup başına geçmeyi hedeflemektir. Tabi *Yoldaki İşaretler*'e gelen bu eleştiriler onun şöhretini artırmıştır. Keşep *Yoldaki İşaretler*'in aslen İslamcı ideolojiye ulaşmak için bir kapı niteliğinde ve kullandığı usul

¹⁹ Gilles Kepel, *Peygamber ve Firavun*, (çev. İsmail Bendiderya), Çizgi Yayınları, İstanbul 1992, 70-71

²⁰ Salih el-Verdani, *Mısır'da İslami Akımlar*, (Çev. H. Acar, Ş. Duman), Fecr Yayınevi, Ankara 1988, 45-48, 73

²¹ Kepel, *Peygamber ve Firavun*, 43,73-77

ve yöntemlerle İslamcı hareketin “manifestosu” olduğunu söylemiştir. Ona göre; Kutub ne bir lider ne de örgüt organizatörüdür, o İhvan’ın ideoloğudur.²²

Kepel, Kutub’un kitaplarının yanlış anlaşıldığını düşünen kanattan Yusuf Azam’ın yorumuna yer verir. Azam’a göre; Kutub’u ne körü körüne, inatla savunmak ne de reddetmek doğrudur. Kutub’un cahiliyeti tekfir değildir. Onun düşüncesinde cahiliyet; “ahlaki ve davranış sahalarındaki geri kalmışlıktır”. Bu günümüz toplumları için doğru bir ifadedir. Kutub’un, toplumun Müslüman olduğunu söylemesine rağmen onu Müslüman kabul etmemesi tutuklu iken vahşice işkenceler çekmiş olması nedeniyledir. Bu sebeple *Yoldaki İşaretler*’i kelimesi kelimesine öylece kabul etmemek gereklidir. Nihayetinde Kutub bir fakih de değildir.²³

1954 yılında Nasır’a bir suikast düzenlenmiş bunun sorumlusu olarak da İhvan görülmüştür. Suikast girişiminden sonra İhvan’ın üzerindeki baskılar iyice artmıştır. Bu tarihten sonra İhvan yasal olmayan şekillerde varlığını devam ettirmeye çalışmıştır. Sonraları baskı ve şiddet İslami hareketlerde bölünmelere ve bazı grupların radikalize olmasına yol açmıştır.²⁴

1970’te Nasır ölünce yerine geçen Enver Sedat’ın önceliği kapitalist düzende yer edinme ve ekonomik liberalleşme olmuştur. Nasır’ın sert politikaları yerini ekonomide liberalleşmeye, Arap sosyalizminden uzaklaşmaya bırakmıştır. İhvan-ı Müslimin bu dönemde af kazanmıştır. Sedat ile İhvan-ı Müslimin arasındaki barışçıl süreç uzun sürmemiş, İhvan 1972’deki “ekmek isyanları”nı desteklemiş ve Sedat’ı eleştirmiştir. Kepel’e göre; Sedat’ın İsrail’le yakın görüşmeleri, İhvan tarafından eleştirilmiş ve rejim İslam’a muhalif olmakla suçlanmıştır. Dergileri *ed-Dawa*’da bu fikirlerini dile getirmişlerdir. Bu durum yani kamu önünde rejimin İslami meşruiyetinin sorgulanması ilktir. 1981’de *ed-Dawa* kapatılmış ve Sedat da Cihat Örgütü tarafından öldürülmüştür.²⁵ Salih el-Verdani’ye göre 1920-1970 yılları arasında Mısır’da İslami hareket İhvan’ın hâkimiyeti altında olmuştur.²⁶

1980’li yıllarda Hüsnü Mübarek döneminde; İhvan seçimlere katılmış ve koalisyon aracılığıyla hükümet içinde yer alarak dinamikleşmiştir. Bu dönem siyasal

²² Kepel, *Peygamber ve Firavun*, 43,73-77

²³ Kepel, *Peygamber ve Firavun*, 85-86

²⁴ Çakmaktaş, *İslami Hareketlerin Sosyolojisi: Mısır’da Selefi Hareket*, 46-49

²⁵ Yürük, *Siyasal İslam’ın Dönüşümü: Tunus’ta Ennahda Örneği*, 11-13

²⁶ Çakmaktaş, *İslami Hareketlerin Sosyolojisi: Mısır’da Selefi Hareket*, 57

İslamcılığın yükseldiği dönem olmuştur. Sedat döneminde başlayan ekonomide liberalleşme bu dönemde de devam etmiştir. Özelleştirmeler Mübarek ve onun etrafındaki burjuvaziye imtiyaz oluşturmuş, bu durumu kendileri için kullanmışlardır. İhvan 1984'te *Vefd Partisi*, *Liberal Parti* ve *Sosyalist İşçi Partisi* gibi seküler partilerle ittifak kurmuştur. Bu da hareketin İslamcı çizgide olup olmadığı tartışmalarını gündeme getirmiştir.²⁷

İhvan sürecini anlatırken değinilmesi gerekli olan bir başka konu da Benna ile Kutub arasındaki farklılıklardır. Benna, İslam'ın insanların tüm sorunlarına çözüm getiren bir nizam olduğunu söylemiştir. Ona göre İslam'ı belli bir dönemle sınırlandırmak yanlıştır. Çünkü İslam evrensel bir dindir, asıl kaynaklara dönerek oradan hüküm çıkarmak gerekir. İslam'ın asıl kaynakları Kur'an, Sünnet ve sahabe ile tabiinin görüşleridir. Temel kaynaklardan çıkarılan hükümler her dönemin kendi özelliklerine göre düzenlenir.²⁸

Benna hayatının genç bir döneminde bir suikast sonucu öldürülmüştür. Bu durum Amerika'da sevinç ile karşılanmıştır. Kutub bu durumu şu sözleriyle anlatmıştır: “*Ben Amerika'dayken 1949 yılında Şehit Hasan el-Benna öldürüldü. Amerikan gazetelerinin gösterdiği tepki dikkatimi çekmişti. Aynı şekilde Amerika'ya gelen İngiliz gazeteleri de İhvana büyük ilgi gösteriyor, bu durumlarına seviniyorlardı.*” Bu durum Kutub'u İhvan'a yaklaştıran sebeplerden olmuştur.²⁹

Seyyid Kutub ile Hasan el-Benna aynı dönemde yaşamış olmasına rağmen hiç tanışmamışlardır. Bu durum ancak siyasi fikir ayrılığıyla izah edilebilir. Kutub'un, Benna hayattayken 1940'lı yılların başlarında kendi fikirlerine uygun tebliğ amaçlı bir cemaat kurma girişiminde bulunması, Benna'nın cemaatinin en büyük düşmanlarından olan Vefd partisine üye olması fikir ayrılığını kanıtlar niteliktedir.³⁰ Zaten onun Müslüman Kardeşler'e katılması da Benna'nın ölümünden sonradır.

Benna siyasi duruş olarak kendisi ve cemaatiyle birlikte Mısır yönetimine biat etmiş, Kutub ise yönetimi eleştirmiştir. Çünkü ona göre hükümet *Tağut*'tur ve Tağut'un

²⁷ Yürük, *Siyasal İslam'ın Dönüşümü: Tunus'ta Ennahda Örneği*, 13-15

²⁸ Erkilet, *Ortadoğu'da Modernleşme ve İslamî Hareketler*, 247-248

²⁹ Seyyid Kutub, *Son Sözler (Beni Niçin İdam Ettiler)*, (Çev. Ömer Bezirci), Nehir Yay., İstanbul 1989, 17-18.

³⁰ Zehra B. Güney, “Hasan El Benna ve Seyyid Kutub'ta Siyasi İslam Düşüncesi”, *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 6, 2018, 292.

³⁰ Güney, “Hasan El Benna ve Seyyid Kutub'ta Siyasi İslam Düşüncesi”, 293

reddi şarttır. Kutub Amerika dönüşü Mısır basınına sert eleştiriler yöneltmiş, Mısır basınına krala yandaşlık yapmakla ve düzenin kuklası olmakla suçlamıştır.³¹ “*Hasan El-Benna'nın yumuşaklığına karşılık Kutub; sertliği, yönetimle yardımlaşma fikrine karşılık uzlaşmazlığı, Benna'nın eğitim ve kamuoyu oluşturma eğilimine karşılık kesin sınırları çizilmiş radikal bir İslam hareketini savunmuştur. Seyyid Kutub'un bu radikal tavrı Müslüman Kardeşler Teşkilatı içinde fazla kabul görmemiş; ancak, İhvan içerisinde daha radikal hareketler çıkmasının da zeminini hazırlamıştır.*”³²

Kutub içinden çıktığı İhvan'ı her bakımdan aşan bir şahsiyet olarak değerlendirilebilir. İhvan fiziki olarak Benna ile var olmuş ise de fikri olarak varlık sahnesine çıkması Kutub ile gerçekleşmiştir. Yani İhvan'ın düşünsel doğumu, fiziksel doğumundan çok sonraları gerçekleşmiştir. Bazı müelliflere göre Kutub yeniden dirilttiği aktif İslami tavrıyla *müceddit* sıfatını hak etmiştir.³³

Benna 1930'ların sonlarına doğru bütün enerjisini siyasete girmeye harcarken Kutub, hükümetin İslami olmadığı gerekçesiyle enerjisini sistemi eleştirmeye ve bu sistemin dönüşmesi gereken “Nasıl bir İslami sistem?” sorusunun izahı için harcamıştır. Benna, sisteme dâhil olmuş ılımlı ve uzlaşmacı iken Kutub aykırı, uyumsuz ve susmak zorunda bırakılmış toplumun haykıran dili olmuştur.³⁴

Benna sistemi iyileştireceği düşüncesiyle sistemin pratiğiyle uzlaşmayı ve ona entegre olarak yaşamayı seçerken, Kutub'un takipçileri yaşadıkları dönemin cahiliye dönemi olduğu ve dönemin pratiklerinin de cahiliye pratikleri olduğu gerekçesiyle uzlaşmayı reddederek pratiğin kökünden değiştirilmesini savunmuştur. Bu iki arada kalmış bir İslam'ın reddidir. Kutub'a göre; yalnızca sözle cihad edilmez. Cihad hareket gerektirir. Bu durumu *İslam Davasının Stratejisi* kitabında: “*Zorba Tağutlar sizin öğüt ve konuşmalarınızla yola gelip gasp ettikleri iktidardan usulca el çekmezler. İş bu kadar basit olsaydı peygamberlerin görevi o kadar zor olmazdı herhalde.*” sözleriyle dile getirmiştir. Doğrusu Benna'nın aslen istediği Kur'an'daki siyasi İslam'ı söylemlerde zinde tutmak, ancak ılımlı yolu izlemektir. Kutub, bu adeta söylemde radikalliğin eylemde liberalliğin söylemde de eylemde de istikrarını korumuş ve söylemin eylemde

³¹ Güney, “Hasan El Benna ve Seyyid Kutub'ta Siyasi İslam Düşüncesi”, 293

³² Abdullah Manaz, *Siyasal İslamcılık-1 Dünya'da Siyasal İslamcılık*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2008, s.225

³³ Mustafa İslamoğlu, *İslami Diriliş Hareketleri*, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2011, 59, 308

³⁴ Güney, “Hasan El Benna ve Seyyid Kutub'ta Siyasi İslam Düşüncesi”, 299-302

de karşılık bulması için cesur adımlar atmıştır. Benna taviz vermeyi, takiyye yapmayı zaman kazanmak adına gerekli görürken Kutub taviz vermeyi reddetmiştir.³⁵

1.4. İSLAMCILIK VE RADİKAL İSLAMCI OLARAK KUTUB

Öncelikli olarak İslamcılık'ı daha net anlayabilmek ve birbirinden ayırt edebilmek için İslamcılık, din ve ideoloji kavramlarını incelemek uygun olacaktır. Eagleton *İdeoloji* adlı kitabında ideoloji kavramının birbiriyle ilişkili olmayan birçok anlamı olmasından dolayı tek ve yeterli bir tanımının yapılamadığını, anlam zenginliği nedeniyle tek bir tanıma sıkıştırmanın da faydalı olmayacağını söyler. Bazı tanımları da şu şekilde sıralar:³⁶

- Belirli bir toplumsal grup veya sınıfa ait fikirler kümesi,
- Toplumsal olarak zorunlu yanılısama,
- Özneye belirli bir konum sunan şey,
- Sistemli bir şekilde çarpıtılan iletişim,
- İçinde, bireylerin, toplumsal yapıyla olan ilişkilerini yaşadıkları vazgeçilmez ortam,
- Toplumsal çıkarlar tarafından güdülenen düşünme biçimleri.

Tüm tanımlarda ortak olan iki nokta; toplumsallık ve fikirdir. Yani ideoloji toplumsallık tarafından üretilen kaçınılmaz bir sistematik süreç yahut düşünsel durumdur.³⁷

Mardin'in aktardığına göre 1974 yılında Türkiye'de üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir anketten çıkan sonuçlar "ideoloji"nin iki anlam taşıdığına ipuçlarını vermektedir. Büyük çoğunluk ideolojiyi "sistematik fikir yapısı veya anlatsı" şeklinde tarif etmiştir. Küçük bir grup ise, "İdeoloji denince aklımıza ne geliyor?" sorusuna "Gerçekleri olduğu gibi yansıtmayan bir fikir yapısı" şeklinde yanıtlamıştır. Mardin, Marks'ın ve Mannheim'in ideoloji tanımının iki ayrı yönünün varlığına dikkat çeker: "İlkel anlamda ideoloji ve sistematik ideoloji." Kişinin çıkarları için fikirleri hep kendi açısından, kendi yararına olacak şekilde ortaya koyması ilkel iken; belli bir

³⁵ Güney, "Hasan El Benna ve Seyyid Kutub'ta Siyasi İslam Düşüncesi", 305- 310.

³⁶ Terry Eagleton, *İdeoloji*, (Çev. Muttalip Özcan), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2005, 17-18.

³⁷ Osman Konuk, "İdeolojinin Sonu Sonun İdeolojisi", Kenan Çağan (Ed.) *İdeoloji*, Hece Yayınları, Ankara 2008, 390

grubun veya kültürün gözünden dünyayı okuma, bu grubun dışına çıkamama sistematik ideolojidir.³⁸

Çınar'a göre ise; ideolojide asıl amaç diğer fikirleri gölgeleyip ideolojiyi güçlü göstermektir. Bu da yanlış yönlendirme, resmin bütünü göstermeme veya görünen kısmını çarpıtarak vermektir.³⁹ "Peki bir din, mesela İslam bir ideoloji midir?" İslam hakkında yazanlar onun sadece bir din olmadığını dile getirirler. İslam'ın bireysel ve toplumsal iki ayağı vardır. Müminlerin hayatına anlam ve amaç veren, inananı asıl hayat olan öbür dünyaya hazırlayan, dünyada yapılanlara karşılık ödül ve ceza sistemini uygulayan yönleriyle bireysel hayata hükmeder. Birçok din gibi sosyal bir din olması yönüyle de toplumsaldır. Cemaat hayatı sık sık vurgulanan bir alandır. Geleneksel İslam'a göre; İslam sosyal hayat üzerinde her şeyi kapsayıcı nitelik arz eden bir sistemdir. Siyaset ve İslamiyet de ayrılmayan daima beraber hareket eden ikili olmuşlardır. İslam mezhepleri de daha çok siyasi sebeplerle ortaya çıkmıştır.⁴⁰

Fakat dinde siyasi faaliyetler kurtuluş ve arınma için bir aracı konumundadır, amaç değildir. Bu yüzden "İslamiyet'te bir devlet modeli yoktur" tartışmaları çıkmıştır. İdeoloji ise siyasi bir iktidar etrafında teşekkül eder. Her ne kadar ideoloji için tek bir tanım yapılamasa da bir örnek üzerinden konuyu açacak olursak; göçmen kuşlarla ilgilenen bir derneğin üyelerinin, kuşların geçiş noktaları üzerinde bulunan, bir sanayi kuruluşunun zehirli atıklarıyla kirlenen bir gölle ilgilenmeleri, görünürde olan kuş sevgisinden değil arka planda yer alan iktidarın ekonomik planlama ve uygulamaları ile alakalı olmaları ideolojiktir. Bir din olarak İslam 'kutsal'ın ürünü iken, ideoloji bir düşünme biçiminin ürünüdür. İnsanlar tarafından üretilir. Din meşrulaştırma ihtiyacı duymaz; fakat ideoloji sürekli yenilenen bir "meşrulaştırma" ihtiyacındadır. Din öbür dünyaya atıfta bulunur, ideoloji öbür dünyaya atıfta bulunmaz. Dolayısıyla, bir dini mesela İslam'ı bir ideoloji olarak tanımlamak mümkün değildir. İslam'ı ideoloji olarak adlandırmak güçlü bir maneviyat barındıran bu dini sekülerleştirmek anlamına gelir.⁴¹

İsmail Kara'ya göre; "*İslamcılık XIX-XX. Yüzyılda, İslam'ı bir bütün olarak (inanç, ibadet, ahlak, felsefe, siyaset, hukuk, eğitim...)* "yeniden" hayata hâkim kılmak

³⁸ Mardin, *İdeoloji*, İletişim Yayınları, İstanbul 2013, 15-71.

³⁹ Aliye Çınar Köysüren, *Politika, Din ve İdeoloji Ekseninde Modernitenin Arka Planı*, Sentez Yayıncılık, Ankara 2019, 203.

⁴⁰ Türköne, *Siyasi İdeoloji Olarak İslamcılığın Doğuşu*, Etkileşim Yayınları, İstanbul 2011, 19-23.

⁴¹ Ahmet Murat, "Din Bir İdeoloji midir?" Kenan Çağan (Ed.) *İdeoloji*, 341-349.

ve akılcı bir metotla Müslümanları, İslam dünyasını Batı sömürsünden, zalim ve müstebit yöneticilerden, esaretten, taklitten, hurafelerden... kurtarmak; medenileştirmek, birleştirmek ve kalkındırmak uğruna yapılan aktivist, modernist, ve eklektik yönleri baskın siyasi, fikri ve ilmi çalışmaların, arayışların, teklif ve çözümlerin bütününe ihtiva eden bir hareket olarak tarif edilebilir.”⁴²

Çağan’a göre; imparatorluğun yıkılışını engellemeye çalışan Osmanlı, bu amaç doğrultusunda farklı alternatifler aramaya girişti. Bunun neticesinde farklı ideolojilerle tanıştı. Bunların ilki varlığını ilk olarak askeri alanda gösterip daha sonra diğer alanlara da sıçrayan Batılılaşma idi. Fakat Batılılaşmanın milletin yapısına uygun bir ideoloji olmadığına karar verildi. Batılılaşmaya karşı birleşme ve tepki gösterme fikri ortaya çıktı. Bu da çok uluslu yapıya sahip olan Osmanlı Devleti’nde *Osmanlılık* ideolojisini gündeme getirdi. O sıralarda Milliyetçiliğin yükselen bir değer olması Osmanlılık fikrini yenilgiye uğrattı. Milliyetçiliğin etkisiyle *Türkçülük*; öze dönme çağrısında bulunanların etkisiyle *İslamcılık* imparatorluğun damarlarındaki iki ana ideoloji haline geldi. İslamcılık fikrini savunanlara göre öze yani İslam’a dönülmeliydi. İslamcılık Cumhuriyete kadar ve Cumhuriyetin kurulmasıyla güç kaybına uğramış olsa da günümüze kadar yerini ve önemini korumuştur ve korumaktadır.⁴³

“Mardin’e göre; “*İslamcılık, İslam topluluklarında, önceleri belli belirsiz birtakım eğilim, özlem ve arayışlar olarak beliren sosyal kıpırdanmaların 19. Yüzyılın sonuna doğru daha bilinçli bir akım olarak şekillenmesine verilen isimdir.*” Burada bir akımdan söz etmek mümkün değildir. Birçok akım söz konusudur. Bu akımlar İslamî nizam kurma idealinde olan bütün İslam topluluklarını etkilemiştir.⁴⁴

İslamcılık üzerine yapılan tanımlar şu ortak paydada birleşir: ‘İslamcılık; dinin sadece manevi yönünün olmadığını, dünyevi yönünün de olduğunu ileri süren bu sebeple sosyal, siyasi, ekonomik, kültürel pek çok alanda dinin kendini göstermesi gerektiğini savunan akımdır. İslamcılıkta İslam, yüzü dünyaya dönük olan bir dindir.’⁴⁵

⁴² İsmail Kara, *Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi Metinler/Kişiler I*, Dergah Yayınları, İstanbul 2011, 17

⁴³ Kenan Çağan, “İdeolojinin Sonu Sonun İdeolojisi”, Kenan Çağan (Ed.) *İdeoloji*, (s.351-356), Hece Yayınları, Ankara 2008.

⁴⁴ Şerif Mardin, *Türkiye’de Din ve Siyaset*, iletişim Yayınları, İstanbul 1995, 11-15, Tiftikçi, *İslamcılığın Doğuşu-Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Gelişimi*, Akademi Yayın, İstanbul 2011, 25.

⁴⁵ Mahsum Aytepe, “Doğuşundan Günümüze İslamcılığın Türkiye Seyri: Bir Sınıflandırma Denemesi”, *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 2016, 171-172.

İdeoloji ve İslamcılık ilişkisine gelecek olursak; İslamcılık konusunda bizde ilk geniş çaplı araştırmayı yapan Tarık Zafer Tunaya İslamcılığı; bütün sosyal ve siyasal hayata uygulanması istenen inanç, fikir ve davranış kurallarını kapsayan bireysel ve içtimai yönü olan bir ideoloji olarak değerlendirir. Tunaya'ya göre; İslamcılık bireylerin özel hayatlarını düzenlemek ister. Devletlere, toplumlara, halk kitlelerine kurtuluş, kalkınma yolları gösterir.⁴⁶

Köysüren'e göre; hayatın tamamına nüfuz eden, İslami iktidar talebinde bulunan, modernitenin yerine geçmeyi hedefleyen bir İslam'ı barındırdığı için İslamcılık siyasal anlamda bir ideolojidir. Ancak insanın hürleşmesi, kendine dönmesi için "İslam şemsiyesi" nin açılmasını istemesi yönüyle de İslamcılık tam olarak ideolojiye karşı bir duruştur.⁴⁷

Türküne ise bu konuda: "*İslamcılık 1867-1873 yılları arasında İstanbul'da, bir grup Osmanlı aydını tarafından modern dünyanın meydan okumalarına karşı koyma endişeleri ile İslamiyet, bir ideolojiye dönüştürülmüştür.*"⁴⁸ demek yoluyla onu bir ideoloji olarak tanımlar.

Çağan da İslamcılığı bir ideoloji olarak tanımlar. Ona göre; Osmanlı Devleti her ne kadar dini bir devlet olarak tanımlanamasa da Osmanlı toplumunda din önemli bir yere sahipti ve toplumsal yaşamın her kesiminde yerini bulmuştu. Batılılaşma ideolojisine tepkiler batılılaşmanın Osmanlı'nın gerilemesini durdurmaya herhangi bir katkıda bulunamayınca dozunu artırdı. Ardından öze dönüş, İslam'a dönüş söylemleri ortaya çıktı. Aslında hep gündemde olan bu söylem her alanda, kurumsal olarak sürekli var olan bir sistem söylemiyle ortaya çıkmış olmasından dolayı artık bir ideolojiye dönüşmüştü. Her ne kadar İslamcılar İslam'ın bir din olduğunu İslamcılığın bir ideoloji olmadığını ve kendilerinin de ideolog olmadıklarını ileri sürseler de her yerde varlığını gösteren bir fikir ve inanç sistemi olma iddiasıyla ortaya çıkmış olması İslamcılığın bir ideoloji olduğunu kanıtlar.⁴⁹

İslamcılık ideolojisi; İslamlaşmak, İslam'a dönmek gibi temel argümanları taşır. Gerçek İslam'a dönülmeli ve İslam dışı unsurlar atılmalıdır. Bu unsurlar İslam'dan

⁴⁶ Tarık Zafer Tunaya, İslamcılık Akımı, Simavi Yayınları, İstanbul 1991, 31

⁴⁷ Aliye Çınar Köysüren, *Politika, Din ve İdeoloji Ekseninde Modernitenin Arka Planı*, Sentez Yayıncılık, Bursa 2012, 203.

⁴⁸ Türküne, *Siyasi İdeoloji Olarak İslamcılığın Doğuşu*, 17

⁴⁹ Kenan Çağan, "İdeolojinin Sonu Sonun İdeolojisi", Kenan Çağan (Ed.) *İdeoloji*, 356-357.

uzaklaşıldığı için ortaya çıkmıştır. İslamcılar için din sadece Tanrı ile kul arasındaki inanç ve ibadet sistemi değildir. Din bireysel, siyasal, toplumsal yönleri olan bir sistemdir. Hukuk, siyaset ve devlet İslam ile şekillenmelidir. Siyasi bağlamda din ve devlet birbirinden ayrılmaz. Siyasal iktidar Tanrı'yı temsil eder. Hukukun kaynağı da bizzat Tanrı'dır, Tanrı'nın emirlerine göre düzenlenir.⁵⁰

Daniel Pipes, İslam ve İslamcılık arasındaki farkı açıklarken birinin inanç, diğerinin ideoloji olduğunu söyler. Ona göre; İslam Kur'an ve Sünnet dini, İslamcılık ise Hasan el-Benna, Humeyni gibi isimlerin politik yolu, 20. yüzyıl fenomenidir. İslam Hristiyanlık, Yahudilik, bütünü iken İslamcılık Faşizm, Marksizm, Leninizm gibi radikal, ütopyik bir "izm"dir. Belki de İslamcılık bugün en canlı ideolojik harekettir.⁵¹

İslamcılık fikir ve amaçları çerçevesinde genel olarak; siyasal İslamcılık, ilerici İslamcılık, devrimci-radikal İslamcılık, savaşçı İslamcılık, halk-çoğunluk İslam'ı, resmi İslam, geleneksel İslam, modernist İslam şeklinde sıralanır. Siyasal İslamcılık devletin toplumsal, siyasi ve ekonomik kurallarını şeriatle temellendirmesidir. İlerici İslamcılık daha çok Arap dünyasında görülen, üyelerine İslamcı Sosyal Demokrat denilebilecek ve modernizmle çakışmayan İslam tanımıdır. Radikal İslamcılık sistemle yakınlaşmaktan ve bütünleşmekten özellikle kaçınan, mevcut siyasi ve fikri yapıda İslami köklü değişiklikler meydana getirmeyi arzu eden yöntemdir.⁵²

William Shepard, Kutub'u radikal İslamcı olarak tanımlar. "*Mevdudi ve Seyyid Kutub'un kiler ise "metin yönelimli" radikal bir İslâmıcılık arz etmektedir*" ifadelerine yer veren yazar 'Radikal İslamcılık' ile daha çok "köktenci" diye tanımlanan akımları kastetmektedir. Daha çok Mevdudi, Seyyid Kutub'un son dönem yazıları, İmam Humeyni ve diğer günümüz İran liderleri bu köktenci akımlara mensubiyet gösterirler.⁵³

Shepard'a göre Kutub'un ideolojik gelişimi, "müslüman laik" olarak adlandırılabilir bir durumdan, "İslamcı radikal" denilebilecek bir diğer duruma geçiş olarak değerlendirilebilir. Laiklik ile dinin, toplumun her alanına hâkimiyetine engel olmak anlamına gelirken "Müslüman laikliğinde" ise bu anlamda laikliği içermesine

⁵⁰Çağan, "İdeolojinin Sonu Sonun İdeolojisi", Kenan Çağan (Ed.) *İdeoloji*, 365-358.

⁵¹ Daniel Pipes, "Daniel Pipes Explains Islamism", 2000, <http://www.danielpipes.org/351/daniel-pipes-explains-islamism>

⁵²Abdullah Manaz, *Siyasal İslamcılık-1 Dünya'da Siyasal İslamcılık*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2008, 26-29.

⁵³William E. Shepard, "İslam ve İdeoloji", *Kelam Araştırmaları Dergisi*, Çev.: Mehmet Vural, 7(1), 2009, 183-220.

rağmen devletin resmi din olarak İslam'ı kabul etmesi ve İslam'a bir din olarak hala yüksek bir değer atfetme söz konusudur. Radikal İslamcılığa göre şeriat hayatın toplumsal, siyasal, ekonomik tüm alanlarına uygulanmalıdır. İctihad kapısı açılmalıdır. Toplum şeriatla düzenlenirken Batı'dan alınma ideolojiler şeriatın esnekliğinden yararlanılarak şeriat temelinde yeniden yorumlanmalıdır. Modernist yaklaşım ise kesinlikle reddedilir. “*Bu çerçevede Seyyid Kutub, 1930'lardaki Müslüman laik durumdan 1940'ların sonunda ılımlı radikal İslamcılığa ve ardından da hayatının son yıllarında aşırı radikal İslamcılığa kaymış olarak gözükmektedir. Son aşamada, laik dönemde yazdıklarının çoğunu reddetmiştir. Daha ılımlı radikal İslamcı döneminde yazdıklarının bazılarını, özellikle de bir Kur'an tefsiri olan Fizilali'l-Kur'an'ın ilk bölümlerini tekrar kaleme almıştır.*” Yine Sosyal Adalet kitabının da sonraki baskılarında değişiklik yapmış ve değişim açık şekilde Radikal İslamcılığa doğru olmuştur.⁵⁴

Hem modernizm hem Radikal İslam bu dinin toplumsal, siyasal, ekonomik alanlarda da etkin olan bir ideoloji olduğunu savunurlar. Radikal İslam bu ideolojinin; Kur'an'a ve Sünnete dayandığı için ilahi kaynaklı olduğunu, hayatın tüm alanlarını kapsadığını, tüm koşullara uyarlanabilecek biçimde pratik olduğunu, diğer ideolojilerden farklı ve bağımsız olduğunu savunur. Kutub'un “uluhiyet ve hakimiyet” kavramları önceki yazılarında nadiren yer alırken sonraki yazılarında sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır. Sonraki yazılarında hakimiyet ve uluhiyet Allah'a has kılınmalı şeklinde vurgulanmış, *Yoldaki İşaretler*'de önce “Siyasal idare yönetenlerin adaletli, yönetilenlerin itaatkâr olduğu ve dayanışma ile sağlandığı”, ifadeleri sonrasında ‘Hakimiyetin ve uluhiyetin yalnızca Allah'a ait olduğu şeriatın yöneticinin yetkilerini sınırlandırdığı ve yönetilenlerin yöneticinin İslam'a ters icraatlarını eleştirebildiği şekline bürünmüştür.⁵⁵

Radikal İslamcılar modernistler gibi hatta daha da ısrarcı halde İslam'ın bireysel alanı kapsadığı gibi kamusal alanı da kapsadığını, İslam'ın esnek bir din olduğunu, İslam dışı olan şeylerin ortadan kaldırılması gerektiğini savunurlar. İctihadın da gerekli olduğunu söylerler. Seyyid Kutub da kesin nass varsa içtihadla gerek olmadığını eğer

⁵⁴William E. Shepard, “Seyyid Kutub'un Düşüncesinin Gelişimi”, *Haksöz Dergisi*, Çev. Levent Taş, 41,42, 1994, 78-87

⁵⁵ Shepard, “Seyyid Kutub'un Düşüncesinin Gelişimi”, 78-87

kesin bir nass yoksa Allah'ın ilkelerine ve yöntemine uygun olarak içtihad yapılması gerektiğini vurgular. Radikal İslamcılar Batı sömürgeciliğinin yıkımına işaret edip Batılılaşma eğilimlerine karşı çıkararak İslam'ın farklılığına vurgu yaparlar. Batılı kavramları İslam ile bir arada kullanmaktan kaçınırlar. İslam Sosyalizmi gibi deyimlere karşı çıkarlar. Örneğin; Humeyni İran İslam Cumhuriyeti'ne demokrasi kelimesinin eklenmesine karşı çıkmıştır. Radikal İslamcılar farklılığa oldukça düşkünlük gösterirler, gerek Mevdudi gerek Seyyid Kutub modernist görüşte aşağılık kompleksi görürler.⁵⁶

Radikal İslamcılar Batılılaşma eğilimlerine karşı çıkmalarına, İslam'ın aslına sadık kalma konusuna ehemmiyet vermelerine rağmen oldukça moderndirler. Batılı modern teknolojiyi, toplumsal, siyasi yöntemleri, sembolleri kullanmışlardır. Onlara göre modern teknoloji ödünç alınabilir. Bunda bir sakınca yoktur ve bu 'asla sadık kalmaya' engel teşkil etmez. Kamusal alanda İslam'ın esnekliği üzerinde durmalarının Batılı ideolojilere olumlu bir bakış olarak yorumlanabilmesi ve modernliğin getirisi olarak İslam'ı bir sistem olarak görmeleri maddi teknolojide olduğu gibi radikal İslamcılığın Batılı düşünce ve uygulamalarla ilişkisinin ödünç alma şeklinde tasvir edilemeyeceğinin göstergelerindedir. Batılı modellerden ne kadar kaçmışlarsa da bu modeller onlar üzerinde etkilerini göstermiş ve bazı farklılaşmalara sebep olmuştur. Örneğin Mevdudi'nin daha kapitalist, Kutub'un daha sosyalist olduğu söylenebilir.⁵⁷

Bir diğer önemli nokta da radikal İslamcılarının ilerleme düşüncesini reddetmemiş olmalarıdır. Aksine İslami temelli bir ilerlemeciliği kabul etmişlerdir. Radikal İslamcılara göre uygulanıp itaat edilecek yasaları kapsadığı için İslam Hukukunu uygulamak zorunludur. Radikal İslamcılarının uhrevi yönleri de olmakla birlikte toplumsal ve siyasi faaliyetlerinde dünyevi yanları dikkat çekici boyuttadır. İslami modernizm arabulucu rolü üstlenmiştir. Doğup büyüdüğü ortamı yıkıp değiştirmek isteyen bunu da eskiden kullandığı materyallerle yapmayı arzulayan kişi gibidir.⁵⁸

1.5. TÜRKİYE'DE İSLAMCILIK DÜŞÜNCESİ

İslamcılık 19-20. yy'da İslam'ı hurafelerden, esirlikten, sömürden, taklitten kurtararak bir bütün olarak hayata hâkim kılmanın, İslam ile modernitenin nasıl

⁵⁶ Shepard, "İslam ve İdeoloji", 183-220

⁵⁷ Shepard, "İslam ve İdeoloji", 183-220

⁵⁸ Shepard, "İslam ve İdeoloji", 183-220.

uzlaştırılacağı dönemin şartlarına Müslümanca nasıl cevap verileceği sorularına cevap arayan hareketin adıdır. İslamcılık batıda “panislamizm”, “reformist düşünce” ya da modern İslamiyet” gibi isimlerle anılırken İslam dünyasında “ıslah”, “tecdid”, “ihya”, yahut panislamizme karşı “ittihad-ı İslam” olarak anılmaktadır.⁵⁹

Yusuf Akçura *Üç Tarz-ı Siyaset* adlı kitabında İslamcılık için “İslamiyet Politikası”, Tevhid-i İslam Politikası”, “İslam Siyaseti” gibi birçok adlandırma kullanmıştır. Ziya Gökalp *Türk Yurdu* dergisinde “Üç Cereyan” (1913) başlığıyla Akçura’nın üzerine eğildiği konular hakkında yazılar yazmıştır. Bu yazılar daha sonra *Türkleşmek-İslamlaşmak-Muasırlaşmak* olarak kitaplaştırılmıştır. Kara’ya göre; İslamcılık şeklindeki ifadesi ilk defa bu yazılarda Gökalp tarafından kullanılmıştır. Babanzade Ahmet Naim milliyetçilik-Türkçülük üzerine *Sebilürreşad* dergisinde çıkan makalesinde (1914) her ne kadar “İslamcı”, “İslamcılık” kullanımlarının yanlış olduğunu ve bunları kullanmak istemediğini dile getirirse de o da bu ifadeleri kullanmıştır. Said Halim Paşa da kitabına *İslamlaşmak* (1918) adını verirken Gökalp’te de aynı durum görülür.⁶⁰

Birinci paragrafta geçtiği üzere İslamcılık İslam dünyasında “tecdid” olarak da anılmaktadır. İslamcılıkta “tecdid” kavramıyla anlatılmak istenen; mükemmel ilk devir ile bugünün karşılaştırılmasının yapılabilmek için farklılıkların (sapmanın) giderilmesidir. Bu bir yenilenme faaliyetidir. Fakat dıştan değil içten yenilenmedir. Zaten İslam dıştan yenilenmeye uygunluk göstermez. Abbasilerle İslam dünyasına giren felsefenin tek başına vücut bulamaması, din ile felsefenin uzlaşabildikleri görüşünün de tam anlamıyla tutunamaması İslam’da dıştan yenilenmenin mümkün olmadığını ortaya koymuştur. İçten yenilenme aynı zamanda kendine yetebilmenin işaretidir; fakat İslamcılar bu “kendine yeterlik” inancını kaybetmişlerdir.⁶¹

18-19. yy’larda İslam dünyası itikadi, siyasi ve fikri anlamda bir bunalımın içindedir. Rönesans ve reformun ardından sanayi devrimiyle teknik olarak ilerleyen Batı, İslam dünyası karşısında bir üstünlük kazanmış ve İslam dünyası ile arasına geniş bir mesafe koymuştur. Bütün İslam dünyası işgale uğramış, Batı karşısında mağlubiyetler almıştır. Böylece “ıslah hareketleri” galip devletleri “taklit hareketleri”

⁵⁹ İsmail Kara, *Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi Temel Metinler*, Gerçek Hayat-Artı Reklam, İstanbul 2001, 5-9.

⁶⁰ Kara, *Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi Temel Metinler*, 21-24.

⁶¹ Kara, *Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi Temel Metinler*, 10-11

olmuştur. Ordudan eğitime, devlet yönetiminden gündelik hayata kadar her alanı yeniden düzenleme başlamıştır. Müslümanlar Batı'dan etkilenmeye başlamış ve Batı karşısında kendini küçük görür olmuştur. Ükelere ve kişilere göre farklılık arz etmekle beraber batılılaşma Batı'nın her şeyini değil yalnızca tekniğini almak yönüyle kısmi bir batılılaşmadır; çünkü onlara göre Batı'nın sahip olduklarına Müslümanlar zaten önceden sahiptir. Batı bugünkü seviyesine Müslümanlardan aldıkları sayesinde gelmiştir. Müslümanlar bunları zamanla unutmuştur ve Batı'nın sadece tekniğini alıp İslam'ın ahlak ve değerleriyle birleştirirlerse problemlerine çözüm bulacaktır.⁶²

İslami yapıların ortaya çıkışının öncelikli nedeni, Osmanlı ve dolayısıyla İslam medeniyetinin çöküşü sürerken, Batı'nın değer ve kavramlarını kendine örnek alan yeniden diriliş çabalarına karşı İslami kimliği koruma hareketidir. Batı sömürü güçlerinin Müslüman topraklarındaki kaynakları sömürme isteklerinin ve çabalarının olduğu, misyonerlerin Müslüman coğrafyadaki konferanslarının yapıldığı, Hindistan'daki Hinduların Müslümanları dini ve kültürel olarak tehdit ettiği, Filistin'e Yahudi göçünün arttığı dönemde modern İslami hareketlerin İslamlaşmaya, İslami yönetim kurmaya çağırımları oldukça anlaşılır bir durumdur.⁶³

19. yy'ın ikinci yarısına kadar giden İslamcılığın Türkiye'deki geçmişi bir asrı aşar. Bütün Müslüman ülkelerde ortaya çıkan milliyetçi hareketlerin ve milliyetçi hareketlerden doğacak sol hareketlerin kaynağı İslamcılıktır. Osmanlı'da İslamcılık İkinci Meşrutiyet'in ürünüdür. 1908 yılından başlatılabilen Osmanlı İslamcılığı 1920'li yılların başlarında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla son bulur. Bunda İslam dünyasında milliyetçiliğin İslamcılığın önüne geçmesi ve Osmanlı İslamcılığının devlete bağımlı olmaları etkilidir.⁶⁴ İkinci Meşrutiyet'e kadar İslamcı kurtuluş teklifleri zaten öne sürülmüştür ama İslamcılığın bir siyasi kuvvet olması, bir fikir akımı haline gelmesi İkinci Meşrutiyet döneminde gerçekleşmiştir.⁶⁵

Jaschke'e göre İslamcılık düşüncesinin babası Cemaleddin Afgani'dir. Müslümanların düşünce bakımından yenileşmeleri için çok çabalamıştır. Bu çabası neticesinde iki "reform akımı" ortaya çıkmıştır: Afgani'nin en ateşli öğrencilerinden olan Muhammed Abduh'un temsil ettiği Mısır'ın reformu. İkbâl'in temsil ettiği "Hint

⁶² Kara, *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi Temel Metinler*, 12-14

⁶³ Nafi, *İslamcılık- Siyasal İslam ve Akımları*, Yarın Yayınları, İstanbul 2012, 16

⁶⁴ Tiftikçi, *İslamcılığın Doğuşu-Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Gelişimi*, 16

⁶⁵ Tunaya, *İslamcılık Akımı*, 31

Modernçiliği.”⁶⁶ Kara’ya göre de İslamcılık fikri ilk olarak Afgani’den çıkmıştır. Çünkü Afgani, Hindistan, Mısır, İran, Osmanlı toprakları gibi birçok yerde Müslümanları yakından tanıma fırsatı bulmuştur. Türkiye’de Mehmet Emin Yurdakul, Ziya Gökalp, Said Halim Paşa gibi birçok isim onun etkisinde kalmıştır.⁶⁷ *Türkiye’de Din ve Siyaset* makalesinde geçtiği üzere Şerif Mardin’e göre; İslamcılık Hindistan’da şekillenip Osmanlı’ya oradan intikal etmiştir. İdeolojik niteliğini kazanması ise Cemaleddin Afgani aracılığıyla olmuştur.⁶⁸

Tiftikçi ise Mardin’in bu görüşüne karşı çıkararak İslamcılığın belli bir merkezden değil değişik merkezlerde ortaya çıkıp yayıldığını ve ülkeden ülkeye farklılık gösterdiğini, Osmanlı İslamcılığının Mısır’daki Arap İslamcılığından ve Tatar İslamcılarından etkilendiğini söyler. Tiftikçi’ye göre İslamcılığın ideolojisi de Afgani tarafından değil, Tatar İslamcıları tarafından keşfedilmiştir.⁶⁹ Jacob M. Landau’ya göre, Çarlık Rusyası’nda nüfusun %11’ini Müslüman nüfus oluşturmaktaydı. Burada Müslümanlar, Hristiyanlaştırılma, Ruslaştırma hedefinin kitlesi olmuştu. Bu yüzden bazı Müslüman grup liderleri, Pan-Slavizm’den etkilenerek İslami bir uyanışla Pan-İslamizm yani İslamcılık savunucusu olmuşlardır. İslamcı kimlik Tatarlar ve Azeriler arasında yayılmaya başlamıştır. Aktif çalışmalarıyla Tatarlar arasında İsmail Gaspıralı, Azeriler arasında Ahmet Ağaoğlu İslamcı kimlikleriyle ünlenmişlerdir.⁷⁰

M. Türköne de İslamcı ideolojinin “kurucusu” olarak Cemaleddin Afgani’nin kabul edilmesini eleştirip Batılılar tarafından paylaşılan bu hatanın bir “Afgani efsanesi”ne dönüştüğünü ifade eder. Çünkü ona göre ilk hata bir kurucu aramaktır. İkinci hata ise “yeni” sayılamayacak bu fikirlerin bir “kurucu” da aranmasıdır. Türköne’ye göre; Afgani, Yeni Osmanlılar ile karşılaştırıldığı zaman Afgani’nin onların yanında orijinal fikirlere sahip olmadığı görülür. Yeni Osmanlılar’ın entelektüel derinlikleri Afgani’yi sollayacak seviyededir. Bunlar gözden geçirildiği ve Afgani’nin 1869-1870 yılları arasında İstanbul’da bulunmuş olduğundan yola çıkılarak Afgani’nin İslamcı fikirleri Yeni Osmanlılardan aldığı iddia edilebilir.

⁶⁶ Gotthard Jaschke, *Yeni Türkiye’de İslamlık*, (Çev.: Hayrullah Örs), Bilgi Yayınevi, Ankara. 1972, 12-13

⁶⁷ Kara, *Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi Temel Metinler*, 28-30.

⁶⁸ Mardin, *Türkiye’de Din ve Siyaset*, 11-15

⁶⁹ Tiftikçi, *İslamcılığın Doğuşu-Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Gelişimi*, 19

⁷⁰ Jacob M. Landau, “İslami Birliğin Sağlanmasına Yönelik Gayretler”, *Türkler* c.13, [Elektronik Sürüm], (Çev. Pelin Fidanoğlu), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, 236

Afgani'nin olduğu ileri sürülen “İttihad-ı İslam” fikrinin de 1883 yılında ortaya çıkması bu iddiayı kuvvetlendirir niteliktedir.⁷¹ Türköne, İslamcılığın kurucusu olarak Namık Kemal'i kabul edenlerdendir. Çünkü Namık Kemal İslamcı kavramları ve kuramları ortaya çıkaran Yeni Osmanlılardan biridir.⁷²

Berkes'e göre Namık Kemal ne kayıtsız şartsız “şeriatçı Doğucu” ne de kayıtsız şartsız Batıcıdır. XIX. yy Batı uygarlığının üstünlüğü üzerinde durmakla beraber Batılılaşmaya karşı çıkan ilk isim olmuştur. Kemal, Batı uygarlığı din ve devlet ayrımını gerçekleştirme doğrultusunda olduğunu bilmekle birlikte bunun İslamlık ve Osmanlı Devleti doğrultusuna uymadığını söylemiştir. Kemal'e göre; Avrupa hukuku din desteğinden, manevi ve ahlaki bir destekten yoksundur. Oysa İslam'da Fıkıh devlete din desteği, manevi ve ahlaki bir destek sağlar. Avrupa'nın bu dinsel destekten yoksun Batılı kanunlarını almak gerekmez; çünkü her şeyin kayıtsız şartsız Avrupa'dan alınması gerekmez. İslamlıkta hukuksal ilkelerin Tanrı tarafından konulmuş olması İslam hukukunu daha üstün otorite haline getirir. Avrupa hukuku, kanunları, insan aklıyla ve felsefi düşünle yapılmıştır ve bu yönüyle İslam hukukundaki evrenselliğe sahip değildir. İslam hukuku her millete uygunluk gösterir. İslam dini adaleti ahlak ile birleştirip ahlak sorumluluklarını hukuksal yükümlülükler haline getiren yegâne dindir.⁷³

Ali Bulaç İslamcılığı üç döneme ayırır: “1856-1924 dönemi; 1924-1947 dönemi; 1950-2000 dönemi.” İlk dönem (1856-1924) bir İslami devlet kurma, eski düzeni yenileme “devleti kurtarma” dönemidir. Bu dönemde ilk İslamcılar batılılaşmaya tepkili olarak ortaya çıkmıştır. Namık Kemal, Ali Suavi gibi isimler sadece tepkisel değillerdir, bir taraftan da tavsiye reçeteleri hazırlamışlardır. Devlet nasıl ele geçirilecek, nasıl dönüştürülecek ve devlet üzerinden toplum nasıl düzeltilecek sorularına cevap aranmıştır. Bu sorular ihya, ıslah, tecdid, ittihad-ı İslam gibi çözüm önerilerine yöneltmiştir. Bulaç, 1908 Meşrutiyet'ten sonra ortaya çıkan Mehmet Akif, Said Halim Paşa, Said Nursi, Elmalılı Hamdi Yazır, Mustafa Sabri, İzmirli İsmail Hakkı, Ahmet Naim, İskilipli Atıf, Babanzade Ahmet Naim gibi pek çok ismi hem İslami bilgelikleri hem Batılı kavramlara hakimiyetleri dolayısıyla *ulema-aydın* olarak isimlendirir. 1923

⁷¹ Türköne, *Siyasi İdeoloji Olarak İslamcılığın Doğuşu*, 39-40.

⁷² Kenan Çağan, “İdeolojinin Sonu Sonun İdeolojisi”, Kenan Çağan (Ed.) *İdeoloji*, 359

⁷³ Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1973, 263-268.

Cumhuriyet'in ilanı, 1924 Halifeliğin feshi, 1925 Takrir-i Sükûn kanunu ile 1950'ye değin İslamcıların baskılanmış olduğunu bu yüzden bu dönemi *fetret* olarak tanımladığını söyler.⁷⁴

İkinci dönem İslamcılar (1947-2000) kurucu bir rol üstlenmişlerdir. Çünkü Hindistan, Mısır, Pakistan gibi ülkelerdeki gelişmelerin göz önüne alınması ve çok partili hayata geçişle “ulus-devlet” fikrinin içselleştirilmesiyle ortada kurtarılacak bir devlet gözükmemektedir. 1997 sonrası yani üçüncü dönem İslamcılarını ise artık gündelik hayatın değiştirilmesi, dönüştürülmesi kaygısını taşımaktadır.⁷⁵

Kara ise İslamcılığı beş döneme ayırarak incelemektedir. İlk dönem 1870-1908 dönemidir. Kara; “ittihad-ı İslam” kavramının Osmanlı siyasetinde ilk defa 1872'de Abdülaziz döneminde kullanılmaya başlandığını, devlet politikası olarak benimsenmesinin ise Abdülhamid dönemine rastladığını söyler. Kara bu döneme “ittihad-ı İslam politikaları dönemi” der. İslamcılık sürecini hazırlayan dönem bu dönemdir.⁷⁶

II. Abdülhamid döneminde Ziya Paşa, Namık Kemal, Said Halim Paşa, Şeyhülislam Musa Kazım, Şehbenderzade Ahmet Hilmi gibi aydınlar Osmanlı'nın içine düştüğü gerilemeden İslam'ın sorumlu olduğu iddialarına karşı çıkmışlar ve teorik İslam ile klasik İslam'ın farklı şeyler olduğunu söylemişlerdir. Onlar bu farkı vurgulayarak İslam'ın Müslümanları bilimden, düşünceden uzak tutmadığını, aksine bilime ve düşünceye davet ettiğini, Müslümanların İslam'ın bu emrine uymadıkları için geri kaldıklarını söylemişlerdir.⁷⁷

Abdülhamid döneminde “halifelik” ön plana çıkarılmıştır. Hükümdar, padişah veya sultan yerine halife kullanılmaya başlanmıştır. Dinî öğretime ağırlık verilmiş önemli alimler İstanbul'a davet edilmiştir. Dinî kitaplar basılmış, tekke ve zaviyelere ilgi artmış, hac işlerine ayrı bir özen gösterilip Hicaz demiryolu projesinin hayata

⁷⁴ Mustafa Ammar Kılıç, *İslamcı Hafızada “Emek” Sorunu: Türkiye’de 1980-2000 Arası İslamcı Dergilerde Sosyal Adalet Söylemi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2016, 21-22.

⁷⁵ Kılıç, *İslamcı Hafızada “Emek” Sorunu: Türkiye’de 1980-2000 Arası İslamcı Dergilerde Sosyal Adalet Söylemi*, 22-24.

⁷⁶ Kara, *Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi Temel Metinler*, 19

⁷⁷ Ahmet Yaşar Ocak, *Yeni Çağlar Anadolu’sunda İslam’ın Ayak İzleri: Osmanlı Dönemi-Makaleler-Araştırmalar*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2011, 273

geçirilmesinin adımları atılmıştır. Bu dönemde halife Abdülhamid yanlısı olmayanlar bile İslamcılığı savunmuşlardır.⁷⁸

Abdülhamid basını finansal yönden desteklemiştir; çünkü bu dönemde çıkarılan gazete ve dergiler sadece belli bir kitleye hitap eden, farklı farklı dillerde ve farklı sayılarda çıkarılan dergiler olmuşlardır. Bu da onların büyük finansal desteklere ihtiyaç duymaları anlamına gelmiştir. Abdülhamid'in finansal desteği esirgememiş ve onlar da halkı haça karşı birlik olup hilali muzaffer kılmaya ve padişah Abdülhamid'e güvenmeye davet etmişlerdir. Müslümanların dünyanın her yerinde yabancıların tehdidi altında olduğu ve buna karşı çıkılması gerektiği ifade edilmiştir.⁷⁹

İkinci dönemi (1908-1918 veya 1924) İslamcılık dönemidir. İslamcılığın müstakil olarak varlığı II. Meşrutiyet döneminde ortaya çıkmıştır. İslamcı olarak isimlendirilen aydınlar Abdülhamid döneminin istibdatına karşı çıkmışlardır. Bu dönem İslamcılar için modernleşme meşruti rejimin dinileşmesi anlamına gelmiştir. Abdülhamid'in modernlik ile uyumlu bir din ve ahlak anlayışını istediği, daha seküler bir dinin kullanılması, dinin toplumsal ve siyasi alandaki faydalarının, ahlakın öne çıkarılması gibi faaliyetlerle kendini açığa vurmuştur. Ordu ve bilhassa eğitimde yapılan yenilikler incelendiğinde batılılaşmanın ve modernizasyonun ağırlıklı olarak bu dönemde yürütüldüğü görülmüştür. Modernleşen din ve ahlak ile gelen eğitim ıslahatları devlete, halifeye, saltanata itaati getireceği düşünüldüğü için desteklenmiştir. Bu dönem İslamcılığında dergi ve gazetelerde zirveye ulaşılmış, tekke ve medrese çevreleri de müstakil olarak İslamcı yayın organlarına sahip olmuşlardır.⁸⁰

İstibdat döneminde düşüncelerini serbestçe açıklayamayan İslamcı aydınlar Abdülhamid'e muhalif olmuşlar ve çıkardıkları dergilerde birleşmişlerdir. İstibdatı yermiş İttihat Terakki'yi öven ifadeler yer vermişlerdir. II. Meşrutiyet'in ilanı ile bu aydınlar artık fikirlerini serbestçe açıklayabilmiş ve tartışabilmiştir.⁸¹ Meşrutiyet dönemi İslamcılarının üç istekleri olmuştur: "İslami rejim, İslam'ın ilk devirlerinin saflığına geri dönme, taklidi terk etme ve aktif bir İslam için içtihat kapısını açma" bu

⁷⁸ Kara, *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi Temel Metinler*, 19

⁷⁹ Landau, "İslami Birliğin Sağlanmasına Yönelik Gayretler", *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, XIII, 233-234.

⁸⁰ Kara, "Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Üzerine Birkaç Not", İsmail Kara ve Asım Öz (ed.), *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri içinde*, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2013, 22-26

⁸¹ Kara, *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi Temel Metinler*, 20

yönleriyle ilk dönemde de ikinci dönemde de ortak bir arzu dillendirilmiştir: “Yenileşme isteği.”⁸²

Üçüncü dönem (1924-1944 veya 1960) muhafazakarlık ve milliyetçilik dönemidir. 1924 sonrası İslamcılık için oldukça zor geçen yıllar olmuştur. Mustafa Sabri Efendi kaçmak sorunda kalmış, M. Akif, Said Nursi sürgün edilmiş İskilipli asılmış, Elmalılı Hamdi göz hapsine alınmıştır. Kemalist yönetim karşısında İslamcılık geri plana çekilmiş, dini alana müdahaleler artmış, din eğitimi en asgari seviyeye indirilmiş, dinî yayın organları kapatılmış, Diyanet İşleri Başkanlığı bir hizmet kurumu olmaktan çıkmıştır. Tek partili ortam İslamcılık kimliğine geçit vermediği için İslamcılık muhafazakârlık-milliyetçilik çatısı altına girmiştir. İslamcılık kelimesinin yeniden meşru bir şekilde kullanılmasına başlanması 1971’de mümkün olmuştur.⁸³

1960-1980 dönemini ise Kara, “radikal ve entelektüel İslamcılık” olarak tanımlamaktadır. Ali Bulaç’ın bu dönemdeki harîci etkilere verdiği önemi Kara’da görülmemektedir. Çünkü bu etkilerin varlığı 1960’lı yılların ortalarını bulmuştur. Bu dönem Kara tarafından radikal ve entelektüel olarak tasvir edilmiştir. Bu dönemde Seyyid Kutub, Hasan el-Benna, Mevdudi gibi isimlerden yapılan çeviriler İslamcılarda kendilerini “diğer” sıradan Müslümanlardan ayırması konusunda bir etki bırakmıştır. Bu durum da artık İslamcılarının milliyetçi-muhafazakâr çizgiden uzaklaşıp özgün bir kimlik elde etmelerini sağlamıştır. Dönemin karakteristik özellikleri şöyledir: Necmeddin Erbakan Öncülüğünde Millî Görüş hareketinin İslamcı çizgide siyasete dahil olması, Sezai Karakoç, İsmet Özel, Necip Fazıl, Nuri Pakdil, Cahit Zarifoğlu gibi isimlerin entelektüel ve edebi girişimleri Millî görüş etkisiyle kurulan gençlik hareketleri ve nihayet İran İslam devriminin tesirleri. 1990’ların yarısına kadar Türkiye İslamcılığı İran İslam devriminin etkisi altında kalmıştır.⁸⁴

Kara 1980 sonrasını ise “uyum ve entegrasyon” dönemi olarak adlandırır. Kara bu dönemde “siyasal İslam” kavramının halifelik ve şeriat talep eden, laikliğe muhalif olan, terörle, köktencilikle, şiddetle anılan bir kavram olduğunu dile getirir. Özal’ın ANAP’ı kültürel ılımlı İslam ön plana çıkarılmıştır. Millî görüş hareketi de 90’lı yıllarda değişim

⁸² Ahmet Yaşar Ocak, *Yeni Çağlar Anadolu’sunda İslam’ın Ayak İzleri: Osmanlı Dönemi-Makaleler-Araştırmalar*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2016, 273

⁸³ Kara, *Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Üzerine Birkaç Not*, 26-27.

⁸⁴ Kılıç, *İslamcı Hafızada “Emek” Sorunu: Türkiye’de 1980-2000 Arası İslamcı Dergilerde Sosyal Adalet Söylemi*, 25-26.

sürecinde yerini almıştır. 2000 sonrasında ise Ak Parti'nin İslamcılıktan “resmen” vazgeçtiğini açıklaması bu sürecin en üst noktası olmuştur.⁸⁵

1.6. İSLAMCI DÜŞÜNCENİN TERCÜME FAALİYETLERİ VE KUTUB

1960'lı yıllar, Soğuk Savaş Dönemi'nin en ateşli yıllarıdır. ABD etkisi, özgürlükçü anayasanın kabulü, gençlik hareketlerindeki artış, gençler arasında ideolojik çeşitlenmeler 1970'li yıllarda da etkisini devam ettirmiştir. Aynı şekilde Ortadoğu'da Baasçı akımlar, Irak'ta ve Suriye'de sürekli yaşanan askeri darbeler, İran'da Musaddık dönemi, Mısır'da Nasır dönemi yaşanmaktadır. Yvonne Haddad Mısır toplumunun desteğini almayı amaçlayan sistemlere karşı eserlerinde *Kutub İslam İdeolojisi*'nden bahseder. Sonraki yılların İslamcılık hareketini belirleyecek en önemli isimlerden Kutub'un *İslam'da Sosyal Adalet* kitabı⁸⁶ 1962'de tercüme edilmiştir. Bu dönemde, tercüme edilen eserlerle verilmek istenen mesaj; İslam'ın bir toplumsal sistem sunduğudur. İslam sadece ahlaki prensiplere sahip değildir. O hem de bir iktisat ve devlet yönetimine sahip bir hayat düzenidir.⁸⁷

1967 yılına gelindiğinde Kutub'un tercüme edilen ikinci eseri, *İslam ve Kapitalizm Çatışması* olmuştur. Dönemde hâkim olan kapitalizme alternatif olarak İslami sistemleri sunma amaçlı kapitalizm eleştirisiyle ün yapan Topçu'nun Hareket yayınlarından Kutub'un kitabı *İslam ve Kapitalizm Uyuşmazlığı* adıyla yeniden tercüme edilmiştir. Sonrasında da İslami ekonomiyi sağlamak amaçlı birçok isimden tercüme yapılmıştır.⁸⁸

1964 yılında Kutub'un *Din Dediğin Budur*, 1966 yılında *Yoldaki İşaretler*, 1967 yılında *İstikbal İslam'ındır* ve 1970 yılında da *Fizilal-il Kur'an* adlı tefsirinin de yer aldığı toplamda on üç kitabı 1962 ve 1977 arasında Türkçeye kazandırılmıştır. Özellikle Kutub'un, *Yoldaki İşaretler* kitabı 1970'li yıllardan sonra en çok okunan

⁸⁵ Kılıç, *İslamcı Hafızada “Emek” Sorunu*, 25-26

⁸⁶ Hamza Türkmen aslında kitabın orijinal isminin “Ekonomik Eşitlik” olduğunu, bu isim yerine İslam'da Sosyal Adalet isminin kullanılmasının Marksizm'e karşı İslam'ın eşitlikçi, adaletçi, ekonomik söyleme sahip olduğu vurgusunun yapılmak istendiğini ifade ediyor. Bkz: Hamza Türkmen, “Seyyid Kutub Türkiye'de Nasıl algılandı?”, *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri içinde*, 371.

⁸⁷ Yücel Bulut, “Türkiye'de İslamcılık ve Tercüme Faaliyetleri”, *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri içinde*, 353-355

⁸⁸ Bulut, “Türkiye'de İslamcılık ve Tercüme Faaliyetleri”, *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri içinde*, 356, Mustafa Ammar Kılıç, *İslamcı Hafızada “Emek” Sorunu: Türkiye'de 1980-2000 Arası İslamcı Dergilerde Sosyal Adalet Söylemi*, 29-30

kitapların başında gelmektedir. Kutub eserinde mevcut sistemi, cahiliye düzeni olarak tanımlamış ve tevhid fikrine dinamizm kazandırmak istemiştir. Özetle İslamcılar, 1965 sonrasında 1970'lerin sonuna kadar, İslamcı devlet fikri üzerine eğildikleri için siyasi yönü ağır basan eserleri tercüme etmişlerdir.⁸⁹

1966 yılında TCK 63. Maddesi gereğince *Yoldaki İşaretler* toplatılmış, yayınlayan ve çeviren kişiler de cezalandırılmıştır. Bu yıllarda birçok isim Kutub'la ilgili yazılar yazmış, Kutub için anma programları düzenlenmiş, Kutub'un idam edildiği dönem Necip Fazıl, Sezai Karakoç gibi pek çok isim programlarda konuşmacı olarak bulunmuş, Kutub'un asılmasına tepki gösterilmiştir.⁹⁰

Sonrasında Necip Fazıl, *Büyük Doğu Dergisi*'nde (1971) ümmetin İslami olandan ilk ayrılığa düşme sebeplerini araştırırken sahabilerle ilişkilendirilen bazı rivayetlere yer vermesi ve Hz. Osman döneminde yapılan yanlışlara eleştirel gözle bakması dolayısıyla Kutub'u delaletle ve asabiye içinde olmakla suçlamıştır. Sonrasında Kutub tartışmaları Türkiye'de iki cephe meydana getirmiştir. Gelenekçi-mezhepçi çizgide olan birinci cephe; zamanın değişen koşullarına göre yenilenmeye, içtihatları yenilemeye çağıran Kutub'u; Vehhabi, reformist ve mezhepsiz olmakla suçlamıştır. Ümmet olma ve bağımsız İslami kimliğe sahip olmaya çağıran Kutub'a karşı "milli dindarlığa" çağıran ikinci cephe ise Kutub'u "kökü dışarda" olarak değerlendirmiştir. 1974'te bu eleştirel çizgide olanlar Yüksek İslam Enstitüsü müdürü Ahmed Davudoğlu'na, *Dini Tamir Davası'nda Din Tahripçileri* adıyla bir kitap yazdırmışlardır. Bu kitap Kutub, Mevdudi, Abduh gibi isimleri eleştiren bir kitaptır. Necip Fazıl da bu kitaba bir önsöz yazmıştır.⁹¹

Türkmen'e göre (özellikle 1970'li yıllarda) *Fizilal'il Kur'an* ve *Yoldaki İşaretler'in* yoğun olarak okunmasıyla Kutub'un üç yönden etkisi olmuştur:⁹²

1. Kur'an dünya ve ahiret için itikadi, ahlaki, iktisadi, siyasi, kültürel, ibadi ve sosyal alanlarla ilgili tevhid anlayışının her yere hâkim olduğu ilahi-evrensel mesajlar verir.

⁸⁹ Kılıç, *İslamcı Hafızada "Emek" Sorunu*, 31

⁹⁰ Türkmen, "Seyyid Kutub Türkiye'de Nasıl Algılandı?", 372-373.

⁹¹ 1968 yılına gelindiğinde Devlet Demiryolları'nın kondüktörü *Kemal Kelleci*, gittiği her demiryoluna istasyonuna, camiye, kahveye elinde *Fizilal'il Kur'an* ile gitmiş herkese tanıtmıştır bkz:Türkmen, "Seyyid Kutub Türkiye'de Nasıl Algılandı?", 374

⁹² Türkmen, "Seyyid Kutub Türkiye'de Nasıl Algılandı?", 375.

2. İnsanların dini, şeriat anlamına gelen millet kavramının ulus kavramı anlamında kullanmaya başlamasında olduğu gibi tahrif edilen bütün kavramlar ıslah edilmelidir.
3. *Yoldaki İşaretler*'de en çok üzerinde durmuş olduğu gibi; ümmet ihya edilmelidir, Kur'an nesli yeniden inşa edilmelidir.

Kara'ya göre; 1960 darbesinden sonra Kutub gibi isimlerden yapılan tercümelemlerle yeni din anlayışı ve davranış biçimleri ortaya çıkmıştır. Bu yalnızca İslamcı hareketi değil, sol ve Marksist fikir hareketlerini de etkilemiştir. Tercüme hareketleri Türkiye'de birçok alanı etkisi altına almıştır. Artık Türkiye'de yaşayan Müslümanlar Türkiye'deki diğer insanlardan daha farklı olmaları gerektiğini bilmelidirler. Bu düşünme biçimiyle İslamcılık milliyetçi-muhafazakâr çizgiden ayrılarak müstakil bir yapı haline gelmiştir. Tercümelemler 1965-1980 yılları arasında çok geniş bir zümre tarafından okunduğu için etkileri de çeşitli olmuştur. Tercümelemlerle gelen din anlayışı, Osmanlı tarihiyle de Cumhuriyet tarihiyle de ilişkisi zayıf, ilk kaynaklara dönüşü tekrarlayan, cihadçı, ümmetçi, tekfir ve şirk ifadeleriyle dışlayıcı, İslamcılığın tarihini İran, Mısır, Pakistan üzerinden okuyan, geleneksel Müslümanlıkla mesafeli olduğu için tasavvufa, cemaatlere mesafeli özelliklere sahip olmuştur.⁹³

1970'lerde Filistin meselesi, Afganistan'ın SSCB tarafından işgali, İran'da devrim İran-Irak savaşı Türkiye İslamcılarının dikkatini bu coğrafyalara çekmiş ve İran'da gerçekleşen devrimin Türkiye'de de gerçekleşebilmesi fikri İslamcılarının gündemine girmiştir. Böylece İranlı yazarların eserleri Türkçeye kazandırılmaya başlanmıştır. Özellikle modern fikirlerle alakadar olan Ali Şeriatî'nin eserleri tercüme edilmiş ve 1980-1996 yılları arasında İslamcı gençlik arasında önemli etkilere sahip olmuştur. 1980 sonrasında da çeşitli konularda ve farklı coğrafyalardan tercümelemler yapılmıştır. 1980 sonrasında radikal, modernist, selefi kitapların yanında daha geleneksel, mistik kitaplar da tercüme edilmeye başlanmıştır.⁹⁴

⁹³ Kara, *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Üzerine Birkaç Not*, 31-32.

⁹⁴Bulut, "Türkiye'de İslamcılık ve Tercüme Faaliyetleri", *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri içinde*, 363-366.

İKİNCİ BÖLÜM

SEYYİD KUTUB'UN FİKİRLERİ VE İSLAMCI DERGİLERDE KUTUBÇU SÖYLEMLER

2.1. İSLAMCI DERGİLER VE GEÇİRDİĞİ DÖNÜŞÜMLER

Dergiler İslamcılık için “olmazsa olmaz” bir öneme sahiptir. İslamcılık dergilerle gelişmiştir ve dergiler tarihsel bir işleve de sahip olmuştur. Her dergi kendi İslami yorumunu kitlelere ulaştırmıştır.⁹⁵

Sunar'a göre; ekoller kendilerini dergiler üzerinden sunmuşlardır. Türkiye'deki hemen hemen her dergide olduğu gibi İslamcı dergilerde de bir süreklilik sağlanamamış, kesintiler olmuştur. Bazen İslamcı olan dergiler daha sonraki yıllarda İslamcılık kategorisine dahil edilmemiştir. İslamcı dergiler daima küresel siyasetin içinde yer almış, yalnızca ülke gündemiyle değil, dünyayla olan ilgilerini de kesmemişlerdir. Halkı sömüren sistemleri ve Batılı güçlere karşı halkın sömürülmesine engel olamayan ve halka baskı uygulayan yöneticileri eleştirmişlerdir. Yine ortak olarak “ümme birliği” konusunu işlemişlerdir. Müslümanların dayanışma ruhunu ve birlik olmayı kaybettiklerini ileri sürmüşlerdir.⁹⁶

1950'ye kadar tek parti yönetiminin her çeşit muhalif hareketi bastırma, dini kamusal alandan ayırma amaçlarından ötürü İslami çevreler ya tasfiye edilmiş ya da görünmez bir şekilde yaşamışlardır. Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle dini söylem genişleme alanı bulmuş ve İslami hareket, cemaat ve tarikatlar bir rahatlama yaşayarak yeniden gün yüzüne çıkmıştır. Ancak Cumhuriyet ideolojisinin baskısıyla İslami düzeni isteyen söylemler çekimser kalmaya devam etmiştir.⁹⁷

1950'lerden itibaren tercümelemlerle İslam'ın yaşanılan çağın sorunlarına çözüm bulan, cevap veren bir sisteme sahip olduğu yeniden gündeme taşınmıştır. 1960'lardan itibaren *Hilal*, *İslam*, *Selamet* gibi dergiler başta olmak üzere dünyadaki Müslümanlara

⁹⁵ *Dergiler İslamcılık için Hayati Öneme Sahip*, <https://www.islamvemedya.com/dergiler-islamcilik-icin-hayati-oneme-sahip/196/>

⁹⁶ *1908'den Bu Yana İslamcı Dergiler*, <http://www.sivilsayfalar.org/2017/03/10/1908den-bu-yana-islamci-dergiler-islamci-nesriyatini-birinci-gundemi-halki-ozne-haline-getirmektedir/>

⁹⁷ Kılıç, *İslamcı Hafızada “Emek” Sorunu: Türkiye’de 1980-2000 Arası İslamcı Dergilerde Sosyal Adalet Söylemi*, 32-33

alaka artmıştır. Bu dergilerin “Türkiye’nin mevcut İslami dili” ne etkisi çok derindir. *Diriliş Dergisi* de bu derin etkiye sahip olan dergilerden biri olmuştur. Halkın ve devlet kurumlarının kendini anlatma aracı olarak da dergiler kullanılmıştır. Örneğin *Akıncı Hareketi* kendini ifade etmek için *Akıncılar*, *Akıncı Güç* gibi dergileri çıkarmıştır.⁹⁸

Kara’ya göre tercümeleler 1924 ve 1960 öncesi Türkiye İslamcılığına dönmeyi zorlaştırmıştır. İlk defa 1966’da Sezai Karakoç tarafından çıkarılmaya başlayan *Diriliş Dergisi*, “İslam ve medeniyet üzerinde sıklıkla duran, etkileyici bir dili olan, tasavvufa önem veren, sloganlara boğulmayan, Osmanlı-Selçuklu’yu önemseyen, yerli-millî” karaktere sahiptir.⁹⁹

İslamcılarının gündemi statik olmadığı için dergiler de statik olmamış ve değişkenlerle değişikliğe uğramışlardır. İlk defa 1958’de basılmaya başlanan *Hilal Dergisi* ilk zamanlar “Amerikan yanlısı/demokrat/komünizm karşıtı/muhafazakâr” iken, 1960’ların ikinci yarısından itibaren bir değişime uğramış ve 1965-1970’li yıllar itibariyle Seyyid Kutub gibi İslamcılığın sembol isimlerinden tercümeleler yapmaya ve onları tanıtmaya başlamıştır. Artık “milliyetçilik ve emperyalizm karşıtı” bir çizgide durmaktadır. 1970’li yıllara gelindiğinde İslamcılık, Erbakan ve MNP ile, gençlerin etrafında toplandığı MTTB ile, Akıncılar Örgütü ile ümmetçi siyasi isteklerini dile getirmeye başlamıştır. Artık “Milli Gençlik” kullanımının yerine “Müslüman Gençlik” kullanımı yaygınlaşarak bağımsız “İslamcı kimlik” savunuculuğu başlamıştır.¹⁰⁰

1979’da Şah’a karşı yapılan İran İslam Devrimi, gençler üzerinde büyük etkilere sebep olmuştur. Bu devrim dergilerde “Biz de yapabiliriz” söyleminin oluşmasına yol açmıştır. Yine 1979’da Afganistan’da rejime ve “Kızıl Ordu” ya karşı cihad gerçekleştirilmiş, Kudüs meselesi İslamcılarının gündemine girmiştir. MSP Konya’da bir Kudüs mitingi düzenlemiş ve altı gün sonra gerçekleşen 12 Eylül darbesinin sebeplerinden biri olarak gösterilmiştir. Bu darbe Türkiye’de siyasi, ekonomik, içtimai alanlarda çok önemli değişikliklere sebep olmuştur.¹⁰¹

⁹⁸ *İslamcılık Ezberini Dergiler Bozdu*, <https://www.yenisafak.com/hayat/islamcilik-ezberini-dergiler-bozdu-2440023>

⁹⁹ Kara, *Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Üzerine Birkaç Not*, 32

¹⁰⁰ Kılıç, *İslamcı Hafızada “Emek” Sorunu: Türkiye’de 1980-2000 Arası İslamcı Dergilerde Sosyal Adalet Söylemi*, 34-35.

¹⁰¹ Kılıç, *İslamcı Hafızada “Emek” Sorunu: Türkiye’de 1980-2000 Arası İslamcı Dergilerde Sosyal Adalet Söylemi*, 37

1980 ihtilali İslamcı dergilerde azalmaya sebep olmuş, birçok dergi kapatılmıştır. 1980 ve 1990’larda çıkarılan dergiler “siyasi- ideolojik” içeriğe sahipken 2000’den sonraki dergiler gündelik hayatı ele alan dergiler olmuşlardır. Necdet Subaşı 12 Eylül’den sonra İslamcılarının dergilerde bazen İslamcı bazen Milliyetçi bir dil kullandıklarını söylemiştir; çünkü *Millî Görüş* çevresinde kümelenen bütünlük sarsıntı geçirmiştir. Din dersi zorunlu olduktan ve devlet siyasal alanda dini araçsallaştırmaya başladıktan sonra İslamcı kesimler de “din-devlet” temalı dile yönelmişlerdir. Kurtuluş Kayalı da; 1980’den sonra İslamcı düşüncenin Batı’dan yapılan tercümelere daha açık hale geldiğini ve dergilerde tarihten kopuk bir anlatımın olduğunun açıkça göze çarptığını söylemiştir. Ona göre, 1980 döneminin en başta gelen dergisi *Diriliş*’tir. *Diriliş*’te tarihten kopukluk yerine bütünlüklü bir bakış vardır. Karakoç bu dönemde kendi fikirlerini savunan az sayıdaki kişiden biri olmuştur.¹⁰²

Işık; 1980’lerden önce cemaat, grup dergileri artış gösterirken 1980 darbesinden sonra gruplara yönelik tasfiyeden dolayı bu dergilerde de azalma olduğunu, *Hilal* gibi “söylem dergileri” nde, kadın dergilerinde artış olduğunu ifade etmiştir.¹⁰³

2.2. HİLAL, DİRİLİŞ, AKINCILAR VE AKINCI GÜÇ DERGİLERİ

Çok partili hayata geçişle birlikte din toplumsal ve siyasal hayatta daha görünür olmaya başlamıştır. Haliyle İslamcılık da artık sesini daha gür çıkarmaya başlamıştır. Birçok parti laiklik, gelenek, din gibi konuları gündemine almıştır. Millet Partisi, Demokrat Parti gibi partiler aracılığıyla İslamcılık siyasal alanda yerini bulmuş; birçok dergi aracılığıyla da sesini duyurmuştur. Hilal Dergisi 1958’de “Dini, İlmi, Siyasi Aylık Mecmua” başlığıyla yayın hayatına başlamış, İslamcı fikirlerin yayılması noktasında önemli roller üstlenmiştir. Özellikle Kutub’un birçok yazısının tercümesine yer veren bir dergidir. *Hilal* dergisi okuyucuları Kutub’la ilk defa derginin 49. sayısında İsmail Kazdal tarafından yazılan “Hakiki Müslüman Seyyid Kutub” yazısıyla tanışmıştır. Seyyid Kutub yazıları en çok çıkan ilk üç yazar arasında olmuştur.¹⁰⁴

¹⁰² *İslamcı Düşüncenin Temeli: Dergiler*, <https://www.star.com.tr/pazar/islamci-dusuncenin--temeli-dergiler-haber-1336928/>

¹⁰³ *İslamcı Dergilerde 80 Sonrası Değişim: Üstadların Yerini Söylemler Aldı*, <http://www.gercek hayat.com.tr/roportaj/ustadlarin-yerini-soylemler-aldi/>

¹⁰⁴ Bulut Gürpınar, “Hilal Dergisi ve Dünya Siyasetine Bakışı”, *Şeyh Edebalı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 2017, 436-442

Derginin pek çok sayısı Kutub'un sözlerine, fikirlerine ayrılmıştır. Derginin 56. Sayısında Kutub'un zindandayken son çekilen fotoğrafı kapak fotoğrafı olarak kullanılmış ve zindana atılmasına tepki yazısı yazılmıştır. Yazıda Müslümanlar; dindaşlarının zindana atılması, Nasır hükümeti tarafından işkenceye maruz bırakılmalarına tepki göstermemeleri sebebiyle eleştirilmiştir. “Mısır’da Nasır’ın baskıcı yönetiminden dolayı kimse protesto etmeye cesaret edememişken diğer ülkelerde yaşayan Müslümanlar neden Kutub’a yapılan sessiz kalmışlardır? Bu Müslümanlar bilmelidir ki, yarın aynı şey kendilerine yapılacaktır. Müslümanlar ölü, kayıtsız bir topluluk olmuşlardır, bir an önce dirilmeli ve uyanmalıdırlar.”¹⁰⁵

İdam edildiğinde de yine kapakta Kutub yer almıştır. Özellikle Nasır’a yönelik suçlamalarda “bir kahramandan destek alırcasına” Kutub’un fikirlerine yer verilmiştir. İdam edildiğinde “Modern Firavun’un Son Cinayeti” yazısı yazılmıştır. Bu yazının bulunduğu sayının kapağına Kutub’un fotoğrafı konularak okuyucuya Kutub’un idamı “İnsanlık Günahının Kefaretini Kanlarıyla Ödeyen Asrın Şehitleri” başlığıyla duyurulmuştur. Bu sayı Kutub sayısı olarak çıkarılmıştır. “Modern Firavun’un Son Cinayeti” yazısında Kutub’un hiçbir ekole bağlı olmadığı, yeni bir anlayışın önderi olduğu, “Asr-ı saadet” sevdalısı olduğu, İhvan-ı Müslimin’in öncülerinden olduğu, eserlerinin sadece Mısır’da değil birçok ülkede okunduğu, insanlığının kurtuluşunun İslam’ın eliyle gerçekleşeceğini savunduğu hem aksiyon hem ilim adamı olduğu ifade edilmiştir.¹⁰⁶ Yine *Yoldaki İşaretler* kitabı Hilal Yayınları tarafından tercüme edilerek basılmıştır.¹⁰⁷ Derginin ilk Kutub tercümesini Lütfi Doğan 1963 yılında yapmıştır. Hilal Yayınları’nın ise Kutub’u ilk tercümesi, 1964 yılında *Din Dediğin Budur* kitabı ileler.¹⁰⁸

Dergilerle, siyasal alanın birbirine yakınlığını göstermesi açısından derginin sahibi Salih Özcan’ın 1977’de MSP’den milletvekili seçilmesi önemlidir. Özcan aynı zamanda yurt dışı faaliyetlerinde aktif olan biridir. Onun bu özelliğinde dolayı dergi dünya siyasetiyle iç içedir.¹⁰⁹ Türkmen, Özcan’ın tüccar oluşunun İslamcı dergileri çıkarmada etkili olduğundan bahsetmiştir. Mısır, Arabistan, Suriye’yi tanıma fırsatı

¹⁰⁵ Hilal, “Mısır’da Olup Bitenler”, *Hilal Dergisi*, 5(56), (Mart, 1966), 2.

¹⁰⁶ Hilal, “Modern Firavun’un Son Cinayeti”, *Hilal Dergisi*, 6(62), (Eylül, 1966), 10-15; Bulut Gürpınar, “Hilal Dergisi ve Dünya Siyasetine Bakışı”, 442.

¹⁰⁷ Gürpınar, “Hilal Dergisi ve Dünya Siyasetine Bakışı”, 442.

¹⁰⁸ Alperen Gençosmanoğlu, (Ed. Vahdettin Işık, Ahmet Köroğlu, Yusuf Enes Sezgin), *1960-1980 Arası İslamcı Dergiler-Toparlanma ve Çeşitlenme*, İlem Kitaplığı Nobel Yayıncılık, Ankara 2016, 301

¹⁰⁹ Gürpınar, “Hilal Dergisi ve Dünya Siyasetine Bakışı”, 436

yakalayan Özcan'ın Türkiye ile Ortadoğu arasında bir köprü görevi gördüğünü ve bilgi alışverişi yaptığını söylemiştir. Ortadoğu'da edindiği tecrübelerle İslami gelişmeleri, hareketleri dergi aracılığıyla Türkiye'ye aktarmayı amaçlamıştır. “İslam Aleminden Haberler” başlığı altında tecrübelerini, gözlemlerini paylaşmıştır.¹¹⁰

Dergide Kutub'tan birçok tercüme yapılması adeta Kutub'u daimî yazar yapmıştır. Yeni kavramlar da bu şekilde artık Türkiye gündeminde yer almaya başlamıştır. *Sağcı* kavramı yeniden ele alınmış ve sağcı kimlik İslam ile ilişkilendirilir olmuştur. Sağcılar duruma tepkili olmuşlardır. Onlara göre belli bir kavram ortaya konmuş ve hakiki sağcı olmayanlar da bu kavram içerisinde değerlendirilir olmuştur. Sonraki aşamada da sağcılık olumsuz unsurlardan sıyrılıp sağcılığın İslam demek olduğu, sağcının da Müslüman'ı ifade ettiği tarifler yapılmaya başlanmıştır. Yani sağcılık İslamlaştırılmaya çalışılmıştır. Bu da ortaya yeni bir problem çıkarmıştır: “İrkçilik”. İslam'ın savaştığı bir kavram olan ırkçılık sağcılıktan ayrılmalıdır. *Hilal* editörü bir insanın hem sağcı hem ırkçı olamayacağını ifade etmiştir. Ve bu farklılaşma ile artık Türk ve Müslüman kavramları yerine “Türkiyeli Müslümanlar” kavramı kullanılmaya başlanmıştır.¹¹¹

Sağ-sol grupların birbirlerine karşı Rusya'nın ve Amerika'nın ajanlığı ithamlarına karşı *Hilal* dergisi her ikisinin de ihanet içinde olduğunu söylemiştir. İslamiyet'e düşmanlık beslediklerini, bu özellikleriyle de birbirlerinin aynısı olduklarını; çünkü küfrün tek bir millet olduğunu ifade etmiştir. 74. Sayının kapağına Nasır, Şah Rıza, gibi devlet başkanlarının fotoğraflarının yanına Atatürk'ün fotoğrafı da konulmuş ve “Yabancı boyunduruğundan kurtulmak için önce kendi kurtarıcılarınızın boyunduruğundan kurtulun” mesajı verilmiştir.¹¹²

Hilal dergisi ümmet birliği fikrini küresel ölçekte ele almıştır. *Sebilürreşad* ve *Selamet* dergileri de erken dönemlerde uluslararası anlamda Müslümanların durumlarını ele alan dergilerdir. Fakat *Hilal* dergisi ile kıyaslandığında enformasyon ve siyasi duruş bakımından yetersiz kaldıkları görülmüştür.¹¹³ *Hilal*'e göre; Müslümanlar vehamet

¹¹⁰ Türkmen, *Hilal Dergisi ve Yayınları, Tevhidi Uyanışın İlk İzleri*, 2019, http://www.ozgurder.org/news_print.php?id=247

¹¹¹ Mehmet Kuşçu, “Hilal Dergisi- 1960'lı Yıllarda Kur'an'a ve Tevhidi Bilince Yönelişin İlk İzleri”, *Haksöz Dergisi*, 31, (Ekim 1993), 39-41.

¹¹² Kuşçu, “Hilal Dergisi- 1960'lı Yıllarda Kur'an'a ve Tevhidi Bilince Yönelişin İlk İzleri”, *Haksöz Dergisi*, 40.

¹¹³ Alperen Gençosmanoğlu, *1960-1980 Arası İslamcı Dergiler-Toparlanma ve Çeşitlenme*, 294.

içindedirler, emperyalizme karşı Müslümanlar birleşmeli, birlik olmalıdır. Bu da din anlayışını sorgulamaya götüren süreci başlatmıştır. Saf kaynağa dönmeye çağıran *Yoldaki İşaretler* basıldığında bu süreç daha da aktifleşmiş ve *Hilal* dergisinin 54. sayısının kapağına şu yazılmıştır: “Yalnız Kur’an’ın sesine kulak veriniz.”¹¹⁴

Hilal dergisi İslamcı dergiler arasında oldukça önemli bir yere sahip olmuştur. Türkmen 1970’li yıllarda altı, yedi bin civarında satan *Hilal* dergisinin oldukça yüksek bir tiraja sahip olduğunu söylemiştir. Said Nursi de derginin abonelerinden biridir. (*Hilal* Dergisi en çok Said Nursi’nin yazılarına yer vermiştir. Salih Özcan, Said Nursi’nin öğrencisidir.) Sadece yurt içinden değil yurt dışından da birçok aboneye sahip olmuştur. İsmail Kazdal bu rakamın abonelerin onda birine tekabül ettiğini aktarmıştır. İslam dünyasındaki *tevhidci* söylemlerle okuyucusunu tanıştırmıştır. *Hilal*’in bir başka önemi de Kutub’tan ve diğer İslamcı isimlerden yapmış olduğu tercümelemlerle Türkiye’deki İslamcılığı farklı fikirlerle, uluslararası algılayışla tanıştırmış olmasıdır. Çevirilerle hem okuyucular uluslararası bir anlayış edinmiş hem de yurt dışındaki aboneleri sayesinde uluslararası bir yer edinmiştir. Öyle ki dergiler uluslararası ilişkilerde bazen olumlu bazen de olumsuz bir etkiye sebebiyet vermiştir.¹¹⁵

1958’de yayın hayatına başlayan *Hilal* dergisi, arada kesintilere uğramasına rağmen 1993’e kadar 367 sayı yayımlanmıştır. Kuruluşta derginin kadrosunda *Necip Fazıl Kısakürek, Halide Nusret Zorlutuna, Hasan Fehmi Başoğlu, Osman Yüksel Serdengeçti, Kemal Kuşçu, Abdülkadir Karahan, Ali Fuat Başgil, Hasan Basri Çantay, Semahaddin Cem, Osman Turan, Muhammed Hamidullah* gibi birçok isim yer almıştır. 1965 yılında derginin yönetimine Nihat Armağan, İdare Müdürlüğü görevine ise İsmail Kazdal gelmiştir. Kazdal derginin “önceki milliyetçi-muhafazakar çizgisinden kaydığını” söylemiştir. Aslında derginin Kazdal yönetiminde daha sert ve ayrıştırıcı ifadeler yer verildiği görülmüştür. Kazdal ile tercümelere ağırlık verilmiş, Kutub’un neredeyse “daimi yazar” haline gelmesi bu dönemde olmuştur. Çünkü gençliğin iyi yetişmesi ve İslamcılığın başucu kitaplarının oluşması için tercüme yapmak gerektiği söylenmiştir. 1963’te Kutub’un *İslam’da Sosyal Adalet* kitabının tercüme edilmesini

¹¹⁴ Kuşçu, “Hilal Dergisi- 1960’lı Yıllarda Kur’an’a ve Tevhidi Bilince Yönelişin İlk İzleri”, *Haksöz Dergisi*, 31, (Ekim 1993), 39-41.

¹¹⁵ Gürpınar, “Hilal Dergisi ve Dünya Siyasetine Bakışı”, 439.

Kazdal, Markist akımlara karşı İslam'dan alternatif bulma maksadıyla yapıldığı şeklinde yorumlamıştır.¹¹⁶

1970'li yıllarda Salih Özcan'ın 1960 darbesinin ardından Beyrut'a gidip 1974'e kadar orada kalmasıyla ve 1977'de Şanlıurfa milletvekilliği görevini yürütmesinden ötürü dergi çalışmaları yavaşlamış, 1960'ların sonunda Kazdal, 1970'lerin başında da Armağan dergiden ayrılmıştır. Dergi eski dinamik günlerini geride bırakmıştır. Özcan'ın milletvekili olması ve toplumda sağ-sol kutuplaşmasının artmasıyla dergi iç politikayla ilgili bir içerik kazanmıştır. 1980'den itibaren siyasi öneri yazıları çıkmaya başlamış sık sık "yeni iktidar" söylemi dillendirilmiştir. Bu istekler Millî Görüş söylemi ile benzer söylemedir. (1980) Şubat sayısında içinde bulunulan sistemin çürük olmasından dolayı sınıflaşmanın arttığı, demokrasinin halkı istismar için kullanıldığı ve İslam'a dönülmesi gerektiği dillendirilmiştir.¹¹⁷ Dergi ilk sayılardan itibaren İslami kimlikleriyle tanınan akademisyenler tarafından yazılmış yazılara yer vermiştir. Osman Yüksel Serdengeçti'nin Niyazi Berkes'e, Şakir Beki'nin Hamdullah Suphi Tanrıöver'e eleştiri yazıları yer almıştır. İslam'ın geri kalmışlığa sebep olduğunu iddialarına karşı İslam'ın ilim dini olduğu savunulmuştur.¹¹⁸

Dönemin kutuplaştırıcı etkisinden dolayı dergi ülkeleri İslam ülkeleri ve diğer ülkeler, Hristiyan ülkeler olarak ikiye ayırmıştır. Yani bir ümmetçi bakış söz konusudur. 1961'de 20. Sayıda derginin kapağında dünyayı dinlere göre ayıran bir dünya haritasına yer verilmiş, karşıt söylemler görseller aracılığıyla da ifade edilmiştir. İslam'ın düşmanı sayılan Siyonizm ve Komünizm iki köpek çizimiyle resmedilmiş, Nasır'a Firavun denmiş, Sovyetler "Moskof" olarak adlandırılmıştır. Mısır'da Nasır'ın Müslüman Kardeşlere yaptıkları eleştirilirken Seyyid Kutub'un idamı dergide yer almış ve Komünizme karşı Ehl-i Kitap Hristiyanlarla iş birliği söylemi de öne çıkmıştır. Dergide CHP eleştirisi varken Demokrat Parti yandaşlığı ve desteği vurgulanmış, 1980 darbesinden sonra siyasi yorumlardan kaçınan dergiler çıkarılmaya başlanmış, "Aydınlık Günlere Doğru" başlığı altında yazılar yayımlanarak darbe yanlısı tavırla bir tutum değişikliğine gidilmiştir.¹¹⁹

¹¹⁶ Gürpınar, "Hilal Dergisi ve Dünya Siyasetine Bakışı", 442-444.

¹¹⁷ Gürpınar, "Hilal Dergisi ve Dünya Siyasetine Bakışı", 445-447.

¹¹⁸ Gençosmanoğlu, *1960-1980 Arası İslamcı Dergiler-Toparlanma ve Çeşitlenme*, 294-296.

¹¹⁹ Gürpınar, "Hilal Dergisi ve Dünya Siyasetine Bakışı", 449-450.

Hilal dergisi “Basından Haberler” başlığıyla Sezai Karakoç’un adıyla öne çıkmış *Diriliş Dergisi*’ne övgüler sıralayarak artık derginin yayın hayatına başlayacağı haberi okuyucuyla paylaşmıştır.¹²⁰ *Diriliş*, Sezai Karakoç’un bir yenilenme hareketi olarak görülebilecek, medeniyet düşüncesinin “diriliş” kavramsallaştırması etrafında toplanan yazarlardan oluşan dergi Sezai Karakoç’un yazılarıyla, Karakoç’un duruşuyla şekillenmiştir.¹²¹

1960-1992 yılları arasında 396 sayı olarak yayımlanan *Diriliş* dergisi; düşünce, edebiyat ve siyaset dergisidir. Modernleşme sürecinde problemlerin çözümü için “İslam’a yeniden dönüş”ü temele almaktadır. Sorunların sebebi İslam medeniyetinden miras kalan kavramların kaybedilmesidir. Derginin fikriyatı Sezai Karakoç’un hem kendi adıyla hem de ya *Diriliş* ya da *D.* gibi takma adlarla yazdığı yazılardan beslenmiştir. Dergide yazan daha yolun başındaki şair ve yazarlar da bu fikriyattan beslenmiştir. Dergide *Sezai Karakoç, Rasim Özdenören, Ebubekir Eroğlu, Cahit Zarifoğlu, Erdem Beyazıt, İsmet Özel, Cahit Koytak, Abdullah Hacıtahiroğlu, Alaeddin Özdenören, İsmail Kılıhoğlu, Nuri Pakdil* gibi isimler yazılar yazmıştır. Dergide *T.S.Elliot, Ali Nedvi, Rilke, Erich Fromm, Goethe, Rimbaud, Mahmud Ahmed, S.Kierkegard, Osman Yahya, Virginia Woolf* gibi isimlerden de çeviriler yapılarak yayımlanmıştır.¹²²

1960-1992 arasında yedi ayrı dönemde yayın hayatını sürdürmüştür: “Nisan 1960-27 Mayıs 1960 Darbesi dönemi, 1966-1967, 1969-1971 politize gençliği ilk kaynaklarla buluşturma dönemi, 1974-1978 gençleri sokak hadiselerine değil “diriliş”e çağırma dönemi, 1979-1980 Batı’ya karşı İslam Medeniyeti dönemi, Ocak-Haziran 1983 derginin siyasi yazılar yayınlayıp, günlük meseleleri ele alıp, günlük gazete gibi çıktığı dönem ve 1988-1992, 133 sayının çıktığı son ve en uzun dönem. “İslam ülkesi”, “İslam devleti”, “İslam milleti” gibi kavramlara çözüm önerileri sunulan dönemdir. Karakoç’un çabası Rönesans’tan başlayıp 19.yy’da Tanzimat döneminde yükselen krizin aşılması için “geçmişi ihya etme, kadim geleneğe dönmedir”. Geleneğe girmiş hurafeler temizlenmeli ve asıl kaynaklara dönülmelidir.¹²³

¹²⁰ Hilal, Basından Haberler, *Hilal Dergisi*, 5(56), 1966, 17.

¹²¹ Yunus Emre Özsaray, “Diriliş Dergisi’nde Tarih İlgisi ve Sonuçları”, *1960-1980 Arası İslamcı Dergiler-Toparlanma ve Çeşitlenme içinde*, 233

¹²² İslamcı Dergiler Projesi, <http://katalog.idp.org.tr/dergiler/12/dirilis>,

¹²³ Yunus Emre Özsaray, *1960-1980 Arası İslamcı Dergiler-Toparlanma ve Çeşitlenme içinde*, 233-234.

Karakoç'a göre bugünün Müslümanlarının problemi medeniyet problemidir. "Büyük İslam Devleti" kurulmalı "Diriliş" hareketi ile İslam medeniyeti harekete geçmelidir.¹²⁴ Diriliş bütündür, her alanda topyekûn bir hareketlenme ile mümkün olur. Bu ve benzeri düşüncelerinden dolayı kitapları toplatılmış, *İslam'ın Dirilişi* kitabı nedeniyle kendisi de ağır cezalarla yargılanmıştır.¹²⁵ *Diriliş*'i tanımak Karakoç'u tanımakla mümkündür. Cemal Süreya *Diriliş* ile *Büyük Doğu*¹²⁶ arasındaki yakınlığa dikkat çekmek için *Diriliş*'i "Büyük Doğu'nun Çocuğu" olarak tanımlamıştır. Zaten Karakoç önceden *Büyük Doğu*'da yazmış, Necip Fazıl'ı da "üstad" olarak görmüş ve Necip Fazıl'ın "dava"sını benimsemiştir.¹²⁷ Aytepe de *Diriliş* dergisinin Karakoç'un düşüncelerini yansıtan "20.yy'da *Büyük Doğu*'dan sonraki İslami kimlikli ilk tutarlı örnek" sayıldığını ifade etmiştir. Aytepe, Karakoç'un medeniyet, devlet, ekonomi, Batı, Ortadoğu gibi kavramlar üzerinde durduğunu da söylemiştir.¹²⁸

Karakoç Kutub'un idamının ardından kaleme aldığı bir yazısında onu asan Nasır'ı "kepaze devlet adamı" ve "Moskova ağızlı" olarak değerlendirmiş, Kutub'un "şehit olduğunu ifade etmiştir. Kutub'u öldürenler bilmelidir ki şehitler ölmezler ve bir Seyyid şehit olunca bin Seyyid bin Kutub doğar. İslam'ın sesi her alanda yükselmiştir ve hiç kimse o sesi kısımayacaktır, İslam'ın uyanışını hiç kimse engelleyemeyecektir. Ona göre; Müslümanlar medeniyeti yeniden inşa etmeye başlamıştır. Seyyid Kutub gibi insanların şehadeti ise ülküyü daha da ilerletmektedir. İslam ülküsü bağımsızlık için zafer elde etmek üzere yola çıkmıştır.¹²⁹

İdamdan sonra MTTB aracılığıyla "Türkiyeli Müslümanlar" Kutub için bir anma programı düzenlemişlerdir. Necip Fazıl ve Sezai Karakoç programda konuşmacı olmuşlardır. Karakoç konuşmasında; İslam'ın çağın ortasında yer aldığını, eğer çağdışı olsaydı bu yüzden bir adamın asılmayacağını, Kutub'un bu ülkeye sahip olduğunu ve onun ülküsü ülkenin geleceğinde söz sahibi konumunda olduğunu dile getirmiştir. Necip Fazıl da konuşmasında; o günün İslam coğrafyasındaki tüm hükümetlerin inkârcı

¹²⁴Muzaffer Doğan, "Sezai Karakoç Türkiye'nin Şansıdır", *Yedi İklim Dergisi*, 6(44-45), 94.

¹²⁵Mücahid Koca, "Diriliş Anlamak", *Yedi İklim Dergisi*, 6(44-45), 90-93.

¹²⁶ Büyük Doğu, Necip Fazıl tarafından 1943'te çıkarılmaya başlanan dergidir. Ekonomiden, felsefeye, politikadan sanata, dinden tarihe, pek çok alanda yazıya sahip olmuştur.

¹²⁷Turan Karataş, "Sezai Karakoç'un Dergiciliği" *Yedi İklim Dergisi*, 6(44-45), 116.

¹²⁸ Aytepe, "Doğuştan Günümüze İslamcılığın Türkiye Seyri: Bir Sınıflandırma Denemesi", *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 2016, 185.

¹²⁹ Sezai Karakoç, *Dirilişin Çevresinde*, Diriliş Yayınları, İstanbul 1966, 111-115.

olduğunu, Kutub'un kendisinden daha "aksiyoner ve müteşebbis dava adamı" olduğunu, Nasır'ın ise firavun olduğunu ifade etmiştir.¹³⁰

İlyas Sönmez Sezai Karakoç'un tercümelerden etkilendiğini, bizim kültürümüz ile ümmetçiliği aynı potada erittiğini ifade etmiştir. Beşir Eryarsoy, Seyyid Kutub'un *İslam'da Sosyal Adalet* kitabı ve *İslam Kapitalizm Çatışması* ile Sezai Karakoç'un *İslam Toplumunun Ekonomik Striktürü* içerik olarak farklılıklara sahip olsalar bile, İslam ekonomisinin kökenleri hakkında söylediklerinin birbirleriyle paralel olduğunu dile getirmiştir.¹³¹

Akıncılar ve *Akıncı Güç* dergilerine geçmeden önce onları çıkarmaya götüren süreci incelemek ve bu bağlamda önce *Millî Görüş Partilerine* daha sonra bu partilerin gençlik teşkilatlarına değinmek gerekir.

Millî Görüş partileri farklı adlarla anılsalar da temel düşünceleri "Millî Görüş" olduğu söylenen, Erbakan'la bütünleşen, 28 Şubat ile birlikte değişime uğrayan partiler olmuşlardır. Millî Görüş düşüncesi ile İslami tabanın ufku siyasete kaymış ve Millî Görüş dinin kamusal alanda nasıl görünür hale geleceği tartışmalarının merkezinde yer almıştır. Aslında ilk İslami parti sayılabilecek 1945'te kurulmuş olan *Milli Kalkınma Partisi*'dir ve 1957'de kapatılmıştır. Bu parti 1969'da kurulan *Milli Nizam Partisi*'ne ilham kaynağı olmuştur. Kültürel olarak İslamcı olan MNP'nin sağcı ve milliyetçi yanı, partinin problemi olarak görülmüştür. MNP kapatılmış sonrasında da 1972'de *Milli Selamet Partisi* kurulmuş, o kapatılınca da 1983'te *Refah Partisi* kurulmuştur. Refah Partisi, 1995'te iktidar partisi olmuş 28 Şubat süreci ile de kapatılmıştır. Sonra sırasıyla *Fazilet Partisi*, *Saadet Partisi*, *Has Parti* ve son olarak da *Adalet ve Kalkınma Partisi* kurulmuştur. Aytepe Millî Görüş partileri hakkında şunu söylemiştir: "*Millî Görüş Partileri; muhafazakâr, milliyetçi ve İslamcı yapısıyla Türkiye İslamcılığına özgün bir mücadele koleksiyonu hediye etmiştir. İslam dünyasının öncü ülkesi olma idealini, Osmanlı tecrübesinden ilham alarak canlandırmaya çalışan hareket, İslamcılarının dünya Müslümanlarıyla bütünleşme çabalarına düşünsel ve kurumsal anlamda zemin hazırlamıştır.*"¹³²

¹³⁰ Kara, *Türkiye'de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Üzerine Birkaç Not*, 372-373.

¹³¹ *İslam'ı Tercümelerle Kavradık*, <http://www.gercek hayat.com.tr/dosya/islami-tercümelerle-kavradik/>

¹³² Aytepe, *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 186.

Millî Görüş “gençlik teşkilatları” arasında MTTB ve Akıncılar sayılabilir. MTTB 1916’da kurulmuş ve 1965’e değin solcu çizgide kalmıştır. 1965’ten sonra özellikle 1967’de teşkilata İsmail Kahraman’ın başkan olmasından sonra MTTB, “milliyetçi-mukaddesatçı” çizgiye geçmiştir. İslamcı çizgiye geçişi ise 1970’lerin ortalarına rastlamıştır. Amblemi bile “bozkurt”tan, Kur’an’ı temsilen, “kitap”a dönüştürülmüştür. *Tayyip Erdoğan, Bülent Arınç, Abdullah Gül* gibi isimler de o dönemde MTTB içindedirler. MTTB, komünizm ve kapitalizm eleştirisini vurgulamıştır. *Necip Fazıl, Osman Yüksel Serdengeçti, Nurettin Topçu, Şevket Eygi* gibi isimlerin “milliyetçi-muhafazakâr” duruşlarından etkilenmişlerdir. MTTB ‘nin siyasi alanda çok fazla yer edinmemesi ve 1970’li yıllarda yaşanan sağ-sol çatışmalarında İslamcı gençliğin destekçisinin olmadığı sebepleriyle 1975’te *Ankara Akıncılar Derneği* kurulmuştur. 12 Eylül’e kadar da 1200 üyeye ulaşmıştır. Aytepe; Akıncılar’ı kısa sürede Türkiye’deki İslamcı gençliği harekete geçirmesi, politize etmesi yönleriyle en önemli gençlik örgütü saymıştır. Aytepe’ye göre;1980’lerden sonra oluşan *radikal İslamcılık* onlar sayesinde “fikri ve fiili” temelini kazanmıştır.¹³³

Akıncılar MSP’nin gençlik teşkilatı gibi faaliyet göstermiştir. Erbakan Akıncı gençlere seslenirken “Emperyalistlerin” oyununa gelmemelerini şiddetten uzak kalmalarını söylemiştir. Erbakan onlara: “Siz kuru nefsanîyet davası peşinde koşmuyorsunuz. Akıncılar, çağın yüzünü ağartacak bir aksiyonun görevlileridir.” derken onlar da: “Erbakan komutan, Akıncı asker” sloganlarıyla eşlik etmiştir.¹³⁴

Hilal dergisinde Akıncılar ve MTTB teşkilatları “imanlı gençlerin bir araya gelerek kurdukları teşkilatlar” olarak kabul edilmiştir. Nazmi Sakallıoğlu’na göre; bu gençlerin maksadı “cihad”tır, gençler de mücahittir. MTTB, öğrencilerden meydana gelmekteyken Akıncılar halka açıktır. Bu teşkilatları kuran kişiler “beklenen nesil” dir. Bu teşkilatları ülkenin her yerine kurmak gereklidir. Çünkü beklenen nesil “beklenen kurtuluş” u getirecektir. Derginin ilerleyen sayfalarında MTTB üyesi imam-hatiplik yapan bir öğrenci *Erdoğan Tuna*’nın ölümüne yer verilmiştir. Tuna “şehid” olarak, ölümü de Allah yolunda “şehadet” olarak ele alınmıştır.¹³⁵

¹³³ Aytepe, *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 187-188.

¹³⁴ Milli Gazete, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1527938/erbakanin-genclere-yaptigi-konusma-davaya-hizmet-diye-katil-olunamaz>

¹³⁵ Nazmi Sakallıoğlu, “Beklenen Nesil: MTTB, Akıncılar”, *Hilal Dergisi*, 15(181), Şubat 1978, 29-31, 44

1979 yılında Akıncılar aynı isimle bir dergi çıkarmaya başlamışlardır. *Akıncılar* dergisi, iki haftada bir yayınlanmış ve 1980'e kadar yayın hayatına devam etmiştir. Toplamda 12 sayıya ulaştıktan sonra 12 Mart 1980'de kapatılmıştır. *Akıncılar*'da ideolojik sorumluluk başta Seyyid Kutub olmak üzere Mevdudi, Humeyni ve Hasan el-Benna gibi isimler üzerindedir.¹³⁶ Dergiye göre; Müslümanlar “tağuti/mürted/mülhed” döneminde yaşamak zorunda kalmışlardır. Müslümanlar Asr-ı saadet dönemine dönmek için önce fert fert bilinçlenmeli (ki bilinçlenme de İslam'ın sahip olduğu “devrimci perspektifi” bilmekle mümkündür. Bunun için şiddette, anarşist eylemlerden uzak kalmak, bireysel ve kitlesel şuurlanma yoluyla teşkilatlanmak ve “tebliğ” aracılığıyla teşkilatı güçlendirmek ve yaymak gerekir) sonra İslam toplumunu ve en sonunda da İslam devletini kurmalıdır. İslam devlet vurgusu hem toplumun hem düzenin radikal değişimini istemenin ifadesi olmuştur. Özellikle Kasım 1979'da basılan “1400 Hicri Özel Sayısı”nda, “Hicri 1400'de Sınırsız ve Sınıfsız Hicret Devleti'ne” yazısı bu arzunun bir “manifestosu” gibidir. Akıncılar içerisinde olup ölenlere dergide sıkça yer verilmiştir.¹³⁷ 1979'da Necip Fazıl'ın “Büyük Doğu” ideolojisi üzerinden bir ayrışma yaşanmış ve Salih Mirzabeyoğlu, *Akıncı Güç* dergisini çıkarmıştır.¹³⁸

Bu iki dergi aynı zamanda farklı İslam nizamı fikrine sahip olmaları ve bu yolda sahip oldukları metod farklılıkları dolayısıyla ayrılmış olmaları ihtimal dahilindedir. İlk ihtimal hakkında fazla malumat bulunmamaktadır. Çünkü her iki dergi de İslam nizamı fikrinin pratikteki anlamı üzerinde durmamıştır. *Akıncı Güç*, *Akıncılar*'ı bir ideolojiye sahip olmaktan ziyade sokak siyasetine yöneldiklerini söyleyerek eleştirmiştir. *Akıncılar* Kutub'tan, Hasan el Benna'dan, Mevdudi'den tercümelere yer vermiştir. *Akıncılar* her ne kadar yayın politikalarına uygun tercümelere yapsalar da yaşanan zamana ve yere göre sistematik bir ideolojiye ulaşamamıştır. Bir ideolojiyi kurmaktan ziyade var olan ideolojiyi okuyucuya sunmuştur. *Akıncı Güç* özgün bir İslam nizamı fikrine sahip değildir. Tek yaptığı Necip Fazıl'ın *İdeolocya Örgüsü*'ndeki “devlet” fikrine atıf yapmak olmuştur. *Akıncı Güç*'ün “İslam devrimi”ne ulaştıracak bir “mutlak nizam”

¹³⁶Serkan Yorgancılar, “Milli Türk Talebe Birliği ve Milli Gençlik Üzerine Bir Değerlendirme”, *1960-1980 Arası İslamcı Dergiler-Toparlanma ve Çeşitlenme içinde*, 396

¹³⁷ Derginin 1979 Ekim'inde çıkan 6. Sayısında yedi Akıncı'nın ölüm haberi “Bir haftada yedi şehit birden verdik.”, “Sabrımız tükeniyor!”, “Küfrün baykuşlarını bir gün susturacağız.”, manşetleriyle verilmiştir. Akıncı üyeler Komünistler tarafından öldürülmüştür. Buna tepki olarak da “Kızıl uşakların sonu yaklaştı.” nidasıyla Komünistlere “kızıl uşak” denilmiştir. Bkz: Akıncılar, “Yedi Şehit Birden Verdik”, *Akıncılar Dergisi*, 6, 1979, 3

¹³⁸ İslamcı Dergiler Projesi, <http://katalog.idp.org.tr/dergiler/2/akincilar>

üzerinde çalıştığı söylenebilir. Mirzabeyoğlu önce düzenin nasıl değiştirileceğinin daha sonra düzen değişikliği yapmanın İslam'ı hayata hâkim kılmada geçerli yöntem olduğunu söylemiştir.¹³⁹

Akıncı Güç; kendisini “MSP tarafından teşkilatlandırılan, Akıncılar içinden çıkmış, Büyük Doğu idealine sahip, gerçek İslamiyet yolunu tutmuş hareket” olarak tanımlamıştır.¹⁴⁰ Hüsnü Kılıç *Akıncı Güç*'ün metodunun, fikrin hayata geçirilmesinde ve pratiğe aktarılmasında takip edilecek strateji üzerine kurulu olduğunu söylemiştir. Ona göre; “Yalnızca bizim metodumuz tebliğ demekle olmaz, tebliğde metodu belirlemek de gereklidir”. Hareketi aktifleştirmek adına tebliğle yetinmek yetersizdir, telkin de önemlidir.¹⁴¹

Yine derginin 1979 yılında çıkan 5. sayısında *Akıncılar*'a eleştiri yer almıştır. *Akıncılar*'ın fikri, hayata hâkim kılmada hedefe nasıl, ne zaman ulaşılacağına cevaplarını vermediği, bunun bütüncül bakışla hareket etmediğinin delili olduğu ve geçici politikalarla hareket ettiği söylenmiştir. Çünkü galibiyetin stratejik ve örgütlü olmakla mümkün olduğu, bu yüzden istenmeyen akımlarla savaşırken galip olmak için önce onlarla nasıl savaşılacağına bilinmesi gerektiği ifade edilmiştir.¹⁴²

2.3. KUTUB'UN İSLAM NİZAMI VE İSLAMCI DERGİLERDE NİZAM SÖYLEMİ

İslam nizamı; *İslam'ın, çağdaş siyasi düzenlerle uzlaştırılması sonucu ortaya çıkan “İslam'a onaylatılmış” çağdaş siyasi düzen* olarak tanımlanabilir.¹⁴³ Kutub düşüncesinde nizam; İslam nizamı/sistemidir. Onun karşısında ise cahili sistem yer alır. Kutub'a göre; göre; cahiliye, egemenliği Allah'tan başkasına veren her toplum, her sistemdir. Cahiliye, politik ve maddi bir otoritedir. Bir insanı diğer insanların efendisi yapar. İnsana ait olan seçim hakkını, insan efendisine verir. İnsan efendiler ilahî kimliği gasp eder. Bu gaspçılar kendilerini efendi, diğer insanları kölelik makamına koyar. Cahiliye soyut bir teori değildir. Kendine ait canlı bir mekanizması vardır. Allah'ın

¹³⁹Yorgancılar, “Milli Türk Talebe Birliği ve Milli Gençlik Üzerine Bir Değerlendirme”, *1960-1980 Arası İslamcı Dergiler-Toparlanma ve Çeşitlenme içinde*, 387-390.

¹⁴⁰ Akıncı Güç, “Deklarasyon”, *Akıncı Güç Dergisi*, 5, 1979, 2.

¹⁴¹ Hüsnü Kılıç, “Tebliğ ve Telkin Üzerine”, *Akıncı Güç Dergisi*, 5, 1979, 3.

¹⁴² M. Hayri Adalı, “Savaşçının Sancısı”, *Akıncı Güç Dergisi*, 5, 1979, 8.

¹⁴³Hayrettin Karaman, “Siyasi İslam ve İslamcılık”,

<https://www.yenisafak.com/yazarlar/hayrettinkaraman/siyasi-islam-ve-islamcilik-2037561>

hakimiyetini reddedip kendi hakimiyetini kurmak için çeşitli taktikler uygular, her yerde kendini gösterir.¹⁴⁴

Kutub, sistemleri cahili sistem ve İslami sistem olmak üzere ikiye ayırarak inceler. Cahili sistemde hüküm koyma yetkisi bir ferdin, bir sınıfın, bir milletin, bir kurumun heva heveslerine bırakılmıştır. Toplumun her kesiminden insanlar bir araya gelip kanunlar koyarsa halkın cehaleti kanunlaşacak demektir. Her milletin üye olduğu bir kurum kanun koysa bu kurumdakilerin kararları kanunlaşacak demektir. Yani nasıl bir yöntem izlenirse izlensin cahiliye baş gösterir.¹⁴⁵

Cahili sistem: ‘‘İnsanların refahı sorunları çözmek için yeterli değil midir?’’ diye sorar ve kendi sistemini insanlara refah getirdiği gerekçesiyle işlemeye çabalar; fakat insan evrenin bir parçasıdır. İnsan doğasını kontrol eden yasalar, evreni yöneten yasalardan farklı değildir. Evreni yaratan, insanlara iradelerini kullanarak hareketlerini düzenlemesi için şeriatı veren Allah’tır. Şeriat evrensel bir yasadır, evrenin genel kurallarıyla uyum içindedir. İnsan ilahi sistemin ögesi olan şeriate boyun eğerse doğasıyla uyumlu olur, kendi içinde de toplum içinde de huzuru ve refahı yakalar. Çünkü; kendiyile uyumlu insanlar, birbirleriyle de uyumlu ve işbirlikçi olurlar ve refah içindeki toplumun parçaları haline gelirler.¹⁴⁶

Cahiliye sistemi insanı insana kul yapar. Cahiliye sistemi İslami ilkelere uygun olmayan bir sosyal nizamla sahiptir ve İslami ilkelere uygun olmayan her sosyal nizam yok olmaya mahkumdur; çünkü insanın fitratıyla ve kainatla uyumsuzluğu insana mutsuzluktan başka bir şey getirmez. İnsan bir bütündür, insanı bir bütün olarak ele alıp yöneten sistemlere muhtaçtır.¹⁴⁷

Cahiliyenin kendini gösterdiği örneklerden biri kapitalizm; insan ruhuna da din ruhuna da aykırı bir sistemdir. Kapitalizm ferdi, toplumsal ve ekonomik gelişmeye izin vermez. Bir tarafta açlıktan kıvranan, ezilen bir kitle varken diğer tarafta bolluk içinde yaşayan mutlu bir azınlık vardır. Bu sistemde para devletin desteğiyle kapitalistlerin elindedir. Devlet, acizdir, zayıftır, halkın kalkınmasını düşünmek yerine kapitalistlerin çıkarlarını korumak zorunda bırakılmıştır. Emeginin karşılığını alamayan toplum

¹⁴⁴ Kutub, *Yoldaki İşaretler*, (Çev.: Murat Hazine), Düşün Yayıncılık, İstanbul 2016, 11, 42-62.

¹⁴⁵ Kutub, *Devlet Bilinci*, 88-89.

¹⁴⁶ Kutub, *Yoldaki İşaretler*, 99-102.

¹⁴⁷ Kutub, *İstikbal İslam’ındır*, (Çev.: H. Fehmi Ulus), Beka Yayıncılık, İstanbul 2018, 14-20.

çalışmaya isteksizdir ve bu da toplumu tembelleştirmiştir. Milli gelir adaletsiz dağılmaktadır. Milyonlarca insan seçkin sınıfın çıkarları için köle edilir. Efendileri, bu insanlara istedikleri her şeyi yaptırabilir. Küçük çocuklar düşük ücretler karşılığında baskı yoluyla çalıştırılır. Böyle bir toplumda hakimiyet, egemenlik milletindir demek koca bir yalandır. İnsanlar devlet namına çalıştıklarını sanarlar; fakat tek yaptıkları şey para babalarına çalışmaktır. Bu düzen sosyal adaleti yok etmiştir.¹⁴⁸

Kapitalist sistemde mutsuz olan, emeğinin karşılığını alamayan insanlar komünizme sığınır. Komünizm, Kapitalizmin sömürü sistemine karşılık herkese iş ve aş verme sloganıyla doğmuştur. Sınıfsız toplum oluşturacağını söyleyen komünizm, bireysel kişiliği yok etmesiyle kendi çelişkisini gözler önüne serer. Maddeyi tanımlayan materyalizmin parçasıdır. Yöneticiler burjuva, işçiler birer makine olmuştur. Burjuva sınıfının otorite olduğu, işçi sınıfının ezildiği bu toplumda sosyal adalet yerine sosyal adaletsizlik baş göstermiştir. Komünizmin pençesine düşen insanlar bu sistemin doğru sistem olduğuna inandırılırlar; fakat komünizm onların ellerindekini de alır.¹⁴⁹

İslam ne komünizmle ne kapitalizmle ne de bir başka sistemle uzlaşır yahut bunlardan bir sentez oluşturur. İnsanlar hayatlarının tüm alanlarına dini egemen kılmadıkça ne komünizmden ne kapitalizmden ne de bir başka sistemden korunabilir.¹⁵⁰ İslam evrensel bir dindir, bu da onun beşeri değil ilahi bir yapısı olduğundandır. Her şeyi kapsayan beşeri bir sistem düşünülemez. Beşeri sistemler çürük, yüzeysel ve geçicidir. İslam pratik bir düşünce sistemidir. Günlük hayata uygulanma özelliği vardır ve insanı en üst seviyeye çıkarır. İnsan halifelik görevi gereği müspet faaliyetlerde bulunur. Diri ve daima hareketli olan İslam sürekli gelişir ve ona tabi olan insanı da geliştirir. İnsanoğlu, potansiyelini maddi âlemin inşası için kullanır, günlük ihtiyaçlarına İslam'dan cevaplar bulur. Bu, İslam'ın pratik ve realist boyutunu gösterir.¹⁵¹

İslam hayata hükmetmeden de varlığını sürdürebilir demek İslam'ı, Hristiyanlığa benzetmek olur. Hristiyanlık kilisenin duvarları arasına hapsolmuştur. O, sadece ruhi teselliye ve duaya davet eden soyut bir çağrıdan ibaret olmuştur. Bu durumda toplum

¹⁴⁸ Kutub, *İslam-Kapitalizm Çatışması*, (Çev: Kamil M. Çetiner), Beka Yayıncılık, İstanbul 2017, 9-20.

¹⁴⁹ Kutub, *İslam-Kapitalizm Çatışması*, 25-33; Sarmış, *Bütün Yönleriyle Seyyid Kutub- Hayatı, Eserleri, Fikirleri ve Mücadelesi*, 224-225.

¹⁵⁰ Erkilet, *Ortadoğu'da Modernleşme ve İslamî Hareketler*, 269.

¹⁵¹ Kutub, *İslam Düşüncesi 1*, (Çev: H. Fehmi Ulus) Beka Yayıncılık, İstanbul 2017, 157-158, 275-305.

hayatı dinin tesiri olmadan kurulmuştur. İslam sistemi siyasi, iktisadi, devletlerarası nizamı kapsar. O, bir hayat sistemidir. Bu din hayata dokunmadan yalnızca vicdanlarda kalan bir din değildir. O, şeriat yoluyla varlığını somut âlemde de göstermeyi zaruri sayar. Avrupalıların dediği gibi; “Din toplumsal, bireysel hayata müdahale etmez.” anlayışını kabul etmez. Bireyin ve toplumun pratik hayatının içinde yer alır.¹⁵²

İslami sistemde kimsenin kimseye köle olmadığı, kulun sadece Allah’a kulluk ettiği bir düzen vardır. İslamiyet Müslümanlara insan ırkının önderi olma görevini verir. Bu görev ancak ilk dönem İslam’ına dönmek suretiyle başarılabilir.¹⁵³ Bunun için bir ‘diriliş hareketi’ gereklidir. Bu hareketi, İslam ümmeti ‘Rabbani yöntem’le gerçekleştirebilir. Rabbani yöntem; pratiktir, aktiftir, yapıcıdır, aşamalıdır, dava, dava adamından önemlidir, belirli bir hedefi vardır, kadere ve tevekküle inanır. Rabbani yöntem, Kur’an’ın temeline uygun yöntemdir. Hz. Peygamber, tebliğ faaliyetlerinde başka yolları kullanmamıştır. O, önce Müslümanların kalbine tevhid inancını, ‘La ilahe illallah’ hükmünü yerleştirmeyi temel alan Rabbani yöntemi kullanmıştır. Kutub’a göre; İslami düzen isteyenler önce İslami akideye boyun eğmeye davet etmelidir. Bu akideye boyun eğenler İslam toplumunu oluşturup aktif olarak varlığını gösteren İslami sistemi kuracaklardır.¹⁵⁴

İslami sistem insan doğasına en uygun sistemdir. İnsanı fitratına uygun yaşatır, onu en üst seviyeye yükseltir. İslami sistem İslam toplumunda kurulur. İslam toplumu tüm millet ve ırkların toplamıdır. İslam bir millet değil bir ‘iman toplumu’ inşa eder, insanları eşitlik temelinde bir araya getirir. Birçok milletin zenginliğinden, çeşitliliğinden yararlanır. İslam toplumu medeni olan tek toplumdur. Her birey özgündür, saygındır.¹⁵⁵

Buraya kadar Kutub’un fikirlerine yer verdik, şimdiyse seçtiğimiz dergilerde yazan yazarların konu hakkındaki görüşlerine yer vererek devam edelim.

Hilal dergisi yazarı Zafır’e göre; İnsanoğlu icat etme yeteneğine değil, var olan şeyleri keşfetme yeteneğine sahiptir. Bu sebeple nizam da yalnızca bulunabilir. Tarih boyunca nizam bulma fikriyle ortaya çıkanlar olmuştur. Kimi dini kullanarak, kimi

¹⁵² Kutub, *İstikbal İslam’ındır*, 7-8.

¹⁵³ Kutub, *Yoldaki İşaretler*, 10-12.

¹⁵⁴ Erkiyet, *Ortadoğu’da Modernleşme ve İslamî Hareketler*, 269-272.

¹⁵⁵ Kutub, *Yoldaki İşaretler*, 54-56

dinsizliği kullanarak bu iddiasını gerçekleştirmeye çalışmıştır. Nizam kurucu olduğunu açıktan dile getirenler insanları etkisi altına almıştır. İnsanlar bu durum içindeyken yanlışı goremez olmuşlar, onları yıkıma götüren yolu refah ve kurtuluş yolu zannetmişlerdir. Sonunda ise bu sahte nizam herkesi yıkıma sürüklemiştir. Diğer yanda insanları hakka davet ettiğini söyleyip hakkı sadece kendi tekelinde görenlerin yolu, dini kendi amaçları için kullanmak isteyenlerin yolu olmuştur. Din bu tekelci anlayışın içinde hapsolmuştur. Bu yol diğer yoldan çok daha tehlikeli olmuştur; çünkü sinsice işleyen bir yoldur.¹⁵⁶

Nizam kurulmaz, bulmak için aranır. Ararken de iki seçenek çıkar insanın karşısına: iyi ve kötü. İyiyi bulmak hakkı batıldan ayırmakla olur. Bu yolda da yol gösterici olan Kur'an ve sünnettir. Kötü nizam daha için başında kendini belli eder. Başında kardeş kanı bulunan Roma nizamının getirisinin de kanlı bir tarih olması gibi. Oysa güzel nizam bir bahar gibi başlar; kuşlara, kelebeklere ve çiçeklere sahiptir, başı da sonu da güzeldir. Bu sistemde hürriyete engel koymak nizamı bozmaktır. Bu nizam fitri bir nizamdır, mükemmel işler. Bu mkemelliği bozan ikinci Şey ise fitrata karşı hareket etmektir. İnsan fitratı gereği hür bir varlıktır. Allah Hz. Âdem'e yemesi yasak meyveyi göstermiş ve yememesini söylemiştir; fakat yiyip yememe seçimi Hz. Âdem'e bırakılmıştır. Çünkü İşlam'da insan haysiyetli bir varlıktır ve seçim hürriyetine sahiptir. Hürriyet giderse anarşi gelecektir.¹⁵⁷

Yazar İşlamoğlu'na göre; İşlam'da inananlar düşünme ve inanç özgürlüğüne sahiptir. İşlam inananlarına inanç özgürlüğü sağlayan tek dünya nizamıdır. İşlam haricindeki nizamlar insanları baskı ve zorlama yoluyla kleleştirmiştir. Örneğin; İşlamiyet'ten önceki son din Hristiyanlık, Romalıların Hristiyanlara yaptıklarının aynısını yapan mensuplarıyla, baskı ve eziyetle anılır olmuştur. İnanç özgürlüğü insanın fitri hakkıdır. İşlam insanlara; "Dinde zorlama yoktur." demek yoluyla insanı özgürleştirmiştir. İşlam insanlara tevhid akidesi ile hürriyet prensibi kazandırır.¹⁵⁸

Yazar Kurtuluş'a göre; i nizam ve dış nizam birbiriyle bağlantılıdır. Eğer dışımızda bir bozukluk varsa bu içimizde hüküm süren bozukluktan gelir. Onun sebebi de itikadımızdaki buhran ve bozukluktur. Bir zamanlar ışığımız olan doktrin artık bizi

¹⁵⁶ Halil Zafir, "Nizam Bulma Tekniği", *Hilal Dergisi*, 9(102), Nisan 1970, 14

¹⁵⁷ Halil Zafir, *Hilal Dergisi*, 15-31

¹⁵⁸ Mücahid İşlamoğlu, "Batılılaşma Uğruna İntihar", *Hilal Dergisi*, 17(203), Aralık 1979, 9-13, 39.

yönlendiremiyorsa buhranlara sürüklenmek kaçınılmazdır. Çünkü ideolojik yanımız ile aksiyon yanımız birbirlerine sıkı olarak bağlıdır. Ümmetin bozulan iç nizamı, dış nizamı da bozmuş ve ümmet mağlup olmuştur. Dünün efendisi iken artık zayıf düşmanın kölesi olmuştur. Ahenk bozulmuş, ölçüler yok olmuş, tezatlar peyda olmuştur. Oysa İslam hürriyetin önündeki her engeli kaldırmış, insanı insana kulluktan men etmiştir. Fakat kitleleşme hareketleri İslam'ı temsil ettiğinin söylerken ferdi hâkimiyete fırsat vermiştir.¹⁵⁹

İnsanlık cahiliye içinde bulunduğu için insan insana köle olmuştur. Hürlük gitmiş kölelik zihniyeti gelmiştir. İnsanlığı kölelikten kurtaracak tek şey İslam nizamıdır. İslam nizamı hâkim olduğunda yeni bir çağ başlamış olacaktır.¹⁶⁰ İnsanlar faşizm, komünizm, kapitalizmin etkisiyle materyalist sistemin altında ezilmektedir. Ruhi yönden beslenemeyen insanlar robotlaşmıştır. Yani bir çağın özlemini tüm insanlar çekmektedir. Çünkü insanlar fitratlarına ters olan bir nizam/sistem içinde yaşamaktadır. İnsanlığın kurtuluşu İslam nizamı iledir. İslam nizamı gelecek ve tüm beşeri nizamlar yıkılacaktır. Beşeri nizamlar her devre, her topluma uygunluk göstermezler. Oysa İslami nizam her çağa, her topluma uygunluk gösterir.¹⁶¹

Akıncılar dergisi yazarı Altunbaş'a göre beşeri hukuk toplumla doğmuş ve toplumla büyümüştür. Toplum gelişmişse gelişmiş, gelişmemişse gelişmemiştir. Her devlet, farklı bir hukuk sistemine sahip olmuştur. İslam hukukuna gelince; o, toplumlara tabi olmamıştır. Toplumla gelişen cinsten değildir. Toplumdan topluma farklılaşan cinsten de değildir. Hangi ırktan hangi milletten olursa olsun tüm insanlık için geçerli kurallara sahip, devirden devire değişmeyen bir sistem sunar. O eksiksizdir. Şahsi alanda da ictimai alanda da bütün konularla ilgilenmiştir. İslam'ın hukuk sistemi insanı çok iyi tanıyan, onun yaratıcısı Allah tarafından indirilmiştir. Bu yüzden insana en iyi gelen sistemdir.¹⁶² Ayrıca İslam yalnızca kendi sisteminin yürürlükte olmasını ister. Başka sistemlerle sentezlenmeyi kabul etmez. İslam her şeyi kendi sisteminde

¹⁵⁹ Hikmet Kurtuluş, "Tezatlar", *Hilal Dergisi*, 9(103), Mayıs 1970, 5-6.

¹⁶⁰ Hilal, "Yeni Bir Fetih Yakındır", *Hilal Dergisi*, 15(171), 1977, 1

¹⁶¹ Kerim Erdoğan, "Bizanslaşan Çağın Köhne Zihniyeti Yeni Fetih ile Son Bulacaktır", *Hilal Dergisi*, 15(171), 1977, 4-25.

¹⁶² Hilal, "İslam Hukuk Sistemi, Beşeri Hukukun Doğuşu, Hukuk Kürsüsü", *Hilal Dergisi*, 15(176), 1977, 21-22.

şekillendirir. Küfür sistemini alaşağı etmek isteyen Müslüman bu eylemini gerçekleştirmek için devletleşmek zorundadır.¹⁶³

1924-1927 yılları arasında ilkokul ve ortaokul kademesinde din dersleri zorunlu, lise kademesine ise din dersi konulmamıştır. 1927-1946 yılları arasında ilkokul, ortaokul ve lise kademesinde din dersleri kaldırılmıştır. 1948-1982 yılları arasında din dersleri seçmeli olarak konulmuş 1982 yılına gelindiğinde 1982 Anayasası ile din derslerinin zorunlu olarak okutulması kararı alınmıştır. Sonuç olarak din dersleri 1982 Anayasası ile eğitim- öğretim müfredatına zorunlu olarak dâhil edilinceye kadar oldukça hareketli geçmiştir. *Hilal* 1970 dönemindeki 106. sayısında *Hadiselerin Ardından* başlığı altında din derslerinin kaldırılmasını eleştirmiştir. Din derslerinin kaldırılmasının Komünist bir hamle olduğunu, yalnızca Çin ve Rusya gibi ülkelerde sevindirici bir haber olarak yankı bulacağını, bunun Türkiye’de ise eğitime balta vurmak olduğunu söylemiştir.¹⁶⁴ Asyalı, Komünist zihniyetin imam-hatip okullarının kapatılmasını istediğini, ancak bu okulların ilim ve irfan yuvası olduğunu ve Türk milletinin buna izin vermeyeceği söylemiştir.¹⁶⁵

Yine 162. sayısında din dersleri ile ilgili yazı kaleme alınmıştır. Yazıya göre “batı emperyalizminin” en korkutucu yanı kültürel alanda olanıdır. Sanayi İnkılabının ardından batıda meydana gelen makineleşme insanlığı buhrana sürüklemiştir. Emperyalizm milletlerin kültürlerine kastetmiştir ve onları sömürmüştür. Bugün Pakistan ve Hindistan’da kendi yerel dilleri yerine İngilizce; Libya’da Arapça yerine Fransızca konuşuluyorsa bu emperyalizmin sömürü politikasından kaynaklanmaktadır. Amerika ilme pragmatik yaklaşmakta ve eğer bir şeyden fayda geliyorsa o şeyin doğru olduğunu savunmakta, ilmi sadece faydaya ve tekniğe indirgemektedir. Evet, teknik ilmin doğal sonucudur; fakat ilim sadece teknikten ibaret değildir. Teknik ilmin getirilerinden yalnızca bir tanesidir. İlim tekniğe indirgenirse maddecilik her yere hâkim olur. Maddecilikten kurtulmak için okullarda ahlak eğitimine, manevi eğitime ihtiyaç vardır. Ortaokul ve lise kademelerinde din derslerinin seçmeli olarak okutulması büyük

¹⁶³ Arif Altunbaş, “Devlete Yürümek”, *Akıncılar Dergisi*, 9, Aralık 1979, 6.

¹⁶⁴ Hilal, “Hadiselerin Ardından”, *Hilal Dergisi*, 9(106), 1970, 17.

¹⁶⁵ Hamza Asyalı, “Hadiselerin Ardından- İmam- Hatip Okulları”, *Hilal Dergisi*, 9(107), 1970, 16.

bir hatadır. Avrupa’da verilen din dersleri saat olarak ülkemizdeki din derslerinden daha fazladır.¹⁶⁶

Derginin sonraki sayılarında komünizm, ateizmin bir kolu olarak ele alınmıştır. “Çünkü ateizm maddeci iken komünizm de her köşesinde maddeciliğin bulunduğu bir ideolojidir. Komünizm dünyayı maddeyle algılamaya davet eder, ruhu yok sayar. Bu yönleriyle İslamiyet ile tam zıt özelliklere sahiptir. Komünizm maddeye yaratıcı özellik verirken İslamiyet yaratıcılığı yalnızca Allah’a verir.” denilmektedir.¹⁶⁷ Karakoç’a göre; materyalizmin din gibi muamele görmeye başlamasıyla komünizm doğmuştur. Bu dinde de tapılacak varlık Tanrı değil, güç sahibi insanlardır.¹⁶⁸ Özkan’a göre; materyalizm, insanı sadece maddi olana yaklaştırmış, manevi olandan uzaklaştırmıştır. İnsanları sadece midesiyle ve cebiyile ilgilenen materyalizm onun ruhunu aç bırakmış ve huzursuzluğa sürüklemiştir. İnsanları huzura kavuşturacak tek yol İslam’dır. Müslümanlar İslam’dan uzaklaştığı için materyalizmle gerilemiş ve mutsuz olmuştur.¹⁶⁹

Yazar Tunç’a göre komünizmin temel felsefesi her şeyin herkese ait olmasıdır; çünkü mülk edinme hırsızlık sayılır. Komünizm önce mülk sahiplerinin mülklerini ellerinde alır sonra bu mülkü idareci sınıfın eline verir. Mülksüz olma iddiasına sahip olan komünizm bu durum ile kendi içinde çelişkiye düşer. Kapitalizmde ise mülk bazı kişilere aittir. Emek savunuculuğu yapan kapitalizm aslında emek sömürücülüğü yapmaktadır. Mülk sahiplerinin mülkünü gayri meşru yollardan ellerinde alır ve emeği inkâr ederler. Komünizm de mülkü devletleştirerek emek inkârcısı olur. Oysa İslam’da mülk ne ferde ne devlete aittir. Mülk yalnızca Allah’a aittir.¹⁷⁰

Yazar Adak’a göre; komünizm pratikte uygulanması imkânsız bir sisteme sahiptir. Ele geçen parayı herkese eşit olarak dağıtmak mümkün değildir. Şartları ağır olan bir işte çalışanla şartları hafif olan bir işte çalışan kişinin aldığı paranın eşit olması adaletli olmaz. Zaten kolay kolay bir kimse daha hafif bir işte çalışarak elde edeceği parayı daha ağır bir işte çalışarak elde etmeyi tercih etmez. Kapitalizmde ise zengin daha zengin,

¹⁶⁶ Hilal, “Din ve Ahlak Eğitimi Üzerine”, *Hilal Dergisi*, 14(162), Haziran 1976, 23-25.

¹⁶⁷ Hilal, “Ateizm ve İslamiyet”, *Hilal Dergisi*, 13(151), Temmuz 1975, 11-13.

¹⁶⁸ Karakoç, “Ölümden Sonra Kalkış IX”, *Diriliş Dergisi*, 3(11-12), Temmuz 1970, 12.

¹⁶⁹ Abdulkadir Özkan, “İnsanlık Manevi Susuzluk İçinde Kıvrıyor”, *Hilal Dergisi*, 13(156), Aralık 1975, 4.

¹⁷⁰ Osman Tunç, “Bir Hadisin Düşündürdükleri”, *Hilal Dergisi*, 10(118), Temmuz 1971, 8.

fakir daha fakir olur. Kapitalizmin en açık getirisi kredi, faiz, bankalardır.¹⁷¹ Sarı'ya göre; kapitalizm de Marksizm de insanı bir obje, bir "şey" olarak görmüştür. Kapitalizm üretim ve tüketim açısından baktığı dünyada insana, eğer üretebiliyorsa ve tüketebiliyorsa değer atfetmiş ve *homoekonomikus* olarak görmüştür. Homoekonomikus olmayan yani üretim-tüketim sisteminde yerini almayan insanı değersiz görmüştür. Çünkü insan bir "şey"dir. Şey olan insan eğer başka şeylerin değerini artırabiliyorsa değerlidir. Marksizm'e göre de zaten şey olan insan maddenin yani başka şeylerin kölesi konumundadır.¹⁷²

2.3. KUTUB'UN ÜMMET KAVRAMI VE İSLAMCI DERGİLERDE ÜMMET OLMA SÖYLEMİ

Kutub düşüncesinde toplum *İslami toplum* ve *cahili toplum* olarak ikiye ayrılır. Ona göre Allah insanı üstün varlık olarak yaratmış ve insan ırkına halifelik yani inşa etme görevini vermiştir. Allah'ın halifesi olma görevini layıkıyla yerine getirecek toplum uygarlığın zirvesine ulaşacaktır. Allah'ın insan ırkına yüklediği sorumluluğu ve halifelik görevini yerine getirecek tek toplum da İslam toplumdur. İslam toplumu, gelenekleri, görenekleri, fikirleri, kuralları, değerleriyle, tüm sistemleriyle İslam'ın boyunduruğu altına girmiş toplumdur. Toplum İslam inancı üzerine yaşayan bir toplumdur. Kur'an'ın bölüm bölüm nazil olmasıyla İslam üzere yaşayan bir toplum inşası amaçlanmıştır.¹⁷³

İslam toplumu tevhid inancı üzerine kuruludur. Toplumun takip ettiği nizamda her birim muvahhittir. Toplumun bireylerini birbirine bağlayan yalnızca inançtır. Ne ırk ne cinsiyet ne de akrabalık bağı inanç bağı kadar güçlüdür. İslam, insanları inanç bağı ile birbirine bağlayarak toprak ve kan bağının üstüne çıkar. Çünkü inanç bağı dışındaki bağlar gerçek bağ değildir, maddi ve geçicidirler. Müslümanlar bu bağlar aracılığıyla bütünleşemezler.¹⁷⁴ İslam toplumu tüm millet ve ırkların toplamıdır. Çeşitli milletlerin, çeşitli özelliklerinin bir araya gelmesiyle, her milletin ortak çalışması, uyumu ve birlikteliği ile İslam kültürü, medeniyeti, toplumu oluşmuştur. İslam medeniyeti bir

¹⁷¹ Fehim Adak, "Cari Ekonomik Sistemler ve Sıhhatli Ekonomi", *Hilal Dergisi*, 17(199), Ağustos 1979, 42-43.

¹⁷² Osman Sarı, "İnsanın Şeyleşmesi", *Diriliş Dergisi*, 3(7-8), Nisan 1970, 104-105

¹⁷³ Kutub, *Yoldaki işaretler*, 9-43.

¹⁷⁴ Sarmış, *Bütün Yönleriyle Seyyid Kutub- Hayatı, Eserleri, Fikirleri ve Mücadelesi*, 132-133.

Arap medeniyeti değildir. İslam bir millet değil, bir “iman toplumu” inşa etmiştir. Roma toplumu birçok milleti bir araya getirirken sınıf farklarının olduğu bir toplum meydana getirmiştir. Bu toplumda soylular sınıfı üstündür. Komünist toplum da Roma toplumu gibidir. Bu toplumda da üstün bir sınıf vardır; işçi sınıfı üstündür. Yani Avrupa İmparatorlukları ve komünist sistem bir sınıf üstünlüğü ve sömürü uygulamasıdır.¹⁷⁵

Kepel’e göre; Kutub’un İslam toplumunda, toplum önce radikal değişimler geçirip cahili adetlerden sıyrılmalı, inanç ve ideolojilerden taviz verme yanlına düşmemelidir. İman İslam toplumu kurmak için en temel şarttır. İman ile insan bireyci zihniyetten toplumsal zihniyete geçecektir. Sonra “ümme” oluşacaktır. Ve İslam ile cahiliye arasında bir cihad başlayacaktır.¹⁷⁶

Bu ümmetin yetiştirdiği Darü’l- İslam yani İslam yurdu İslam’ın hüküm sürdüğü, ilk neslin oluşturduğu toplumdur. Müslümanın vatani İslam yurdudur. Akralarının, malının, mülkünün nerede olduğu, doğduğu yerin neresi olduğu Müslüman için önemsizdir. Müslümanın vatani ümmet bilincinin var olduğu, tüm Müslümanların diline, rengine, ırkına bakılmaksızın ümmet olunan yerdir. İslam yurdunun oluşturduğu İslam toplumunda her birey kendi tercihini kendisi yapma özgürlüğüne sahiptir. Müslüman olmayanlar da bu toplumda güven içerisinde yaşarlar. Hak ve sorumluluklara sahiptirler. Davalarını bile kendi inanç sistemlerine uygun hukuk sistemiyle çözebilirler. İslam toplumunda herkes birbirine eşittir, evrenseldir, tek ölçüsü iman ve takvadır. İslam, toplumda kadının erkeğe, erkeğin kadına üstünlük taslamasına izin vermez, herkes arasında bir denge ve eşitlik kurulmasını ister ve insanların yeteneklerine göre hak ve sorumluluklara sahip olmaları gerektiğini söyler. Aile içinde de kadın ve erkeğe yeteneklerine ve fitratlarına uygun olarak görev ve sorumluluklar verilmiştir. Aile toplumun temel yapı taşıdır. İslam’ın pratikte karşılık bulması İslam toplumunun oluşturulmasına, İslam toplumunun oluşması ise İslam’ın pratiğe dökülmesine bağlıdır. İslam için her ne yapılsa yapılsın bir İslam toplumu kadar tesirli olamaz. Bu toplumu kurmak çok meşakkatli olsa da bu toplumun bir kez kurulmuş olması onun tekrar kurulmasının mümkün olduğunu gösterir.¹⁷⁷

İslami düzende toplum düzeni şu ilkelerle gerçekleşir:

¹⁷⁵ Kutub, *Yoldaki işaretler*, 54-56.

¹⁷⁶ Gilles Kepel, *Peygamber ve Firavun*, (Çev: İsmail Bendiderya), Çizgi Yayınları, İstanbul 1992, 67.

¹⁷⁷ Sarmış, *Bütün Yönleriyle Seyyid Kutub- Hayatı, Eserleri, Fikirleri ve Mücadelesi*, 131-142.

1. Allah tarafından insanın fitratına uygun yapıdaki şeriat gönderilir.
2. Şeriat değişen durumlara uygulanabilecek niteliktedir, şeriatın temel prensiplerine uygun olacak şekilde devamlı yenilenir.
3. Şeriat hem bireysel hem toplumsal hem devletlerarası ilişkilere rehberlik eder.
4. İslam'ın toplumsal alandaki ilkeleri daima gelişmeyi destekler.

Bu nitelikleriyle İslam toplumu bütün toplumlardan üstündür.¹⁷⁸

Cahili toplum aslen Müslüman toplum haricindeki tüm toplumlardır. Sınıf üstünlüğünün, sömürünün, bazı insanların diğerlerine hükmettiği, Allah'tan başkasının otoritesinin ve hâkimiyetinin kabul edildiği toplumdur.¹⁷⁹ Sanayi, ekonomi, bilimin geliştiği; ancak İslami özelliklerin gelişmediği toplumdur. Bu yüzden endüstri ve bilimde ne kadar ilerlemiş olursa olsun maddi üretim insandan daha önemli, üstünlük fiziksel arzulara ve hayvani değerlere bırakıldığı için cahili toplum medeni toplum olarak değerlendirilemez.¹⁸⁰

Cahili toplum çeşitli şekillerde karşımıza çıkar. Birinci olarak; İslam'ı hiçbir şekilde uygulamayan toplum ikincisi; bireylerin kendini Müslüman olarak tanımladığı ama İslami konuların hiçbir değere sahip olmadığı toplumdur. Bu ikinci tip toplum, Allah'ın varlığını inkâr etmez; fakat O'nun hâkimiyet alanını gökyüzüyle sınırlı tutup yeryüzündeki hâkimiyetini askıya alır.¹⁸¹

Cahiliyede putlar değişik şekillerde ve değişik adlarla ortaya çıkabilir. Bu toplumlarda madde vahyin üstündedir. İnsanlar birbirlerine taparlar. Köle sınıfı, otorite sınıfına boyun eğer.¹⁸² Örneğin cahiliye milliyetçi unsurlarla ortaya çıkabilir. Milliyetçilik yapmak insanlığın yıkımı anlamına gelir. Hz. Peygamber, insanların ırk, renk, millet, ülke gibi unsurlara insan ruhunun başkaldırması gereken ölü şeyler olarak tanımlamıştır. Bugün Arap milliyetçiliği dâhil olmak üzere bütün milliyetçilik akımları geçerliliğini kaybetmiştir. Müslümanın akrabası, milleti din kardeşidir. İnsanlar bütün bağların üstünde olan Allah inancı bağı ile birbirlerine bağlanırlar. K. Kerim Hz. İbrahim, Hz. Nuh kıssası gibi kıssaların örneğinde akrabalık bağının da İslam bağının

¹⁷⁸ Kutub, *İslam Toplumuna Doğru*, (Çev: Ahmet Pakalın), Beka Yayıncılık, İstanbul 2018, 80-81.

¹⁷⁹ Kutub, *Yoldaki İşaretler*, 50-56.

¹⁸⁰ Kutub, *Yoldaki İşaretler*, 111-118.

¹⁸¹ Kutub, *Yoldaki İşaretler*, 105-106.

¹⁸² Sarmış, *Bütün Yönleriyle Seyyid Kutub- Hayatı, Eserleri, Fikirleri ve Mücadelesi*, 208-209.

yanında değersiz olduğunu dile getirmiştir. Resulullah davetini bir Arap milliyetçiliği yoluyla yapmamıştır. Çünkü insan fıtratında ırkçılık yoktur. İnsanlar birbirleriyle yardımlaşmak için farklı farklı yaratılmışlardır.¹⁸³

Şimdi konunun dergilerde nasıl ele alındığını inceleyelim.

Diriliş yazarı Karakoç'a göre; her canlı kendi cinsinden olan diğer varlıklarla bir topluluk oluşturup yaşamak ister. Tek başınalık bir ağacın diğer ağaçlardan uzak bir şekilde hayatta kalmaya çalışması esnasında kurumması gibi ölüm getirir. Hiç bir canlı hayvan, bitki, insan tek başına yeterli değildir. Tüm kâinat birbiriyle bağlantılı, birbirine muhtaç olarak yaratılmıştır. İnsanlar işbirliği yapmak için toplum olmak zorundadırlar. Dağ başında inzivaya çekilsek bile bunu bize sağlayan yine toplumdur. İnsanlardan uzak yalnız yaşasak bile hafızamızda, kalbimizde, hislerimizde, düşüncelerimizde toplum hep bizimle beraberdir. İnsanın toplumla olan ilişkisi annesinden süt emen çocuğun durumuna benzer. Bir çocuk eğer anneden sağlıklı bir süt emerse o da sağlıklı olur. Yani eğer toplum hastaysa onun çocuğu olan birey de hasta olur. İnsan ruhu toplumun ruhundan beslenir. Kişiliğimiz toplumdaki aldıklarımızla şekillenir. Akıl toplumun etkisine köle olur. Allah doğru toplum modelini vahiy yoluyla peygamberlerine bildirmiştir. Hz. Âdem'den başlayarak son peygamber Hz. Muhammed'e kadar İslam toplumu modeli aynı olmuştur; fakat bu durağan olduğu anlamını ifade etmez. İslam toplumu her toplumla daha da gelişmiş, mükemmele ulaşmıştır.¹⁸⁴

İslam öncelikle toplumda bir kargaşanın, kötülüğün çıkmasına fırsat vermeyecek sistemi sunmuştur. Sistem kötülüğü önleyecek her türlü önlemi almıştır. Bir sorun ortaya çıktıktan sonra çare aramanın değil, sorunun ortaya çıkmamasının derdindedir.¹⁸⁵ İslam toplumunda birey her taraftan İslam ile kuşatılmıştır. Belki bu bir esarettir; fakat aslen özgürlüktür. Kişinin Allah'a bağlanmasıyla, Allah'a kul olmasıyla gelen bir özgürlük.¹⁸⁶

Yazar İslamoğlu; "İslam toplumunun temeli tevhid üzere kuruludur. Allah'tan başka hiç kimseye, hiçbir zümreye kulluk yoktur. Komünist toplumların, putperest

¹⁸³ Kutub, *Yoldaki İşaretler*, 121-133; Sarıms, *Bütün Yönleriyle Seyyid Kutub- Hayatı, Eserleri, Fikirleri ve Mücadelesi*, 214-219.

¹⁸⁴ Sezai Karakoç, "Toplum II", *Diriliş Dergisi*, 7(19), Kasım 1988, 3-4.

¹⁸⁵ Sezai Karakoç, "Toplum III", *Diriliş Dergisi*, 7(21), Aralık 1988, 4-5.

¹⁸⁶ Sezai Karakoç, "Toplum IV", *Diriliş Dergisi*, 7(22), Aralık 1988, 3.

toplumların, Yahudi ve Hristiyan toplumların hiçbiri İslam toplumu özelliği göstermez. Bu toplumlarda kanun koyucular insanlardır ve insan insana kuldur. İslam'da ise kanun koyma yetkisi bir kişiye veya zümreye değil sadece Kur'an ve sünnete verilmiştir. Kur'an ve sünnet de İslam toplumunu insanın fitratına uygun olarak şekillendirir. İnsanın tabiatına uygun bir ortamda yaşamasını sağlayarak onun mutlu olmasını sağlar." demiştir.¹⁸⁷

Karakoç'a göre; İslam Kur'an-ı Kerim'de peygamberleri anlatırken "içinizden biri" diyerek Müminlere "sizin bir kişiliğiniz var", özgürsünüz ve eşitsiniz demiştir. Avrupa'daki "burjuva sınıfı furyası" Tanzimat'ın etkisiyle İslam toplumunu da etkilemiştir. Fakat İslam toplumu ne keskin ayrımları olan sınıflaşmaya ne Çin'deki gibi asilzade, hükümdar, halk ayırımına ne de Hindistan'daki gibi kast sistemine fırsat vermiştir. Ayrıca bir din sınıfı da istememiştir. Eğer Hristiyanlıktaki gibi rahipler sınıfına sahip olmuş olsaydı din herkesin dini olmaktan çıkmış olurdu.¹⁸⁸

Yazar Arslan'a göre; İslam dini bir "Kur'an medeniyeti" oluşturur. Kur'an medeniyetinde güçlünün değil haklının sözü geçer. İnsanlar birbirini çıkar uğruna değil, samimiyetle severler, Allah için birbirlerine muhabbet duyarlar. İnsanlar ırk birliğiyle değil İslami birlikle birbirlerine bağlanırlar. Kur'an medeniyetinde İslami birliğin olması, Müslüman olamayanların dışlanacağı, hor görüleceği anlamına gelmez. Kimse zorla Müslüman olmaz ve Müslüman olmayanlar da refah ve huzur içinde yaşarlar. Kur'an medeniyetinde tüm insanların en yüce amacı her şeyi Allah için yapmaktır ve bu medeniyette insanlar "doğruluk ve hidayet" üzeredir.¹⁸⁹

Yazar Yazgan'a göre; İslam toplum olmaya çağırırken aslen ümmet olmaya çağırır. "La ilahe illallah" Kur'an'ın tüm Müslümanları birlik olmaya çağırma şeklidir. Allah'tan başka ilah kabul etmemek, tevhidde birleşmek, nerede yaşarsa yaşasın tüm Müslümanları birleşmeye tek ümmet olmaya çağırmaktır.¹⁹⁰ Akif İnan'a göre; Müslümanlar için sadece İslam milleti vardır. İslam milleti olmamak, ırkçılığa kapı aralamaktır. Irk birliğini esas almak devlet güvencesi olarak görülebilir. Bu esasında bir İslam birliği kurulmaması için icat edilmiştir. Emperyalizm ırkçılığı kullanarak ithal ideolojileri Müslümanlara benimsetip Müslümanları parçalamayı ister. Irk birliği

¹⁸⁷ Mücahid İslamoğlu "Saadet Davası", *Hilal Dergisi*, 16(183), Nisan 1978, 7-18.

¹⁸⁸ Sezai Karakoç, "Toplum II", *Diriliş Dergisi*, 7(20), Aralık 1988, 4-5, 14.

¹⁸⁹ İsmail Arslan "Kur'an Medeniyeti II", *Hilal Dergisi*, 16(193), Şubat 1979, 6-7.

¹⁹⁰ Mustafa Yazgan "Kur'an Birlik Emrediyor", *Hilal Dergisi*, 13(156), Aralık 1975, 3.

devlete huzur getirebilecek bir yöntem değildir. Aynı ırkın mensupları arasında da ideoloji savaşları çıkmaktadır. Müslüman ülkelere ırkçılığı pompalayan süper güçlerin kendileri aslen ırkçılık taraftarı değildir. Müslümanların birbirlerine ırkçılık silahını doğrultup nifak tohumları ekerek bir İslam birliğine engel olmak isterler. Müslümanlar bilinçli olup ırkçılığa düşman olmalıdır.¹⁹¹

2.4. KUTUB'UN *HÂKİMİYET FİKRİ* VE İSLAMCI DERGİLERDE *SİYASİ SÖYLEM*

İslamcı düşüncede hakimiyet, Allah'ın hükümleri ile hükmetme olarak tanımlanabilir. Kutub'a göre Allah en güzel nizam koyucudur. Çünkü insan, varlığındaki eksiklik sebebiyle nizam yetkisine sahip değildir. İnsanın nizam koyma iddiasında bulunması tanrılık iddiasında bulunması anlamına gelir. İnsanın hürriyet alanı maddi alandır. Beşer akli hürriyetini kullanarak maddi dünyayı inşa etmelidir, icraatlarda bulunmalıdır. İnsanlık ancak hâkimiyeti Allah'a vermekle garanti altına alınır. İnsanın kanun yapması insanlık için zulümdür.¹⁹²

La ilahe illallah bildirisi hâkimiyeti yalnızca Allah'a vermektir. “Allah'tan başka ilah yoktur” demek Allah'a ait olan egemenliği gasp eden tüm dünyevi otoriteye isyan etmektir. Egemenliği gasp eden otoritelerin kurduğu düzene karşı savaş ilanıdır. Kur'an Yahudi ve Hristiyanları, müşriklerle aynı kefeye koyar. Çünkü onlar hahamlarına ve rahiplerine kanun koyma yetkisi vermişlerdir. Bu, onların hahamlarına ve rahiplerine ilahlık verdikleri anlamına gelmez. Ama Allah'a ait olan kanun koyma yetkisini bu otoritelere devretmiş ve onlara boyun eğmişlerdir.¹⁹³

İslami sistemde ulûhiyyet, rubûbiyyet Allah'a ait olduğu için kanun koyma yetkisi de Allah'a aittir. Sadece Allah'ın koyduğu kanunlara boyun eğmek kulu, kula kulluktan kurtarır. Hayatın her alanı Allah'ın sistemine göre düzenlenir, her problemde Allah'a başvurulur. Kur'an'ın emri gereği yönetenler Allah'ın hükümleriyle yönetecek, yönetilenler Allah'ın hükmünü kabul edip uyacaklar, diğer sistemleri, hükümleri reddedeceklerdir. Çünkü tek otorite Allah'tır.¹⁹⁴

¹⁹¹ Akif İnan, “Öldüren Zehir”, *Akıncılar Dergisi*, 5, Ekim 1979, 3.

¹⁹² Mehmet Zeki İşcan, *Siyasal İslam-Dini ve Fikri Temelleri*, EKEV Yayınevi, Erzurum, 2002, 46-51.

¹⁹³ Kutub, *Yoldaki İşaretler*, 89-93.

¹⁹⁴ Kutub, *İslam Toplumuna Doğru*, 68-83.

Kutub, ayet ve hadislerle destekleyerek hükümet reislerinin insanlar arasında adaletle hükmetmeleri gerektiğini ifade eder. Eğer reis adaletle, Allah ve Rasül'ün şeriatıyla hükmederse ona itaat edilir. Bu yoldan saparsa o fasık olur ve ona itaat edilmez.¹⁹⁵

Hükümet reisi seçimle işbaşına gelir. İslam'da birinden diğerine veya babadan oğula veraset yoluyla iktidar olma şekli yoktur. Hz. Peygamber kendinden sonra halife tayin etmemiştir. Hükümet reisi halkın tam hürriyetiyle, onu seçmesi ve ona itibar etmesi yoluyla başa gelir. Eğer Müslümanlar ona itibar etmezse ve o kişi Allah'ın şeriatını uygulamazsa o kişi seçilmez ve ona itaat edilmez. Çünkü bu dini bir hükümet olmaz. Aynı zamanda dini hükümetten kasıt bir heyetin kendi isteklerine göre düzenlediği idare şekli değildir. İslami kanunlar zaten açıktır. İslami hükümet İslami kanunlarla hükmeder.¹⁹⁶

İslami hükümlerin uygulanmasında şûra temel yöntemlerdendir. Hz. Peygamber ve sahabeden Hz. Ebubekir, Hz. Ömer gibi isimler daima ashabin görüşlerine başvurmak yoluyla şûrayı kullanmışlardır. İslam'da şûra için çizilmiş bir sınır yoktur, hareket serbestisi vardır.¹⁹⁷ Şûra'nın esası, İslam toplumundaki işlerin nasıl düzenleneceği ve yönetileceği hususundaki kararlara herkesin katılmasıdır.¹⁹⁸

Hakkında kesin delil bulunmayan konularda devlet reisi halkın menfaati adına kanun çıkarabilir. İslam donuk bir düzen değildir.¹⁹⁹ Allah'ın kanununu yorumlayarak ondan hüküm çıkarmak insana aittir. Örneğin; fıkıh toplumun ihtiyaçlarına uygun olarak gelişme gösterir, insana hazır bir paket halinde sunulmaz. Ancak bunun şartı İslam'a teslim olmuş bir toplum olmaktır. Aksi takdirde heva heveslere göre kanun koyup İslam'la meşrulaştırmayla sonuçlanabilir. Bu da kendi hükümlerini dinin esasları imiş gibi gösteren bir takım kimseleri ortaya çıkarır.²⁰⁰

İslamcı hareket siyasetle daima yakın ilişki içinde olmuştur. Din ile siyasetin ayrı ele alınmasının düşünülemeyeceği, bir Müslümana yalnızca "Sen ibadetinle ilgilen!" denilemeyeceği; çünkü Müslümanların İslami düzeni getirmekle yükümlü oldukları, Hz.

¹⁹⁵ Kutub, *İslam'da Sosyal Adalet*, (Çev. Yaşar Tunagür, M. Adnan Mansur) Çağaloğlu Yayınevi, İstanbul 1976, 135-137.

¹⁹⁶ Kutub, *İslam'da Sosyal Adalet*, 138.

¹⁹⁷ Kutub, *İslam'da Sosyal Adalet*, 139.

¹⁹⁸ Erkilet, *Ortadoğu'da Modernleşme ve İslamî Hareketler*, 285.

¹⁹⁹ Kutub, *İslam'da Sosyal Adalet*, 142.

²⁰⁰ M. Zeki İşcan, *Siyasal İslam-Dini ve Fikri Temelleri*, 52-54.

Yusuf'un da Allah'ın dinini yaymak için Mısır'a sultan olduğu, Müslümanlar siyasetle ilgilenmezlerse İslami bir düzen içinde yaşayamayacakları ifade edilmiştir.²⁰¹

Konunun dergilerde nasıl ele alındığını incelemeye ilk olarak *Akıncı Güç* ile başlayalım. *Akıncı Güç*'e göre; düzen değiştirmek, getirilmek istenen düzenin bütün yönleriyle hayata hâkim kılınmasıyla gerçekleşir. Bu düzen hayatın her alanının siyasi şuurla şekillendirilmesiyle mümkün olabilir. Çünkü siyaset, istenilen düzenin hayata hakim kılınabilmesinde lazım olan hareket dehasıdır. Siyaset yönlendirici bir fonksiyona sahiptir. Fikrin hayata geçirilmesini sağlar. İktidara ulaşmak için faaliyetler siyasi nitelikte olmalıdır. Siyasi nitelikteki faaliyetlerle hitap edilen insanlar bilinçlendirilmelidir. *Akıncı Güç* bu amaçla siyasi alanda yer almıştır.²⁰²

Hilal yazarı İslamoğlu'na göre; bazı kişilerin, grupların isteklerini, meşruiyetlerini gerçekleştirmek uğruna İslam'ı kullandıkları görülmektedir. Bu yüzden devlet başkanının şer'i hükümlere göre hareket edip etmediğine bakılmaksızın itaat emredilir. Amaç İslam değildir, İslam araçtır. İslam'a göre hüküm koyma yetkisi kimseye ait değildir. Hüküm koyma yetkisi yalnızca Allah'a aittir. İslami devlette devlet başkanları yalnızca Allah tarafından konulmuş hükümleri yürürlüğe koymakla yükümlüdür. Bu yüzden hiç kimse hâkimiyet sahibi de değildir. Hiç kimse, hiçbir grup hâkimiyetin kendisinde olduğunu iddia edemez.²⁰³ Devlet başkanı demek, devlet demektir. Devlet başkanı şeriatın uygulanmasında yönetici kişidir. Devlet başkanı, bu yönüyle halifedir. Halife de yalnızca başında bulunduğu Müslüman milletin değil tüm ümmetin başkanıdır. Halifenin meşruiyeti halkın ona biat etmesine bağlıdır. Bir kişi ne zorla devlet başkanı yapılır ne de kimse ona zorla biat eder. Halife ümmetin ona gönül rızasıyla biat etmesiyle meşru olur.²⁰⁴

Mevcut partiler eleştirilmiştir. Karakoç'a göre; kurulan tüm partiler Batı endeksli, kapitalist ve sosyalist etkiyle kurulmuşlardır. Onlara muhalif sesle kurulan partilerse yarım yamalak, değişim gerçekleştiremeyecek partiler olmuşlardır. İnsanların duygularını sömürmüşlerdir. İki tip parti de sahtedir. Gerçek partide parti amaç değil araçtır. Partizanlık yasaktır. Parti liderinin de hata yapabileceği bilinir, ona körü körüne bağlılık yoktur. Herkes bir kişilik sahibidir. Sürü üyesi partizanlar yerine, kişilik sahibi

²⁰¹ Mücahid İslamoğlu "Din ve Siyaset", *Hilal Dergisi*, 15(178), Kasım 1977, 16-20.

²⁰² Hüsnü Kılıç, "Siyasi Şuur, Siyasi Hareket", *Akıncı Güç Dergisi*, 2, Haziran 1979, 3-4.

²⁰³ Mücahid İslamoğlu "İslam'ın Siyasi Nazariyesi", *Hilal Dergisi*, 15(179), Aralık 1977, 13-14.

²⁰⁴ Hilal "İslam Devletlerinin Rükünleri-Halife", *Hilal Dergisi*, 17(200), Eylül 1979, 46-47.

parti üyelerinin teşkil ettiği bir kadro vardır. Bu üyeler bir “ideal”e sahip olmalı, partilerini de bir ideal uğruna kurmalıdırlar. Bir “tepki”den doğan partiler olmamalıdır. Parti lideri bir şeyh, bir dini lider olarak görülmemelidir. Lider dine saygılı olup kanunlara uygun olacak şekilde din için çalışmalı; fakat onu istismar etmemelidir. Parti ne tarikat ne mezheptir. Gerçek partide önemli olan parti ve kişiler değil, düşünceler ve ilkelerdir.²⁰⁵

Yazar Karakoç’a göre; *İttihat ve Terakki* gizli örgütler vasıtasıyla Batı’ya bağlıdır, devletin parçalanmasına sebep olmuş, daha sonra CHP’yi kurup CHP ile batıyla olan bağlantılarını devam ettirmiştir. 1950’de kurulan DP de CHP’den doğmuş bir partidir. Halkın değil CHP’nin kendini Amerika’ya beğendirmek için kurduğu partidir. Gerçek bir parti değildir. Çünkü üzerine düşen görevleri hakkıyla yerine getiremediği için tüm muhalefet hakkını CHP’ye devretmiştir. Oysa anayasa yapmalı, herkesin düşüncesini özgürce dile getirip partisini kurup çok partililiğin geliştiği bir ortamı sağlamalıydı. Menderes gibi isimler DP’yi yükseltmeye çalışmış, ekonomik hareketlere girişmiş, halkın manevi yönünü tatmin etmek istemiştir. Cami ve İmam Hatip okulları açılmıştır. Fakat CHP’nin yaptığı gibi Müslüman aydınların katkı ve girişimlerine izin vermemiştir.²⁰⁶

Darbeyle birlikte DP ortadan kalkmış ondan sonra gelen Adalet Partisi de DP gibi ekonomik girişimler de bulunsa da milletin istediği gibi bir parti olamamış, İslam aydın tipinin oluşmasına izin vermemiştir. Karakoç’a göre bir toplumu toplum, milleti millet yapan onun aydınlarıdır. Peygamberimiz de böyle bir kadroya ihtiyaç duymuştur. Tanzimat’tan beri Türk milleti erdemli, gönüllü, halkla ilgilenen bir aydın kadroya ihtiyaç duymuştur. Batılı aydın kadro gerçekçi düşünmeyen, tarihi hesaba katmak istemeyen, umudunu Avrupa Topluluğuna bağlayan kadrodur.²⁰⁷

Fikir özgürlüğü, demokrasi açısından Türkiye sancılı süreçler geçirmiştir. Askerler aracılığıyla başa gelen Demirel yine askerler aracılığıyla indirilmiştir. Yani 1970-1980 arası siyasi durumlar oldukça karmaşıktır. Ardından gelen 12 Eylül darbesi bir kurtarıcı gibi karşılanmıştır. Anarşi, terör, sokağa çıkma yasağı, siyasi durgunluk insanları buna yönlendirmiştir; fakat olaylar, çatışmalar durmamıştır. Ama 12 Eylül

²⁰⁵ Sezai Karakoç, “Gerçek Parti”, *Diriliş Dergisi*, 7(47), Haziran 1989, 3-15.

²⁰⁶ Karakoç, “Kadro”, *Diriliş Dergisi*, 7(63), Eylül 1989, 3.

²⁰⁷ Karakoç, “Millet ve Siyasi Partiler”, *Diriliş Dergisi*, 7(61), Eylül 1989, 3-18.

yeniden güvenliğin sağlanması amacını taşıdığı için 27 Mayıs ve 12 Mart'tan ayrılmıştır. Yalnız o da kalıcı çözümler getirememiştir. Geçici bir düzen kurmuştur. Özal'ın partisi ANAP da halkın umut bağladığı bir diğer parti olmuştur. Tanzimat'tan beri halkın beklentileri hüsrarla sonuçlanmıştır.²⁰⁸

Karakoç'un parti kurma girişimleri *Diriliş Dergisi*'nin 68. sayısından itibaren dergide yer almaya başlamıştır. Partisinin amacının idealist aydın kadroya sahip, herkesin eşit yeteneğine göre görev aldığı, milletin içinden gelen, "hizmet" prensibinin hâkim olduğu, köklü düşünce partisi olmak olduğunu söylemiştir.²⁰⁹

Hilal dergisinin 133. sayısında Milli Selamet Partisi adında bir partinin kurulacağı haberi verilip "Umarız ki düşüncelerimiz üzerinde aksiyon kuvvetine sahip olur bu parti" denilmiştir. Mevcut partilerin çoğunlukla milletvekilliği seçiminde milletvekili kazanmayı amaçlayan, çalışmayan ve fikirleri, sistemleri olmayan bir zeminde olduğu söylenmiştir.²¹⁰

Aynı zamanda *Hilal* dergisinde CHP eleştirisi de vardır. Dergi CHP'nin 50. yıldönümü dolayısıyla af kararı almasını dergiye taşınmış ve sertçe eleştirmiştir. Aftan yararlanacak olanlar Marksist ve Leninist suçlulardır. Bu kişilerin mevcut sistemi ortadan kaldırmak için faaliyetlerine devam edeceklerini ifade etmelerine rağmen CHP'nin bu kararı onların zihniyetini açığa vurmaktadır. İçerde olanlar eğer Müslüman gençler olsaydı Ecevit ve CHP kesinlikle bu kararı almazdı denilmektedir. Aynı sayıda başörtülü bir avukatın laikliğe aykırı olduğu gerekçesiyle görevinden ihraç edilmesi eleştirisi de yer almıştır. Böyle bir yaptırımın laikliğin uygulandığı ülkelerde bile olmadığı, bunun kişi hak ve özgürlüklerine aykırı olduğu dile getirilmiştir.²¹¹

Hilal dergisinde Burhan Felek tarafından *Milliyet* gazetesinde ele alınan yazıyı eleştiren bir yazı kaleme alınmıştır. Felek, yazısında laiklik ile din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması gerektiğini ifade etmiştir. Buna tepki gecikmemiştir. Hamza Asyalı, laikliğin köken olarak Hristiyan tarihinin dayandığını, Hristiyanların kilise aracılığıyla devlet işlerini ve idareyi ele almasından sonra din ve dünya ayrılığı düşüncesinin ortaya çıktığını söylemiştir. Asyalı'ya göre; İslam devlet dinidir, aslen

²⁰⁸ Karakoç, "Millet ve Siyasi Partiler", *Diriliş Dergisi*, 7(61), Eylül 1989, 3-18.

²⁰⁹ Karakoç, "Parti ve Biz III", *Diriliş Dergisi*, 7(68), Kasım 1989, 1, 14-15.

²¹⁰ Hilal "Hadiselerin Ardından", *Hilal Dergisi*, 12(133), Ekim 1972, 16.

²¹¹ Hilal "Hadiselerin Ardından", *Hilal Dergisi*, 12(139), Nisan 1973, 16.

Hristiyanlık da devlet dinidir; ama tahrif olmuştur. Bir ilahi dinin devlet işine girmemesi düşünülemez; çünkü insanlar arasında bir nizam sağlamak için dine ihtiyaç vardır. Din, kâinatın kullanma kılavuzunu insana toplumsal hayatta vermektedir. İlahi kitap kaosu önleyecek, mutluluk getirecek sebepler sunar.²¹²

2.5. KUTUB'UN İSLAM DEVLETİ VE İSLAMCI DERGİLERDE DEVLET SÖYLEMİ

Kepel, *Tanrı'nın Rövanşı* kitabında iki türlü İslamileştirme hareketinden bahseder: “yukarıdan aşağıya İslamileştirme”, “aşağıdan yukarıya İslamileştirme.” Yukarıdan aşağıya İslamileştirme yahut yukarıdan aşağıya hareket bütünsel olarak toplumun değiştiği, İslam'ın bir örgütleyici mekanizma olarak görülüp başvurulduğu, şeriatın uygulandığı bir modele ulaşmak için siyasi iktidara el koymaktır. Bu, esasında İran Devrimi'nde etkili olan Şii modelidir ve Sünni topraklarda da kullanılabileceği düşünülmüştür. Neticede bilhassa üniversite gençliği çevresinde darbe taraftarı, küçük ve radikal gruplar oluşmuştur. Enver Sedat'ın öldürülmesi gibi bazı başarılar yakalamakla beraber devlete karşı toplumu ayaklandıramamışlardır. 1980'lerden sonra da aşağıdan yukarıya hareket biçimi olan başka bir yeniden İslamileştirme biçimi ortaya çıkmıştır. Bu hareket siyasetle doğrudan ilgili değildir. Asıl amaçları tek tek bireyler üzerinde çalışarak İslam'ın emirlerine birebir itaat eden hakiki Müslümanlardan oluşan bir cemaat alanını yapılandırmaktır. Bu yapılandırılmış cemaatlerin toplum genelinde yaygınlaşması aracılığıyla toplumu dönüştürmek bu hareketin ana hedefidir.²¹³

Kutub'a göre; Müslümanlar İslami sistemi uygulamaya geçirebilmek için yeterli güce sahip olmalıdır. Bu güç, güne ait konularda toplumun ihtiyaçlarını karşılayabilecek kadar; toplumu organize etme gücüne, toplumun sürekliliğini sağlama gücüne, iman ve bağlanma gücüne sahip olmaktır. Bu da İslami bir devletin varlığıyla mümkün olabilir. İslam devlet içerisinde kendine sağlam bir yer edinmelidir. Eğer edinmezse görevini yerine getiremez.²¹⁴ Bu noktada Kepel'in İslamileştirme ayrımlarında bu tavır yukarıdan aşağıya İslamileştirme hareketine denk gelmektedir.

²¹² Hamza Asyalı “Hadiselerin Ardından”, *Hilal Dergisi*, 12(142-143), Ağustos 1973, 16-17.

²¹³ Ruşen Çakır, “Batı Gözüyle Radikalizm Geleneksel İslam”, *Cumhuriyet Gazetesi*, (18.06.1991), 15.

²¹⁴ Kutub, *Yoldaki İşaretler*, 35-89.

İslam devletinin kurulduğu yer *Dar'ul İslam*'dır. Burada Allah'ın ilkeleri geçerlidir ve Müslüman yöneticiler devlet meselelerini birbirlerine danışarak, işbirliği ile çözerler.

Dar'ul İslam, İslam vatanıdır. İslam'da vatan belli bir toprak parçası değildir. Yani İslam, milliyetçi vatan tanımını kabul etmez. İslam'a göre vatan; insanların birbirlerine Allah bağı ile bağlanan çeşitli ırkların, renklerin bir araya geldiği, barışın ve huzurun olduğu yerdir. İslam inancının yaşanmadığı yer ailelerin, malın mülkün, akrabanın olduğu yer dahi olsa vatan sayılmaz. Burası *Dar'ül Harp*'tir. Hz. Peygamber bir dönemler dar'ül harp olan doğup büyüdüğü Mekke'ye savaş açmıştır.²¹⁵

Devlet başkanı ancak seçimle iş başına gelebilir ve yönetimde halk ile devlet başkanı sorumluluğu birlikte üstlenmelidir. Yani, müşavere esas olmalıdır. Diğer bir esas ise yönetimde herkesin birbirine eşit sayılmasıdır. Herkesin birbirine eşit sayılması ilahi esastır. Eğer devlet başkanı bu yasayı çiğnerse zaten halk devlet adamlarına itaat etmez. Bu noktada Hz. Ebubekir halife seçildiğinde halka, iyi bir iş yaparsa toplumun kendisini takip etmesini, kötü bir iş yaparsa toplumun onu düzeltmesini istemiştir.²¹⁶

Karakoç'a göre; devlet ne bir ekonomik kuruluş ne kendini bir zümreye adanmış sınıf devleti ne de yalnızca politik bir kurumdur. Devlet her şeyden önce bir ülkü-ideal, bir idea devletidir. Bu devlette İslam ideası ve ülküsü düzeni ayakta tutan müeyyideler bütünüdür. Bu devlette ölçüyü koyan ve değerlendirmeyi yapan erdem ve ahlaktır ve bu devlette toplumu yönlendirecek olan politikacılar değil, İslam'ın erdemli, fedakâr diriliş erleri olacaktır. Devlette yerini alacak kişiler ise bu konuda yetenekli ve lider olan kişiler arasından seçilmelidir. Ancak böyle olursa demokrasi anlam kazanır. Sahte demokrasi "ideal devlet"e uygun değildir. Demokrasinin, arzu edildiği şekliyle uygulanmasıyla "İslam ideali" hayata geçer ve devlet bir sınıfın, bir kitlenin kölesi haline gelmez. Elbette İslam devlet ideasında komünizmin, materyalizmin ve kapitalizmin de yeri yoktur.²¹⁷

Karakoç'a göre; devlet reel bir şey değildir, önce zihinlerde var olmalıdır. Bir devletin realitesi devlet düşüncesinin güçlü olmasına bağlıdır. Komünizmde ve

²¹⁵ Sarmış, *Bütün Yönleriyle Seyyid Kutub- Hayatı, Eserleri, Fikirleri ve Mücadelesi*, 222, Kutub, *İslam Toplumuna Doğru*, 111.

²¹⁶ Kutub, *Devlet Bilinci*, 27-30.

²¹⁷ Karakoç, "Diriliş Neslinin Amentüsü", *Diriliş Dergisi*, 4(17), Ocak 1976, 161-163.

kapitalizmde ise devlet düşüncesi ekonomiden önce oluşmasına rağmen devletin özü olarak ekonomi kabul edilmiştir. Toplumdaki barışı yok eden anarşi İslam devlet düşüncesinde “fitne” olarak ifade edilir. İslam’da devletin ve onun mensubu Müslümanların görevi fitneyi yok etmektir. Bu açıdan bakılınca İslam devlet ideali batılı devletlerden ve komünist devletlerden kat kat üstünlük göstermektedir. Batı işgal ettiği her yere vahşet, sömürge ve kölelik götürmüştür. Oysa İslam gittiği her yerde insanı en yüce varlık kabul edip onun şerefi ve özgürlüğü için mücadele etmiştir. İslam devletinde insan reelden ideale sıçrar. Batıda devlet bir zamanlar Yahudilik ile Siyonist ideal ile birleştirilmişken, Hristiyanlık ile papa devleti olmuştur. Burada amaç ideal fikriyle devlete sızmadır.²¹⁸

*Diriliş’e göre; devlet milletinden sürekli haberdar olmalıdır. Devlet, milletinde inanç ve düşüncede ortaya çıkan yozlaşmalardan korkmalı ve buna engel olmalıdır. Devlet “millet” olmaktan ziyade “kabile ya da aşiret” olmamalıdır. Çünkü bu bölücülük doğurur. Devlet adamı, milletin hem geçmişini hem geleceğini kendine dert edinen ve milletin daima ilerlemesi için çırpınan kişi olmalıdır. Devlet adamı kendini devlete adamalıdır. Devlet otorite sahibi ve disiplinli olmalıdır, keyfi uygulamalar olmamalıdır. Yoksa anarşi baş gösterir. Otoritenin ve disiplinin olmaması terörizmin ve anarşizmin olması demektir. Devlet her türlü yozlaşmayı, yabancı kültür, ideoloji ve propagandayı uzak tutmalıdır. Devlet toplumun kültür, inanç, ekonomi, ahlak her alanda yönlendiricisi olmalıdır.*²¹⁹

Ayrıca devlet ile millet birbiriyle uyumlu olmalıdır. İthal devlet modelleri milletin ruhuna uymaz, uyum sağlamaz. Millet devlete uydurulamaz. Nasıl ki bir vücut kıyafete uydurulamazsa millet de devlete uydurulamaz. Devlet milletin ruhuna, karakterine, ihtiyaçlarına göre şekillenmiş bir yapıda olmalıdır. Toplum devlet ideali ile aşağıdan şekillenerek yukarıya yani devlete doğru gider. (Karakoç’un bu yorumunun; Kepel’in aşağıdan yukarıya İslamileştirme hareketine denk düştüğü ve bu noktada Kutub’un İslamileştirme yorumu ile Karakoç’un İslamileştirme yorumunun birbirine paralel olmadığı söylenebilir.) Tepeden inme devlet, milletin özünü, ruhuyla uyumlu olmaz. Böyle devlet yapaydır, geçicidir. Devlet gibi anayasa da milletin özüne uygun olarak hazırlanmalıdır. Siyasi partiler de devlet ile millet uyumunu gözeten devlet yapısı

²¹⁸ Karakoç, “İdeal Devlet ve Devlet İdeali”, *Diriliş Dergisi*, 5(67), Nisan 1980, 13-16.

²¹⁹ Karakoç, “Millet, Devlet ve Yöneticiler”, *Diriliş Dergisi*, 5(69), Haziran 1980, 10-14.

teklifiyle gelirlerse milletin uzun vadeli ihtiyaclarını çözenin sözcüsü olmuşlar ve devlet ile milletin güvenceye kavuşmasında aracı olma görevini üstlenmişler demektir.²²⁰

Toplumla alakalı her konuda devlet daima bir pozisyona sahip olmuştur. Fakat ne devlet kutsal bir pozisyonda olup insanı hiçleştirmeli ne de devlet otoritesinin olmadığı insanın kutsallaştırıldığı pasif pozisyonda olmalıdır. Eskiler din deyince devlet de derlerdi. İkisini birbirinin parçası sayarlardı. Peygamberler de devleti din yoluyla yönetmişlerdir; fakat tarihte dini kullanarak siyasi çıkar elde etme amacı da güdülmüştür. “Sezar’ın hakkı Sezar’a, Tanrı’nın hakkı Tanrı’ya” yerine “Sezar’ın hakkı Sezar’a, Tanrı’nın hakkı da Sezar’a” denilmiştir. Böylece devletin başında bulunanlar korkunç bir güce ulaşmışlardır. Din ile devlet dengeli biçimde sentezlenmişse insanlara mutluluk getirmiş; fakat ikisinin tamamen kopması ya da dinin devlete alet edilmesi yoluyla devletin dinin önüne geçirilmesiyle toplumda huzursuzluklar baş göstermiştir.²²¹

Karakoç’a göre; devlet adamı ileri görüşlü olmak zorundadır. Olayları önceden sezip önlemler almalıdır. Bir hastanın tedavisinde geç kalınırsa hastaya daha sonra tedavi uygulansa da bir değeri kalmaz. Hastanın durumu ilerlemeden tedbir önceden alınmalıdır. İşte devlet de böyledir. Devlet adamı başında bulunduğu devletin sosyal, siyasal durumlarını iyi analiz etmeli, öngöründe bulunmalı, hiçbir durumu sürprizle karşılamamalıdır. İyi bir devlet adamı için sürpriz söz konusu olamaz. Her şeyi önceden hesap etmiş, önlemini almıştır. Aniden gerçekleşen durumlar karşısında zararı en aza indirip en kısa yoldan sorunları çözmek de yine ileri görüşlü olmanın sonucudur. Karakoç, bu noktada 1960 ve 1970’li yıllarda yaşanan hadiselerden ötürü devlet adamlarını suçlamaktadır. Ona göre ileri görüşlü olmamanın sonucunda 1960 ihtilali yaşanmış yine 1970’li yıllarda yeterince önlem alınmaması ile terör ve anarşi oldukça artmış ve uzun bir süre devam etmiştir.²²²

İslam’da toplum olma önemli bir mevzudur. İslam toplumsallaşmaya kıymet verir. Tabi toplumsallaşmanın getirisi olan devlet de İslam’da zaruri görülür. İslam’da devletin temelinde ahiret düşüncesi yer alır. Bir ödül veya ceza da bu temele dayanır.

²²⁰ Karakoç, “Millet ve Devlet”, *Diriliş Dergisi*, 7(60), Eylül 1989, 3.

²²¹ Karakoç, “Devlet I”, *Diriliş Dergisi*, 7(9), Eylül 1988, 3-4.

²²² Karakoç, “Devlet Adamı”, *Diriliş Dergisi*, 7(39), Nisan 1989, 3.

Batı'nın devlet düşüncesinde temel ilke başarı iken İslam devletinde temel ilke erdem ve hakikattir. Kime makam verilirse verilsin kim ne görevle yükümlü tutulursa tutulsun her şey "emanet"tir. Emanet, zamanı gelince sonraki kişiye devredilinceye kadar ehliyetle korunmalıdır. İslam'ın emri olarak iş ehline teslim edilmelidir, iş ehil ellere bırakılırsa toplum huzura ulaşacaktır. Devlet toplumun huzurunu, toplumda adaleti sağlamakla görevlidir. Adalet olmazsa zulüm olur. Zulüm ise İslam'dan değildir.²²³

İslam'ın bir diğer ilkesi de istişaredir. Devlet şura yoluyla yönetilmelidir. Devletin bütün işleri danışma meclisleri kurulusu bu meclislerde tartışılarak görülmelidir. Cihad ise; devletin toplumsal huzurun ve barışın sağlamasında bir araç olmalıdır. Cihad ile Müslümanlar ve İslamiyet korunacaktır. Bir diğer ilke ise toplumda ekonomik dengenin sağlanması yükümlülüğüdür. Sermayenin zenginden fakire akması yoluyla bir elde toplanması önlenmiş olur. Elden ele dolaşır. Devlet bu ortamı sağlamakla yükümlüdür. Zekâtın varlığı bundandır. Zira İslam'la müşerref tarihimizde sadece insanın değil hayvanın hakkı da düşünülmüştür. Mengücekoğulları kış gelince kuşların aç kalmaması için dağlara buğday serpmişlerdir. Çünkü onlar inanmışlardır ki Allah devleti her varlığın hakkından sorguya çekecektir.²²⁴

Devlet öz ve biçim barındıran bir kurumdur. Devletin özü sağlam değilse biçimin hiçbir değeri kalmaz. İslam devleti sağlam bir öze sahip olduğu için biçimleri değişse de ruhu aynı kalmıştır. Bunu sağlayan da toplumdur. Toplum devleti insanın üstünde tutar ve gerekliliğini elzem görür. Karakoç burada Harun Reşid dönemi örneğini vermiştir. Harun Reşid ava çıktığında köylülerden alınan tuzun parasını ödemiş ve köylünün almak istememesi ısrarına karşılık: "Eğer ben halife olarak tuzu parasız şekilde alırsam, adamlarım köyü yağma eder." demiştir. Bununla beraber halk da onun kadar hassastır. Bir kadın dönemin şeyhine gece meşaleyle bekleyen gece bekçilerinin meşalesinin ışığında örgü örülüp örülemeyeceğini danışmıştır. Devlet malı ince hesap alanıdır. Sonraki dönemlerde bu durum değişmiş devlet için söylenen sözler de bile anlam kaybı oluşmuştur. Örneğin "Ya devlet başa ya kuzgun leşe" evvelden insanların sorumluluk yüklenmesi için söylenirken bugün ihtirasın, açgözlülüğün, hırsın ifadesi olmuştur.²²⁵

²²³ Karakoç, "Devlet VII", *Diriliş Dergisi*, 7(15), Ekim 1988, 4-14.

²²⁴ Karakoç, "Devlet VII", *Diriliş Dergisi*, 7(15), Ekim 1988, 4-14.

²²⁵ Karakoç, "Devlet VIII", *Diriliş Dergisi*, 7(16), Kasım 1988, 3-4.

Diriliş “İç Politika” başlığında dönemin cumhurbaşkanlığı seçiminde yaşanan kaosa değinmiştir. Dergiye göre Osmanlı’dan sonra devlet başkanlığı gelişmemiştir. Hâlihazırdaki seçimlerde de kurallar her seferinde yenilenmekte sonraki seçimde de tekrar değişmektedir. Bu da kaosa sebep olmaktadır.²²⁶ 1950’ye kadar tek partili dönem oldukça zorlu günlere sahne olmuş, 1950’ye gelindiğinde ise 1989 yılına kadar sürecek olan kararsızlığın, umut ile umutsuzluğun hâkim olduğu dönem başlamıştır. DP, AP, ANAP serüveniyle önce Menderes’le DP gelmiş 27 Mayıs darbesiyle DP gitmiş, yerine AP gelmiş 12 Eylül darbesiyle de AP gitmiş sonrasında da ANAP gelmiştir. “Sağ parti” olarak görülen bu partiler, bir fikrî temele dayanmadan fikrî çile çekmeden siyasi gayelerle vücut bulmuş olmalarından dolayı diriliş gerçekleşmemiş, halkın içinden doğan partiler olamamışlardır.²²⁷

2.6. KUTUB’UN İSLAM EKONOMİSİ VE İSLAMCI DERGİLERDE EKONOMİK DÜZEN SÖYLEMİ

Devlet ekonomi yönetiminde sosyal adaleti sağlamalı, servet dağılımında, fırsat eşitliğinde yargıda adaleti yerine getirmelidir. İslam, üyelerine ferdi mülkiyet hakkı tanır. Bu yönüyle komünizme zıttır. İnsan mülk edinme isteğinde olan bir varlıktır. İslam, İslami yollardan yani meşru yollardan kazanılan hile, kumar, karaborsa gibi yollardan kazanılmayan ferdi mülkiyeti destekler ve malı koruma altına alır. Devlet, toplumu korumak adına gerektiğinde ferdi mülkiyeti kendi kullanımı ve yetkisi altına alabilir ve devlet vergi koyabilir.²²⁸

İslam devleti servetin tek elde toplanıp emek, ücret dengesizliğinin ortaya çıkmasına izin vermez. İslam çalışmaya ve çalışana değer verir, çalışanın hakkını devlet eliyle korur. Devlet insanlara yetenekleri ölçüsünde üstünlük verir ve fırsat eşitliği sağlar. Belli kimselere, sınıflara ayrıcalıklı davranmaz. Kimseye doğuştan bir üstünlük vermez. Eğer bu ilkeler sağlanmazsa çalışma sistemi bozulur ve verim düşer. İnsanlar tembelleşir. Oysa İslam bir kenara çekilip oturmayı, çalışmamayı kınar. Çünkü çalışmak

²²⁶ Diriliş, “Önce Silüet Sonra Portre”, *Diriliş Dergisi*, 7(54), Temmuz 1989, 15.

²²⁷ Karakoç, “Beklenen ve Beklenmeyen”, *Diriliş Dergisi*, 7(55), Ağustos 1989, 3-15.

²²⁸ Kutub, *İslam-Kapitalizm Çatışması*, 47-57.

da zaruri bir ihtiyaçtır ve ibadettir. Devlet, toplumu işsizlikten korumakla yükümlüdür.²²⁹

Yazar Oruç'a göre İslam ekonomisinin temel özellikleri şunlardır: Servetin faiz yoluyla ya da başkasını zarara uğratma yoluyla, yalan ve vurgunculuk yoluyla kazanılması haramdır. Servetin israf edilmesi ya da içki, kumar, fuhuş gibi gayri meşru amaçlarla kullanılması haramdır. Bu sınırlar içinde Müslümanın servet edinme hakkı vardır. Servetini ise ailesinin ihtiyaçları için, zekât vermek, vakıf kurmak, hayır kurumları kurmak için kullanılmalıdır.²³⁰

İnsanlar farklı farklı kabiliyetlere sahiptir. Aynı sermayeyle yola çıkan iki kardeş farklı becerilere ve zekaya sahip olduğu için kazanç durumları da farklı olacaktır. Toplumda da bir tarafta zenginler bir tarafta fakirler bulunacaktır. Zengin ile fakir arasına bir köprü kurmak toplumda sağlıklı ilişkiler kurulması için şarttır. İslam bu nizamı sağlamak için çeşitli çözüm yolları ortaya koymuştur. İslam'a göre; helal yoldan kazanılan zenginlik meşrudur, herkes çalışmasının karşılığını alır, devamlı zengin ya da fakir olmak değişmez bir kaide değildir, zengin sahip olduğu malın emanet olduğunu bilmelidir. İslam servetin toplum içinde üç beş kişinin elinde birikip bütün alanları otorite altına almalarına izin vermez. Böylece servetin şahıslar elinde artarak bir zulüm aracı olmasının önüne geçilir. İslam çalışarak ulaşılabilecek servete kısa yoldan ulaşmayı kabul etmez ve İslam bütün toplumda ekonomik nizamı zekat müessesesi ile sağlar. Haram kazançlara, israfa izin vermeyip toplumda kardeşliğin ve merhametin hüküm sürmesini sağlar.²³¹

Yazar Cabrioğlu'na göre İslam'da ekonomi insan merkezlidir. Batılı sistemler faiz üzerine kuruludur. İslami ekonomi faizsiz çalışacak bir sistem sağlar. İslam ekonomisi sınırsız insan ihtiyaçlarına karşı sınırlı mal ve hizmetle cevap verirken "Kur'an'a ve sünnete nasıl bağlı kalınır?" ı kendine konu edinir. İslam ekonomisine göre kişi haram olan iş sahaları haricinde istediği işi yapmakta özgürdür. İş ehil ellere teslim edilmelidir. Toplumda geçimini sağlayamayan insanların geçiminden bütün insanlar sorumludur. Müslüman kazandığını Allah yolunda harcamakla yükümlüdür. Bu yüzden servet edinmek, serveti çoğaltmak cihad gibidir. Cihad güç, güç de sermaye ister. Toplumun

²²⁹ Kutub, *İslam-Kapitalizm Çatışması*, 60-71.

²³⁰ Abdülhamid Oruç, "İslam'ın Islah Metodu", *Hilal Dergisi*, 10(111), Aralık 1970, 27.

²³¹ Oruç, "İslam'ın Islah Metodu", *Hilal Dergisi*, 10(111), Aralık 1970, 27-28.

huzurunu bozacak, toplumun ahlakına zarar verecek ticari faaliyetler din tarafından yasaklanmıştır. Bu gibi faaliyetler Marksist, kapitalist sistemlerde meşrudur. Kişiler de toplum da bundan zarar görür. İslam israfı yasaklamışken kapitalist sistem israf ile işler. Çünkü kapitalizm kâr elde etmek için üretimini artırıp üretime talebi artırmak için de tüketimi artırır. Devlet fertler ile bir araya gelip tüketimi arttırmak için pazar arayışına çıkar. Kapitalist ülkeler insanlara bir tüketim alışkanlığı pompalamaktadır. Az gelişmiş ülkelere de onların ellerinde olmayan ürünleri satıp tüketime alıştırmak için kendilerine muhtaç etmektedirler ve kapitalist ülkeler ihraç yoluyla kazanç sağlarken az gelişmiş ülkeler de ithal yoluyla borçlu olmaktadır.²³²

Ayrıca İslam'da devlet fakir vatandaşla ilgilenmekle yükümlüdür. Zengin iş sahibi vatandaşlar da toplumun fakir kesimine yardım etmekle, ekonomik, teknik, sanayi alanlarında kalkınmaya da destek olmakla yükümlüdür. İslam kişinin en güzel kazancının kendi emeğiyle elde ettiğinin altını çizerek emeğe büyük değer atfeder. Oysa kapitalizm emeğin karşılığını arz ve talebe göre belirler. İslam'a göre işveren işçiye ücretini ölçüsünde vermek zorundadır. Çoğunu kendine azını işçiye ayıramaz. Ölçünün belirlenemediği ya da sağlanamadığı durumlarda devlet devreye girer. Allah'ın belirlediği ölçüler esas alınır. Batı ekonomisinin getirdiği faiz sistemiyle alın teri dökmeden kazanç elde eden kesimler ortaya çıkmıştır. Kapitalist sınıf oturduğu yerden, riske girmeden sermaye elde etmiştir. Faiz işveren ile işçi arasında huzursuzluğa sebep olur, bir sınıf ayrımına sebebiyet verir.²³³

Yazar Yahya Düzenli'ye göre kapitalist sistemde işçinin daha fazla çalışmasını teşvik etmek amaçlı işverenin işçiye düşük ücret vermesi işçinin emeğinin sömürülmesine yol açar. İşçi daha fazla çalışıp daha fazla ücret almak isterken işveren daha fazla çalıştırıp daha az ücret verir. Bu işçinin çalışma isteğini kırarak, işçi kendini baskı altında bulacak, işveren ile işçinin ilişkileri bozulacak ve bunların neticesinde üretim duracaktır. Ayrıca kapitalist sistem faizi getirir. Bu da gayrimeşru yoldur ve insanları köleleştirir.²³⁴

Yazar Oğuz'a göre faiz zenginin daha zengin fakirin daha fakir olmasına yol açarak dengesizlik doğururken, zekat zenginin malının içine fakirin hakkını koymak ve

²³² M. Kemal Cabioğlu, "Ekonomi ve İslam", *Hilal Dergisi*, 20(239-240), Ocak 1983, 50-55.

²³³ Cabioğlu, "Ekonomi ve İslam", *Hilal Dergisi*, 20(239-240), Ocak 1983, 57.

²³⁴ Yahya Düzenli, "Kapitalizm ve Tedavisi", *Hilal Dergisi*, 16(182), Mart 1978, 22-24.

fakirin hakkını ona teslim edilmesini emretmek yoluyla toplumda dengeyi kurar. Faiz karşılığı bulunmayan mal fazlalığıdır. Haramlığı, karşılıksız olmasından ötürüdür. İslami finans kurumları sayesinde Müslümanlar faize bulaşmadan parasını finans kurumlarına yatırarak kazançlı çıkarlar.²³⁵

Hilal'in 19.cildinin kapağı “Faizsiz Bankaya Doğru İlk Adım” başlığıyla çıkmıştır. Prens Muhammed bin Faysal’a ait İslam bankaları yazıları yayımlanmaya başlanmıştır. Gündüz Sevilgen’e göre; diğer İslam ülkelerinde olduğu gibi Türkiye’de de faizsiz bankacılık fikri sürekli akıllarda olan bir mevzu olmuştur. Özellikle bu konuyu 1960’lardan sonra ülkemizdeki aydınlar sıkça gündeme getirir olmuşlardır. 1974’te *Devlet Sanayi ve Yatırım Bankası* DERSİYAB’ın kurulması bu alanda ilk ciddi ve resmi olarak atılmış adım olarak kabul edilebilir. 1983 yılına gelindiğinde ise faizsiz bankacılığa izin veren kararname Bakanlar Kurulu tarafından resmî gazetede yayımlandı. 1984’te özel finans kurumları olan *Faisal Özel Finans Kurumu* (Prens Faysal tarafından sermaye konularak kurulan ve sermayenin %10’u Türklere ait olan çalışanlarının da %95’i Türk olan kurum) ve *Albaraka Türk Özel Finans Kurumu*’nun teşebbüsleri olumlu sonuçlanarak faaliyete geçmişlerdir. *Hilal Dergisi*’nin sahibi Salih Özcan, Faisal Özel Finans Kurumu’nun yönetim kurulu başkan vekili olmuştur.²³⁶

Yazar Gürdoğan’a göre İslam bankaları, Müslüman toplumları kalkındırmayı ve İslami ekonomiyi canlı tutmayı amaç edinir. Hem etik değerlere önem veren hem ekonomik ölçütlere uyan kurumlar oldukları için dünya için de ülkemiz için de çok önemlidir. Bu kurumlarda faiz yasaktır. Çünkü faiz para ticareti yapmak ve haksız kazanç elde etmektir. Para ticareti İslam dini tarafından haram kılınmıştır. Aslen İslami bankacılık demek bankacılık sistemine ve faiz problemine dini çözüm bulmayı hedefler. *İslam Finans Kurumu* dünyada ilk kez Mısır’da kurulmuş 1970’te de Faisal Finans Kurumları kurulmaya başlamıştır. Ülkemizde 1983’te hukuki temeli atılmıştır. Klasik bankalara karşı İslami temele oturtmayı hedefleyen alternatif bankalardır.²³⁷

Hilal, İslami bankalar konusuna bir teklifle yaklaşır; bankaları denetlemek için bir “dini kontrol heyeti” kurulmalıdır. Bu heyet bütün işlemlerin İslami olup olmadığını denetlemeli, geçmiş yılların işlemlerini kontrol edip öneri metni hazırlamalıdır. Bu

²³⁵ Fehmi Canbaz, “Faizsiz İktisat”, *Hilal Dergisi*, 27(314), Mart 1989, 2,7-12.

²³⁶ M. Gündüz Sevilgen, “Özel Finans Kurumları”, *Hilal Dergisi*, 23(275), Aralık 1985, 24-27.

²³⁷ Nazif Gürdoğan, “İslam Bankacılığı ve Özel Finans Kurumları”, *Hilal Dergisi*, 23(275), Aralık 1985, 31-32.

heyet İslam bilginlerinden oluşmalı ve heyet üyelerinin görüşlerini özgürce ortaya koyabilecekleri esaslar garanti altına alınmalıdır. Heyet istediği zaman bankayı denetlemelidir, demiştir.²³⁸

8 Days dergisinin 21 Mart 1981 sayısında çıkan yazısı *İktibas Dergisi*'nde de yayımlanmıştır. Yazıya göre İslam bankaları her ne kadar “faizsizlik” ilkesiyle hareket ettiğini söylese de “hizmet ücreti” adı altında borç ve kredilerde %2,5'ten %4'e kadar bir ücret alınmaktadır. Ancak geri ödenirken özellikle fakir ülkelere oldukça kolaylık sağlanmaktadır. Fakir ülkeler elli yıla kadar bile borçlarını yayararak geri ödemeyi yapabilmektedir.²³⁹

Erbakan'a göre Müslümanların faizli finans yerine faizsiz finans talebinde bulunması, *Manevi Kalkınma Planı*'nın gerçekleşmesine bağlıdır. Manevi kalkınma gerçekleşirse maddi kalkınma da gerçekleşecektir. Amerika maddi kalkınmayı sağlamıştır; fakat birkaç saat elektrik kesintisinde insanlar marketleri yağma etmeye kalkışmaktadır. İşte manevi kalkınma buna izin vermez. İnsan, İslam tarafından eğitilerek toplumun hizmetine girer. Müslüman birisi tarafından bir yaptırım yapılmasını beklemez, kendi disiplini kendisi sağlar. Bunun öğretilmesi, bireyin eğitilmesi için birey manevi eğitimden geçirilmeli ve Müslüman ilim adamlarından yararlanılmalıdır. Erbakan'ın manevi kalkınma planında referans İslam'dır. Erbakan düşüncesinde bireyin manevi anlamda eğitilmiş olması önemli bir yere sahiptir. Dünya ve ahiret dengesini kurmayı öğrenmiş birey her konuda olduğu gibi ekonomik kararlarını da İslami bir temele oturtur. Önemli olan bireyin eğitiminin başından sonuna kadar İslami bir eğitim olmasıdır. Manevi olarak eğitilmiş ya da İslami bir eğitim almış birey ekonomiyi de İslami olarak yönetir. Faiz, helallik, haramlık, herkese hakkının verilmesi gibi konularda Müslüman birey titiz davranır. Ekonomik kalkınma gerçekleşir. 1980'den sonra Türkiye'de liberalleşen ekonomi faizi de beraberinde getirmiştir.²⁴⁰

Akıncılar 1979 Ağustos'ta çıkan ilk sayısında, Erbakan'ın basın toplantısını ele almıştır. Erbakan, Türkiye'de o dönemde Batı'nın yönlendirmesiyle verginin fakire

²³⁸ Hilal, “İslam Bankaları Soru Cevap”, *Hilal Dergisi*, 20(230), Mart 1982, 18-21.

²³⁹ İktibas, “İslam Kalkınma Bankasının Öyküsü”, *İktibas Dergisi*, 1(12), Haziran 1981, 24.

²⁴⁰ İrfan Ersin, Cengizhan Yıldırım, “Necmettin Erbakan'ın Manevi Kalkınma Söyleminin İslam Ekonomisi İçerisindeki Yeri ve Sosyal Sermaye ile Asimetrik Bilgi Konularıyla İlişkisi”, *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 2016, 147-149.

kesilmesi, faiz ve sömürü sisteminin yıkıcı politikaları gibi sebeplerle ülkenin bir buhran dönemi yaşadığını ve bundan kurtulmak için İslam devletleriyle “İslam İşbirliği” nin yapılmasını gerektiğini dile getirmiştir: “İslam Birleşmiş Milletleri” adını alacak bu teşkilat sayesinde Müslümanlar hem kendi sorunlarını hem diğer Müslüman ülkelerle arasında bulunan sorunları çözecektir. “Birleşmiş Milletler” e karşı “İslam Birleşmiş Milletleri”... Bu birlik bir “ortak pazar” kurulmalı ve müşterek para birimi “İslam dinarı” olmalıdır. Böylelikle istismara, yokluğa sebep olan dolara bağıllık ortadan kalkacaktır.²⁴¹

Hilal 223. sayısında 1965 yılında Mekke’de düzenlenen *Dünya İslam Kongresi*’ne gönderilen Türk heyetinde bulunan *Hilal Dergisi*’nin sahibi Salih Özcan’ın beş maddelik bildirisi ele alınmıştır. Bu maddeler arasında özellikle dikkat çeken Müslüman ülkelerin birbirleriyle alışveriş yapmaları için *İslam Ortak Pazarı*’nın kuruluşuna adım atılması önerisidir. Derginin 218. sayısında bu konu ele alınmıştır. Dünya İslam Kongresi’nin yayın aracı *MOTAMAR*’ın belirttiğine göre henüz gelişme aşamasındaki ülkelere sağlanacak olan yardım fonunun yükseltileceği bildirilmiştir. 1980’de Ankara’da gerçekleştirilen “İslam İşbirliği Konferansı”nda (1973 yılında geri kalmış ülkeleri kalkındırmak amacıyla İslam Konferansı Örgütü üyesi yedi ülke tarafından kurulmuştur. Bankanın felsefesi, Müslüman ülkelerin ekonomik kalkınma ve sosyal gelişmelerine katkıda bulunmaktır.²⁴²) bu kararın onaylandığı ve kararın uygulanmasının yönetiminin *İslam Kalkınma Bankası*’na ait olacağı bildirilmiştir.²⁴³

Kuveyt, Katar, S. Arabistan’ın bankaya sağladığı fonun bir kısmının düşük faizle geri kalmış İslam devletlerine verileceği ve kalan kısmının da İslam ülkelerinin bir araya gelerek yapacağı yaptırımlarda kullanılacağı kararı alınmıştır. Bu özellikleriyle işbirliğinin temeli ticarete dayanır. Aynı zamanda İsrail’e mal satmama ve boykot kararı, İslam ülkelerinin birbirlerine gümrük vergisi uygulamadan, gümrüksüz olarak alım ve satım yaparak Ortak Pazar’a adım atmaları da gündemlerindedir. Bu yolla geri

²⁴¹ Akıncılar, “Erbakan: İslam Dinarı Sistemine Geçilmelidir”, *Akıncılar Dergisi*, 1, Ağustos 1979, 6-7.

²⁴² Türkiye Katılım Bankaları Birliği, <http://www.tkbb.org.tr/haber-detay/turkiye-ile-islam-kalkinma-bankasi-arasinda-isbirligi-gelisecek--forum-gazetem>.

²⁴³ Hilal, “Müslümanlar Arasında Ekonomik İşbirliği”, Derleyen: Cahit Atik, *Hilal Dergisi*, 19(223), Ağustos 1981, 28.

kalmış ülkelerin ürünlerinin satılması için ayrıcalık gösterilecek, ticari ilişkiler uluslararası ilişkileri de olumlu etkileyecektir.²⁴⁴

Tarımsal anlamda da gelişmeler yaşanacak İslam Kalkınma Bankası, zirai kalkınmayı destekleyecek sanayi kuruluşlarına yatırım yapacak, Müslüman ülkeler ürettikleri zirai ürünleri başka bir Müslüman ülkeye uygun fiyatla pazarlayacaktır. Ayrıca açlık, kıtlık ve kuraklıkla savaşılan Müslüman ülkelere geciktirilmeden yardım eli uzatılacak, insan gücü bakımından zengin ülkelerle maddi gücü yüksek olan ülkeler birlikte hareket edecektir. Yerel enerji kaynaklarının kullanılması teşvik edilecektir. Ayrıca “İslam Bilim ve Teknoloji Merkezi” kurulacak ve Müslümanlar birbirlerini bilim, teknik, bilgi alışverişi yönünden destekleyecektir. Yetişmiş beyinler, gelişmiş ülkelerde sahip oldukları hem bilimsel hem sosyal olanaklara kendi ülkelerinde de, diğer üye İslam ülkelerinde de sahip oldukları zaman Batı’ya göç etmeyecekler dolayısıyla Batı’ya yapılan beyin göçü önlenecektir. Velhasıl Özcan: “Sadece milli çıkarlarımızı değil dindaşlarımızın çıkarlarını da düşünerek hareket edip güzel yarınlara ulaşmalıyız” demektedir.²⁴⁵

2.7. KUTUB’UN *CİHAD FİKRİ* VE İSLAMCI DERGİLERDE *CİHAD SÖYLEMİ*

İslam toplumu davette bulunurken belirli bir hareket metodu kullanır. Bu metodun özellikleri şunlardır:

Birinci özelliği; metodunun ciddi ve pratik oluşudur. İslam insanın pratik hayatındaki bütün ihtiyaçlarını karşılayacak kuvvettendir.

İkinci özelliği; hareketli oluşudur. Her aşamayı başka bir takip eder ve her aşamanın ihtiyaçlarını karşılayacak yolları vardır.

Üçüncü özelliği; İslam’ın her daim aynı metotla hitap etmesidir. Bu hitabın amacı da kula kulluk değil, Allah’a kulluktur.

²⁴⁴ Hilal, “Müslümanlar Arasında Ekonomik İşbirliği”, Derleyen: Cahit Atik, *Hilal Dergisi*, 19(223), Ağustos 1981, 28.

²⁴⁵ Hilal, “Müslümanlar Arasında Ekonomik İşbirliği”, Derleyen: Cahit Atik, *Hilal Dergisi*, 19(223), Ağustos 1981, 29-30.

Dördüncü özelliği; Müslüman toplumun Allah'a teslimiyeti, insanların özgür iradeleri ile istediği inancı seçebilmesidir.²⁴⁶

Kutub'a göre cihad; insanları istedikleri inancı seçmekten alıkoyan baskıcı politik sistemlerle mücadele etmektir ve insanları İslam'ı seçip seçmeme konusunda serbest bırakmaktır. Batı karşısında yenilgiye uğramış hisseden insanlar cihadı savunma savaşı olarak yorumlarlar. Oysa cihad, hükmün beşerin elinde olduğu, beşerin ilahlaştırıldığı sisteme karşı yapılan savaştır. Allah'ın saltanatını gaspçıların elinden almaktır. Avrupa'da kilise dogmalarının hâkim olduğu ve din adamlarının hükmettiği ne teokrasi sistemindeki gibi Allah adına konuşanların olduğu ne birtakım sınıfların hükmettiği ülkelerdir. Allah'ın ülkesi, Allah'ın sisteminin hâkim olduğu ve O'nun kurallarının hâkim olduğu ülkedir. Bu ülke sadece beyan ve tebliğ yönteminin kullanılarak oluşturulabileceği bir ülke değildir. Peygamberler tarihi bunu kanıtlamaktadır. Bu yüzden İslam beyanın yanında hareketi de emreder. İkisi birlikte insanların her türlü inanç, düşünce, pratik ve ameli ihtiyacını karşılar.²⁴⁷

İslam'ın hedefi Allah'ın nizamının, İslami sistemin yayılmasıdır. Bunun için de 'cihad' zaruridir. Ne yalnız savunma savaşı ne yalnız beyan olan cihad... Tebliğ, inanç ve fikirlerle başa çıkacak hareket de maddi engellerin hakkından gelecektir. Cihad bir şeyleri zorla kabul ettirmek değildir. Aksine "Dinde zorlama yoktur." (Bakara 256) ayetiyle insanı diğer insanlara boyun eğmeye zorlayan politik ve maddi güçleri etkisiz hale getirir. İslami sistemde, ilahi otoriteye dayanan ülkenin yasalarına uydukları sürece kendi inançlarını yaşayan her türden insana yer vardır. Hristiyanlar İmparator Konstantin zamanında tıpkı kendilerinden önce Romalıların Hristiyanlığı kabul eden insanlara yaptıkları baskı, eziyet ve zorlamayı Hristiyanlığı kabul etmeyenler için yaptılar.-Hz. İsa'nın yoluna muhalif bir yolla- İşte İslam buna muhalif duruşuyla 'Dinde zorlama yoktur' dedi ve bu muhalif bir inanca yaşama hakkı vermektir.²⁴⁸

Cihadın tebliğ yani davetle cihad ve düşmana karşı kuvvetle savaşma yani kuvvetle cihad olmak üzere iki boyutu vardır. Davetle cihad, bir sınıfın, kavmin, ırkın otoritesini ele geçirip yerlerine geçmek değil, zalim diktatörleri indirip hakkı batıla egemen kılmaktır. Kuvvetle cihad, tebliğin yanında kuvvet ve hareketle maddi engelleri

²⁴⁶ Kutub, *İslam'da Cihad*, 22-24.

²⁴⁷ Kutub, *Yoldaki İşaretler*, 61-64; *İslam'da Cihad*, 24-29.

²⁴⁸ Kutub, *Yoldaki İşaretler*, 64-86

bertaraf etmektir. Hak bâtila galip geldiği zaman tebliğle yetinilir. Çünkü artık insanların akıl ve iradelerinin önündeki engeller kalkmıştır ve herkes istediği inancı seçmekte özgürdür.²⁴⁹

Müslümanlar tarih boyunca, öncelikli olarak zalimlere karşı kendilerini korumak için, inanç hürriyetini sağladıktan sonra davet hürriyetini gerçekleştirmek için ve İslam'ı yeryüzünde hâkim kılmak için cihad etmiştir.²⁵⁰

“Ne zamana kadar cihad?” sorusuna Kutub'un cevabı; “Din, tamamen Allah'ın oluncaya, insanlar hür kılınıncaya kadar cihad” tır.²⁵¹

Millî Gazete'nin resmi sitesinde yayımlanan yazıya göre; İslam dini Müslümanlara iman ve cihad ile yaşadıkları bir dünya hayatına sahip olmalarını emreder. Çünkü iman Müslümana nasıl yaşaması gerektiğini, cihad ise; nasıl hareket etmesi gerektiğini yani aksiyon esaslarını öğretir. Cihad; arzu edilen şeye ulaşmak için bütün gücünü ortaya koymaktır. Cihad; zulmün uzaklaştırılması ve adaletin sağlanması için bütün fertlerin ve böylece toplumun saadet ile yaşaması için teşkilatlı biçimde çalışmaktır. Cihad; batılların iddia ettiği şekliyle “kutsal savaş” değildir. Cihad; küfre, şirke düşenleri, zalimleri, ırkçıları ve yanlış inanışa sahip Yahudi ve Hristiyanları ıslah etmeyi amaçlar. Bu yüzde N. Erbakan: “Biz siyaset yapmıyoruz, cihad ediyoruz demmiştir.”²⁵² İnsan iman ederse salih amel de cihad da onu takip eder. İşte o zaman insan Seyyid Kutub ve Erbakan gibi olur. İnsanın kendini ve nefsinin terbiye etmesi “büyük cihad”, İslam ümmetinin derdiyle dertlenmesi ise “küçük cihad” tır.²⁵³

Dergilerdeki cihad söylemi incelememize *Diriliş* dergisi ile başlayalım. *Diriliş*'e göre İslam'da cihad iki türdür: “Biri dışardan gelen tehlikelere karşı yapılan cihad, diğeri kişinin nefsinin karşı yaptığı cihad”tır. Nefse karşı yapılan cihad “büyük cihad” tır. İslam hiç kimseyi dine zorla inandırmak için savaşı emretmemiştir. Yalnızca insanların İslam'ı görmesini engelleyecek bozuk düzenlere karşı savaş açılır. İnsanların

²⁴⁹ Sarmış, *Bütün Yönleriyle Seyyid Kutub- Hayatı, Eserleri, Fikirleri ve Mücadelesi*, 144-148.

²⁵⁰ Kutub, *İslam'da Cihad*, 93-95.

²⁵¹ Kutub, *İslam'da Cihad*, 201-202.

²⁵² Hayat İman ve Cihattır, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1122071/hayat-iman-ve-kihattir>.

²⁵³ Abdurrahman Sevgili, “Hayat İman ve Cihattır”, <https://www.milligazete.com.tr/makale/1538992/abdurrahman-sevgili/hayat-iman-ve-kihattir>

doğru dini, özgürlüğe kavuşacakları sistemi sunar. Önce cihad-savaş gereklidir. Hak olanın gelmesi için bâtılın yok edilmesi gerekir.²⁵⁴

Cihad yalnızca savaş meydanında kılıç sallamak değildir. Kültür ve medeniyetle savaş da cihada dahildir ve şu an Batıyla savaşabilmek için bilim, teknik ve sanatta kullanabileceğimiz silahlara sahip olmalıyız. Savaş meydanında memleketi savunmakla memleket içinde kendi değerlerimizi, geçmişimizi muhafaza etmek birbirinden farksızdır. Bu cihadda yer almak diriliş erlerinin görevidir. Diriliş erleri kültür savaşlarının öncüleri, yaşadığı çağı sorgulayan, inançtan güç alan Müslümanlardır.²⁵⁵

Akıncılar'a göre Batılılar "Din Allah ile kul arasındadır." diyerek Müslümanların "cihad şuurundan" uzaklaşmalarına neden olmuşlardır. Müslümanlar sadece camiye gitmekle, birtakım ibadetleri yapmakla üzerlerine düşen görevi yerine getirdiklerini sanmaktadırlar. Bugün Müslümanlar cihad şuurunu yitirdikleri için olaylara karşı tepkisiz ve pasif haldedirler. "*Hayat iman ve cihad*"tır. Bu yüzden tüm Müslümanlar cihad etmekle yükümlüdürler. Bu ifadelerin yer aldığı sayının kapağında Osmanlı Akıncılarını işaret eden bir resme yer verilmiş, arka kapakta ise Osman Gazi'nin Orhan Gazi'ye "*Cihadın kemâline varıp, sancağı şerifi yüksekte tutunuz.*" öğüdünü içeren vasiyetine yer verilmiştir.²⁵⁶

Derginin 1979 Eylül'ünde çıkan 3. sayısının arka kapağında da Seyyid Kutub'un fotoğrafıyla birlikte fotoğrafın hemen altında "Büyük Mücahid Seyyid Kutub on üç yıl önce şehit edildi." notuna yer verilmiştir. Fotoğrafın hemen üst kısmında da bir *hadis-i şerife* yer verilmiştir: "Allah yolunda cihad edeni Cenab-ı Hak cennete dahil eder." Ekim ayında çıkan sayısında ise iki sayfa halinde büyük puntuyla yazılmış "*Cihad mukaddes biz vazifedir.*" yazısına yer verilmiştir.²⁵⁷

2.8. KUTUB'UN BATI'YI OKUMA ŞEKLİ VE İSLAMCI DERGİLERDE *BATI, BATICILIK*

İslam aleminin Batı'ya karşı eleştirel bakışında Kutub'un fikirleri önemli bir etkiye sahiptir. Kutub, Batı'yı İslam düşmanı olarak görür. Bireyci ve materyalist Batı

²⁵⁴ Diriliş, "İslam", *Diriliş Dergisi*, 4(4), Aralık 1974, 39.

²⁵⁵ Karakoç, "Diriliş Neslinin Amentüsü", *Diriliş Dergisi*, 4(13), Eylül 1975, 63-65.

²⁵⁶ Mehmet Selamoğlu, "Küfrün Korkulu Rüyası Cihad", *Akıncılar Dergisi*, 1, Ağustos 1979, 5.

²⁵⁷ Akıncılar, *Akıncılar Dergisi*, 5, Ekim 1979, 10-11.

Müslümanların düşmanıdır. Avrupalılar, Amerikalılar Müslümanlar üzerine kimin hakimiyet kuracağı konusunda anlaşmazlığa düşerler. Onların asıl davası budur. Belli bir süre Amerika'da kaldıktan sonra Batı'daki tüm yaşam sistemlerine cephe alır. Toplumda gördüğü ahlaki bozulmalar Amerika'nın kötülüğüne örnektir. ABD Batı'nın ürünüdür. Batı hakkındaki düşüncelerini çoğunlukla Amerika üzerinden açıklar. İnatçı ve bakir bir kıtayı tek başına zapt etmeye çalışırken mücadeleyi öğrenen ataları Amerikalılara savaşçı ve mücadeleciler bir ruh bırakmıştır. Amerika toplumunu “genellemeci” bir yaklaşımla yorumladığı söylenebilir. Giyim tarzları, sporları, sporcuları ve cinsel yaşamları ile “ilkel” olduklarını söyler.²⁵⁸

Kutub'a göre; Amerika bencil bireyciliğin merkezidir. Sevgi, cinsellikten ibarettir. Amerika'daki insanların tek hedefi maddi gelir elde etmektir. Maneviyatla da eğer maddi bir faydası varsa ilgilenirler. İnsanlar, her şey, herkes birbirine yabancısıdır. Amerika suni bir uygarlığa sahiptir; materyalizmin, mutsuzluğun hüküm sürdüğü her şeyin makineleştiği yerdir. İnsanlar çok şeye sahip ama mutsuzdur. Hayata dolar kısmından bakarlar; bu yüzden maneviyat önemsizdir. Bir bahçeyi çok güzel onarırlar, bahçeye bakarlar; fakat bu bahçedeki güzelliklere bakmazlar, ondan bir haz almazlar. Bir robot misali sadece bakım ve onarım yaparlar. Doğal güzelliğe sahip yerlere, sanat galerilerine, müzelere giderler; fakat hızla dolaşır çıkarlar. Amaçları sadece daha çok yer gezmek, daha çok ün yapmak yani toplamak, koleksiyon yapmaktır.²⁵⁹

Amerikan futbolu da bu toplumda ait bir spor dalıdır. Bu oyunda göğse, kola, dize vurma serbesttir. İzleyici oyunu izlerken: “Ez onu!, Kemiklerinin kır!..” nidalarını atmaktadır. Bu onların ilkel hayatlarının kanıtıdır. Onlar kavgacı bir millettir. Amerika'nın keşfi onların başka yerlere gidip sömürme, rekabet etme, isteklerinden doğmuştur. İnşa ettikleri kiliselerin sayısı ne kadar fazlaysa dine uzaklıkları da o ölçüdedir. Çok fazla kilise inşa ederler; fakat dine her yandan uzak kalmayı tercih ederler. Kiliselerdeki papazlar için de önemli olan onların toplumda sahip olduğu yerdir. Kilisedeki törenlere katılanlar fazla olursa papazların toplumdaki itibarı artar.²⁶⁰

²⁵⁸ Murat Kayacan, “Seyyid Kutub'un Batı'yı Okuma Biçimi”, *Marife Dergisi*, 6(3), 2006, 218-226.

²⁵⁹ Asım Öz, “Radikal Eleştirinin Biçimleri: Seyyid Kutub ve Jean Baudrillard'ın Amerika'sı”, *Haksöz Dergisi*, 209, Ağustos 200, 46-50.

²⁶⁰ Kutub, *İnsani Değerler Terazisinde Gördüğüm Amerika*, (Çev: Mehmet Yaşar), Beyan Yayınları, İstanbul 2016, 20-75.

Kutub'a göre; Avrupa'da İncil'in tahrif edilmesi neticesinde insanların Tanrı sözüne güveni azalmakla beraber, İncil'in yanlış yorumlanması da dini düşünceye tavır alışın sebebi olmuştur. İlahi alana beşerî müdahalenin yapılmış olduğu yani dinin çıkarlar uğruna yeniden kurgulanmış olduğu görülür. 18. ve 19. Yüzyıllarda meydana gelen dini düşünceye tavır alışın sebebinin Kutub Ortaçağ'da kilisenin baskıcı ve zalimane yaptırımlarına bağlar. Keşifleri sebebiyle aydınlar ve bilim adamları işkenceye maruz kalmışlardır. İdealizm ve materyalizm de bu sebeple ortaya çıkmıştır. Reform yanlısı entelektüeller, ilim uğruna suçsuz şekilde cezalandırılan insanların suçunu Kilise ve din adamları kaynaklı değil de din kaynaklı olarak görmüşlerdir. Bu yüzden Kutub bu yönleriyle onları tamamen haklı bulmaz. Batı'da hâkim olan bu peşin hükümlülük ve insanların ruhunda ortaya çıkan boşluğun sebebi olarak laiklik ile Batı'nın bir "kurtuluş reçetesi" olarak görülemeyeceğini söyler.²⁶¹

Kutub'a göre; Batı dünyası faizsiz düşünülemez. İslam faize savaş açar. Batının sahip olduğu bereketsizlik ve mutsuzluk faizli sistemin getirisidir. Dünyada ekonomik kriz çıkarıcılar da faiz düzeninin adamlarıdır. Amaçları "periyodik ekonomik kriz" ile dünyanın ekonomisine hükmetmektir. Bankalar aracılığıyla devletlerin hem iç hem dış siyasetlerini kontrol altında tutarlar. Onlara göre faizsiz bir düzende kalkınmak imkansızdır. Faizden kaçmayı zorlaştıran bazı etkenler vardır: "İman eksikliği, fikrî mesailerin azlığı, faizcilerin kitle iletişim organlarını etkili biçimde kullanmaları." Fakat eğer istenirse faizsiz bir düzen, faizsiz çalışan kurumlar kurulabilir.²⁶²

Batı kimi, nasıl, ne yolla sömüreceğini bilir ve ona göre hareket eder. Fransa "Berberi azınlığa yardım ettiğini" söyleyerek Kuzey Afrika'yı sömürmüştür. Yine Fransızlar, İngilizler Mısır'da eğitim kurumlarına sızarak amaçları doğrultusunda bir nesil yetiştirmek istemişlerdir. Kutub'a göre Batı düşünce sistemleri din düşmanlığı üzerine temellenir. Bu yüzden Batılı metotları kullanarak İslami araştırmalar yapmak, Batı ile İslam sentezi oluşturmak ancak cahiliye ürünüdür. Eğitim sistemindeki sorunlar öncelikle İslami yöntemlerle çözüme ulaştırılmalıdır. Batı literatürüne cahiliye toplumunu, cahili sistemleri tanımak için başvurulabilir. Batının teknolojisini alırken de İslami değerlere, ilkelere, İslam'ın temel özelliklerine uygun olanlar alınıp İslami olmayan ilim ve kültür kenara bırakılmalıdır. Kutub'un Batı'yı okuma şeklinde Batı'nın

²⁶¹ Murat Kayacan, "Seyyid Kutub'un Batı'yı Okuma Biçimi", 226-229.

²⁶² Murat Kayacan, "Seyyid Kutub'un Batı'yı Okuma Biçimi", 234-235.

insanlığa vereceği bir şeyinin bulunmayışı hakkında genellemeci tavrı hakimdir. Batı'yı tanımlamak gayretindedir. Batı karşısında alternatif İslam'dır.²⁶³

İslamcı anlatıya göre Batılılaşma İslam dünyasının Batı'nın baskı ve zulümleriyle karşı karşıya olduğu ve batılılaşma politikalarının başarısız olduğu bir dönemde ortaya çıkmıştır. Bu durum da Batılılaşma politikalarının reddedilmesine yol açmıştır. İslamcıların bir kısmı Batı'ya ait ne varsa reddedilmesi gerektiğini savunurken bir kısmı ise Batı'dan kısmi bir alım yapılması gerektiğini savunmuşlardır. Batı'nın maneviyatı değil maddiyatı, maddi yönü, alınmalıdır. Zaten Batı ilmini İslam dünyasının ilmi mirasının üzerine inşa etmiştir.²⁶⁴ Batı maneviyat bakımından gerileme halindedir, zalimdir, İslamiyet Batı karşısında daha üstündür. Bu yüzden İslamiyet'in ihtiyaç duyduğu tek şey Batı'nın teknolojisidir.²⁶⁵

Fakat Batı'nın teknolojisi alınırken dikkat edilmesi gereken şey Batı'yı birebir taklit etmemektir. Tanzimatçılar bu sebeple İslamcı çevrenin eleştirilerine mazur kalmıştır.²⁶⁶ Eleştirilen bir isim de *İctihad* Dergisi'nde yazan Batıcıların önde gelen isimlerinden Abdullah Cevdet'tir. Cevdet'e göre Batı'nın her şeyi alınmalıdır. Çünkü Batılılaşma bütün olarak kabul edildikten sonra kendi ürününü kendi veren bir dönüştürme aracı olacaktır. Batı Medeniyeti tek medeniyettir ve çözüm bu medeniyeti bütünüyle kabul etmektir.²⁶⁷

Dergi incelememize *Hilal* dergisi yazarı Mahmut Alagöz ile başlayalım. Alagöz'e göre İslam bin yıl parlak bir devre yaşamış, müspet ilimlerde de bir hayli ilerlemişti. Sonrasında aslından koptuğu için sahip olduğu birikimi Endülüs Devleti aracılığıyla Batı'ya aktarmıştır. Batı Rönesans ile yükselmiş ve emperyalizm ile İslam devletlerini kendine esir etmiştir. Batı sahip olduğu ilerleme ve güç ile ilmi insanlığın faydasına kullanmamıştır. Nagazaki ve Hiroşima örnekleri bunun açık örneklerindedir.²⁶⁸

Karakoç'a göre Batı girdiği ülkelerde kültür ve inancı yok etmeye çalışmaktadır. Bugün İslam dünyası kültürünü ve inancını unutmak suretiyle köksüz bir ağaca dönmüş,

²⁶³ Kayacan, "Seyyid Kutub'un Batı'yı Okuma Biçimi", 238-244

²⁶⁴ Çağan, "İdeolojinin Sonu Sonun İdeolojisi", Kenan Çağan (Ed.) *İdeoloji*, 370-372.

²⁶⁵ Tunaya, *İslamcılık Akımı*, 63-66.

²⁶⁶ Çağan, "İdeolojinin Sonu Sonun İdeolojisi", Kenan Çağan (Ed.) *İdeoloji*, 371.

²⁶⁷ Ahmet Çiğdem, Batılılaşma, Modernite ve Modernizasyon, Hasan Bülent Kahraman, Bir Zihniyet, Kurum ve Kimlik Kurucusu Olarak Batılılaşma, "*Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce 3: Modernleşme ve Batıcılık*", Tanıl Bora, Murat Gültekingil (Ed.), İletişim Yayınları, İstanbul 2004, 72, 80,130.

²⁶⁸ Mahmut Alagöz, "İslam ve Müspet İlimler", *Hilal Dergisi*, 9(104), Haziran 1970, 10

geçmişiyile bağı koparmıştır.²⁶⁹ Doğu kendi geçmişine dönse, kendi kültüründen beslense bir dirilişle kendine gelebilecektir. Artık yolumuzu köklü değişimlere çevirmeliyiz. Diriliş bir ruh savaşıdır, sürekli savaşta olmak ve savaştan zafer elde etmekle olur.²⁷⁰ Müslümanlar çağın en çok ezilmesi arzu edilen insanlarıdır. Dirilme umudu da yalnızca Müslümanlardadır. Müslümanlar Kur'an'dan ilham alarak pasiflikten kurtulup komünizmin, kapitalizmin karşısına çıkacak, taklidi bırakacak, muzaffer bir savaşçı olacaktır. Bir anarşist değil, dirilişi arzu eden bir devrimci olacaktır.²⁷¹

Karakoç'a göre İslam ne doğudur ne de batıdır. Endülüs İslam'ının batıya aktarılmasıyla Batı Rönesans'ı gerçekleştirmiştir. Karakoç: "Rönesans: Hristiyanlığın İslam'a karşı kendini savunmak için Batı medeniyetini imdada çağırmasıdır." demiştir. Ona göre Rönesans'ın ilkeleri, bilgileri, kaynakları Endülüs aracılığıyla İslam'dan beslenmiştir. Rönesans'ın sanat ve düşünceyi etkilemesiyle Fransız devrimi ortaya çıkmış, Fransız devriminin getirdiği değişimler de reform hareketlerini doğurmuştur. Neticede Rönesans ve reform özünü İslam'dan ve Osmanlı'dan yaptığı alıntılarla İslam'a borçludur.²⁷² Bugün Batı'nın zannedilen pek çok şey İslam'dan alıntıdır. La Fontaine masallarını Beydaba'ya ait olan *Kelile ve Dimne'den* Sadi'den, Dante *İlahi Komedya'sını Fütuhat'ın* sahibi İbni Arabi'den almıştır. Romeo ve Juliet'teki Juliet *Leyla ile Mecnun'daki* Leyla'nın Juliet'e dönüşmesidir.²⁷³ Bugün Batı'nın her şeyi akılla çözme çabası, inancı ve metafiziği arka plana atmasıyla insanı mutsuzlaştırmıştır. Bugün Batı "varoluş" problemi yaşamaktadır. Rönesans İslam'ı iyi bir şekilde değerlendirememiştir ve bugünün sorunlarına çözüm bulamaz olmuştur. Bu yüzden Batı'nın geleceği tehlikelidir. Batının en büyük sorunu kendi dışındakileri ezmesi ve onları sömürmesi, insanları Batı'ya karşı tavırlı olmaya sevk etmiştir.²⁷⁴

Karakoç'a göre Batı medeniyeti "yeni" değil, "antikite"den doğmuş bir "yenileniş"tir. Ayrıca Batı medeniyeti bir tepki hareketi ile İslam karşısında var olma gayretiyle doğmuştur. Çin ve Rusya gibi ülkelerde Batı için intikam duygusu

²⁶⁹ Karakoç, "Gelecek Zamanın Karşısında V", *Diriliş Dergisi*, 4(7), Mart 1975, 6-9.

²⁷⁰ Karakoç, "Değişim", *Diriliş Dergisi*, 4(9), Mayıs 1975, 6-9.

²⁷¹ Karakoç, "Değişme II", *Diriliş Dergisi*, 4(10), Haziran 1975, 8.

²⁷² Ahmet Koçak, "Seza Karakoç'un Fikri Yazılarında Doğu ve Batı Medeniyeti Tasavvuru", *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 5, Nisan 2016, 51-63.

²⁷³ Karakoç, "Medeniyetimizin Büyük Krizi IX", *Diriliş Dergisi*, 7(21), Aralık 1988, 2-14

²⁷⁴ Ahmet Koçak, "Seza Karakoç'un Fikri Yazılarında Doğu ve Batı Medeniyeti Tasavvuru", *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 5, Nisan 2016, 51-63.

oluşmuşken İslam ülkelerinde “süperhümanizma” yani Batı’yı her yaptığı şeyde üstün görmeyi, Batı karşısında “ezilme”yi Batı’nın üstünlüğünün bir sonucu olarak algılama ortaya çıkmıştır. Batılılaşma beraberinde ırkçılık, sosyalizm hareketleri de beraberinde getirmiştir. Batı modernleşme adı altında İslam ülkelerini kendi pazarı haline getirmiştir. Müslümanlar ilerleyen zamanda Batı’dan pek çok şeyi ithal etmiştir. Karakoç’a göre Batı dünyaya “ben ve diğerleri” olarak bakmaktadır. Batı bu zihniyetten uzaklaşmamalı ve “ben ve sen” ile başlayan cümleler kurmalıdır.²⁷⁵

Batı’nın istediği onlarla eşit olmak değil, onlara köle olmaktır. Aslında onların bu davranışının temelinde bir hınç yatmaktadır. Onların durumu tarihte çok büyük sıkıntılar yaşadıkları için bütün insanlığa kin ve öfke beslemelerine benzer. Batılılar sahip olduklarını, medeniyetlerini eski Yunan’dan; dinlerini ise Ortadoğu’dan almışlar ve kendilerini bu noktada eksik görmüş, bu eksikliklerini kibirle örtmeye çalışmışlardır. Avrupa herkesten üstündür, herkesten medenidir. Avrupa haricindekiler barbardır. Onlar bir toplulukla ortak yanları bulunsa da kendilerini üstün görürler. Onların Hristiyanlığı bile Afrikalıların Hristiyanlığından üstündür. Bu demektir ki; imse onların gözünde hiçbir zaman batılı olamaz.²⁷⁶

Diriliş’e göre doğu; batı aracılığıyla sadece dününü ve bugünü değil, yarınını da kaybetmektedir. Yarınını da Batı’ya vermiştir. Bunun Batı’nın isteğiyle olduğunun farkında bile değildirler. Batı kendilerinin taklitçisi olan Doğulular meydana getirmiştir.²⁷⁷ İslamoğlu’na göre Müslümanların unuttuğu değerlere Batı sahip çıkmış ve Müslümanları hakimiyeti altına almıştır. Müslümanlar artık fikri anlamda Batı’nın kölesi haline gelmiş artık Batılı gibi düşünmeye Batılı gibi algılamaya başlamıştır. Batılılaşma ise Müslümanların dini inanışından, tarihinden, adetlerinden, ahlakından ve prensiplerinden çok şey götürmüştür.²⁷⁸ Tanzimat “Zaten değişmek zorundasın, bunu kendi elinle yap!” telkiniyle ilan edilmiştir. Tanzimatçılar Batılılaşmaktan başka bir yolun olmadığına inanmışlardır. Onlara göre başka alternatif yoktur. Tanzimatçılar kendimiz gibi kalarak ilerlemenin, değişmenin peşine düşmemişlerdir.²⁷⁹ İçinde bulunulan duruma bakmadan Batı’dan geleni alıp yenilenmesi gerekli olan şeyi

²⁷⁵ M. Kevser Baş, “Sezai Karakoç ile Doğu’yu ve Batı’yı Yeniden Düşünmek”, *Dil ve Edebiyat Dergisi*, 102, Haziran 2017, 48-50.

²⁷⁶ Karakoç, “Batı ve Biz”, *Diriliş Dergisi*, 7(28), Ocak 1989, 1, 16.

²⁷⁷ Diriliş, “İnsanlığın Dirilişi”, *Diriliş Dergisi*, 4(11), Temmuz 1975, 3-6.

²⁷⁸ Mücahid İslamoğlu, “Fikri Kölelik ve Müslümanlar”, *Hilal Dergisi*, 17(203), Aralık 1979, 2-5.

²⁷⁹ Karakoç, “Değişme ve Ötesi IV”, *Diriliş Dergisi*, 7(6), Ağustos 1988, 3-11.

yenilememiş, yenilenmemesi ya da değişmesi gereken şeyi ise değişmiştir. Hep Japonya'dan bahsedilir. Onlar, sadece değişmesi gerekeni değiştirmişlerdir.²⁸⁰

Akif Emre İslamcı çevrelerin Avrupa Birliği'ne girmeyi desteklediklerini söyler. Onlara göre; Türkiye AB'ye girerse artık din ve vicdan özgürlüğü sağlanacak; bu yolla başörtülüler kamusal alanlara, okullara başörtüleriyle girebilecekler; siyasi alanda, mecliste seslerini duyurabilecekler; İmam Hatip okulları da eğitim hayatına devam edebilecektir.²⁸¹ Karakoç ise *Diriliş*'teki yazılarında tam tersine AB'ye girmeye karşıdır. Ona göre Avrupa Birliği köklü değişimler isteyecek, bir kültür entegrasyonu getirecek, Batılılaşma ile kültür ve medeniyet yıkımına sebep olacaktır. Önce "İslamsızlaştırma" politikasını devreye sokacak ardından Hristiyanlığı öne çıkaracaktır. Çünkü onlar için din demek yalnızca kendi dinleri olan Hristiyanlık demektir. Onların gözünde özgürlük kendi özgürlükleridir. Kültürden anladıkları kendi kültürleridir, toplumdaki, devletten, hukuktan anladıkları yalnızca onların sahip olduğu toplum, hukuk ve devlettir.²⁸² Avrupa Türkiye'ye bir güvence sağlayabilir; fakat bu sözcüğü orta vadeli bir güvencedir. Oysa Türkiye'nin uzun vadeli bir güvenceye ihtiyacı vardır. Bu da ancak yine kendi eliyle kuracağı bir birliğe bağlıdır. Eğer bir "İslam Ülkeleri Birliği" kurulursa Türkiye istediği güvenliği bulacaktır.²⁸³

²⁸⁰ Karakoç, "Değişme ve Ötesi V", *Diriliş Dergisi*, 7(7), Eylül 1988, 3-4.

²⁸¹ Akif Emre, "AB'ye Nasıl Girilir?", <https://www.yenisafak.com/yazarlar/akifemre/abye-nasil-girilir-52920>

²⁸² Karakoç, "Dörtüol Ağzında Türkiye ya da Türkiye Nereye Gidiyor?", *Diriliş Dergisi*, 7(8), Eylül 1988, 3-4.

²⁸³ Karakoç, "Dörtüol Ağzında Türkiye ya da Türkiye Nereye Gidiyor?", *Diriliş Dergisi*, 7(2), Ağustos 1988, 3-5.

SONUÇ

İslamcılık, en genel anlamıyla modernleşmeye karşı İslami çözüm önerileri sunmayı ve İslam'ı hayatın tüm alanlarıyla ilişkili olan bir din olarak tekrar toplum ve siyaset sahnesine çıkarmayı amaç edinen, modern bir hareket olarak tanımlanabilir. Seyyid Kutub fikirleri, kitapları ve özellikle *Yoldaki İşaretler* (Meali'm fi't Tarik) kitabı ile Türkiye'de etkili olan isimlerin başında gelmektedir. İslamcılık, Siyasal İslam akımları onun etkisiyle oluşmuş ve pek çok alanda kendini göstermiş, ürünler vermiştir. Ülkemizde de pek çok alanda etkisini gösteren bu akımları doğru anlamak ve sağlıklı analizler yapmak için öncelikle Kutub'u iyi anlamak gereklidir.

Dergi faaliyetleri İslamcı düşünce için önemli tartışma, mücadele, üretim ve muhalefet alanlarından biri olmuştur. Ekoller kendilerini dergiler aracılığıyla ifade etmişlerdir. İslamcı dergiler hem ülke gündemiyle hem de dünya siyasetiyle ilgili olmuşlardır. Gündem değiştikçe dergiler de statik kalmamış ve değişikliğe uğramışlardır. Örneğin 1958'de yayın hayatına başlayan *Hilal* dergisi ilk dönemlerinde komünizm karşıtı/muhafazakar/demokrat/Amerikan destekçisi olarak adlandırılabilir bir çizgideyken 1965-1970'li yıllarda Seyyid Kutub gibi İslamcılığın sembol isimlerinden yapılan tercümelemlerle artık "milliyetçilik ve emperyalizm karşıtı" bir çizgiye evrilmiştir. Yine tercümelemlerle yeni kavramlar ülke gündemine girmiştir. Örneğin; "sağcı" kavramı yeniden ele alınmış ve sağcılık İslamlaştırılmaya çalışılmıştır. Bu da yeni bir tartışmayı beraberinde getirmiştir: "ırkçılık"... *Hilal* dergisi tarafından sağcılık ile ırkçılığın farklı şeyler olduğu ifade edilerek "Türk" ve "Müslüman" kavramları yerine "Türkiyeli Müslümanlar" kavramı kullanılmaya başlanmıştır. *Yoldaki İşaretler*'in tercümesinden sonra "saf kaynağa dönme" çağrısı aktifleşmiş, sadece "Kur'an'ın sesine kulak verme" mesajını içeren kapaklar basılmıştır. Yine *Hilal* dergisi Kutub gibi İslamcı yazarlardan yaptığı tercümelemler aracılığıyla Türkiye İslamcılığını da okuyucusunu da farklı fikirlerle ve beynelmilel bir algılayışla tanıştırmıştır. Bu durum da yeni din anlayışı ve davranış biçimlerinin ortaya çıktığı şeklindeki yorumları gündeme getirmiştir.

Hilal dergisi 1966 yılında basılmış olan bir sayısında, yayın hayatına başlayacak olan *Diriliş* dergisinin müjdesini bir övgü yazısıyla vermiştir. Modernleşme sürecinde ortaya çıkan sorunlara "İslam'a yeniden dönüş" le çözüm üretmeyi temele alan *Diriliş*

dergisi Sezai Karakoç'un yazıları ve fikirleriyle şekillenmiştir. Karakoç'a göre geçmiş ihya edilmeli, kadim geleneğe ve asıl kaynaklara dönülmelidir. Kutub'un idam edildiği dönem Karakoç birçok programa konuşmacı olarak katılmış Kutub'u "şehit" olarak adlandırıp onun İslam'ın uyanışını gerçekleştirecek bir ülküye sahip olduğunu ve ölümünün ülküyü daha da ilerlettiğini dile getirmiştir. Kutub'un *İslam'da Sosyal Adalet* ve *İslam Kapitalizm Çatışması* kitapları ile Karakoç'un *İslam Toplumunun Ekonomik Striktürü* kitaplarında da görmek mümkündür. Bu kitaplar farklı içerikler barındırsa da *İslam ekonomisinin* kökenleri hakkında ortak söylemlere sahiptir. Fakat şu hakkı teslim etmek gerekir ki; *Diriliş*'te görüldüğü üzere Karakoç'un felsefi derinliği Kutub'a nazaran daha üst düzeydedir. Onun Kutub için tartıştığı konular akademik değil aciliyet kesbeden varoluşsal problemlerdir. Ayrıca Kutub Batı romantizminden etkilenmiş Batı'yı Ortodoks Batı üzerinden eleştirmiştir. Karakoç'taki Batı eleştirisi ise medeniyet şuurundan hareket etmektedir.

1970'li yıllarda *Akıncılar Örgütü* gibi gençlerin etrafında toplandığı teşkilatlar ümmetçi siyasi isteklerini dile getirmeye, "Milli gençlik" yerine "Müslüman gençlik" kullanımını ve "İslamcı kimlik" savunuculuğunu yaygınlaştırmaya başlamıştır. *Hilal* dergisi Akıncılar gibi teşkilatları maksadı "cihad" olan imanlı gençlerin bir araya gelerek kurdukları teşkilatlar olarak kabul etmiştir. Akıncılar hareketi aynı isimle ideolojik sorumluluğunun -başta- Seyyid Kutub'a ait olduğu *Akıncılar* dergisini çıkarmıştır. Dergide Kutub'tan birçok çeviriye yer verilmiştir. Daha sonra dergide yaşayan bir ayrışmayla *Akıncı Güç* adında yeni bir dergi çıkarılmıştır. Birbirlerine eleştiri yazılarına yer verseler de her iki dergide de ortak söylemler yer almaktadır.

İslamcı dergilerde pek çok yerde Kutub etkisi kendini açıkça belli etmektedir. Kutub'un fikirlerinin kendi sosyo-politiğine rağmen diğer İslam ülkelerinde, özellikle Türkiye'de kısa sürede karşılık bulmuştur. Kutubçu söylemlerin tesirleri, dergilerin dış kapağından içeride yer alan yazılara varıncaya kadar birçok alanda kendisini göstermiştir. Onun fikirlerini ele aldığımız başlıklarda bu konuların dergilerde nasıl işlendiğine de yer verilmiş ve ikisinde de aynı söylem biçiminin var olduğunu, konu başlıklarının Kutub düşüncesindeki yerinin ve İslamcı dergilerde ele alınış biçimlerinin birbirlerini tamamlayan, destekleyen ve birbirlerine paralel nitelikte oldukları görülmüştür. Fakat buraya kadar anlattıklarımızdan yola çıkarak şunu ifade edebiliriz

ki; *Hilal*, *Akıncılar* ve *Akıncı Güç* dergilerinde Kutub etkisi doğrudan olmuşken *Diriliş* dergisinde Kutub etkisi dolaylı olmuştur.

Dergilerde yer alan fikirlerin beslenme kaynakları arasında Seyyid Kutub'un eserlerinin etkili bir şekilde yer almasında, Türkiye'nin siyasal anlamda katı laisizmin oluşturduğu ortamda Müslümanların karşılaştıkları zorluklar ile Kutub'un Mısır zindanlarında yaşadıkları arasında doğrudan paralellikler kurularak adeta onun düşünceleri Türkiye'de Müslümanların sıkıntılarını dillendiren bir mecra olarak görülmüştür. Bu kadar atıf ve onu her konuda otorite olarak görmenin arkasında Türkiye'nin o dönemlerde geçtiği politik süreçler etkili olmuştur.

Son olarak bu alanda halen yeterince çalışmanın olmadığı ve çalışılmaya ihtiyaç duyulan bir alan olduğu görülmüştür. Arzumuz; bu çalışma ile bir karınca misali de olsa bu ihtiyacı karşılamaya, bu boşluğu doldurmaya bir katkıda bulunmaktır.

KAYNAKÇA

- Adak, F., “Cari Ekonomik Sistemler ve Sıhhatli Ekonomi”, *Hilal Dergisi*, 17(199), 1979, 42-43.
- Adalı, M. H., “Savaşçının Sancısı”, *Akıncı Güç Dergisi*, Sayı:5, 1979, 8.
- Akıncı, G., “Deklarasyon”, *Akıncı Güç Dergisi*, Sayı:5, 1979, 2.
- Akıncılar, “Erbakan: İslam Dinarı Sistemine Geçilmelidir”, *Akıncılar Dergisi*, Sayı:1, 1979, 6-7.
- _____, “Yedi Şehit Birden Verdik”, *Akıncılar Dergisi*, Sayı:6, 1979, 3.
- Akif, İ., “Öldüren Zehir”, *Akıncılar Dergisi*, Sayı:5, 1979, 3.
- Aksakal, C. B., “Seyyid Kutub ve Müslüman Kardeşler”, *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, 2(3), 2015, 65-80.
- Alagöz, M., “İslam ve Müspet İlimler”, *Hilal Dergisi*, 9(104), 1970, 10.
- Altunbaş, A., “Devlete Yürümek”, *Akıncılar Dergisi*, Sayı:9, 1979, 6.
- Arslan, İ., “Kur’an Medeniyeti II”, *Hilal Dergisi*, 16(193), 1979, 6.
- Asyalı, H., “Hadiselerin Ardından- İmam- Hatip Okulları”, *Hilal Dergisi*, 9(107), 1970, 16.
- _____, “Hadiselerin Ardından”, *Hilal Dergisi*, 12(142-143), 1973, 16-17.
- Aytepe, M., “Doğuşundan Günümüze İslamcılığın Türkiye Seyri: Bir Sınıflandırma Denemesi”, *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 2016, 171-172.
- Baş, M. K., “Sezai Karakoç ile Doğu’yu ve Batı’yı Yeniden Düşünmek”, *Dil ve Edebiyat Dergisi*, Sayı:102, 2017, 48-50.
- Berkes, Niyazi, *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1973.
- Cabioğlu, M. K., “Ekonomi ve İslam”, *Hilal Dergisi*, 20(239-240), 1983, 50-55.
- Canbaz, F., “Faizsiz İktisat”, *Hilal Dergisi*, 27(314), 1989, 2-12.
- Çağan, Kenan (Ed.) *İdeoloji*, Hece Yayınları, Ankara 2008.

- Çakır, Ruşen, “Batı Gözüyle Radikalizm Geleneksel İslam”, *Cumhuriyet Gazetesi*, (18.06.1991), 15.
- Çakmaktaş, Nurullah, *İslami Hareketlerin Sosyolojisi: Mısır’da Selefi Hareket*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2014.
- Çınar, Aliye Köysüren, *Politika, Din ve İdeoloji Ekseninde Modernitenin Arka Planı*, Sentez Yayıncılık, Bursa 2012.
- Çiğdem, Ahmet, “Batılılaşma, Modernite ve Modernizasyon, Hasan Bülent Kahraman, Bir Zihniyet, Kurum ve Kimlik Kurucusu Olarak Batılılaşma”, Tanıl Bora, Murat Gültekingil (Ed.), “*Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce 3: Modernleşme ve Batıcılık*”, İletişim Yayınları, İstanbul 2004.
- Diriliş , “İnsanlığın Dirilişi”, *Diriliş Dergisi*, 4(11), 1975, 3-6.
- _____, “İslam”, *Diriliş Dergisi*, 4(4), 1974, 39.
- _____, “Önce Silüet Sonra Portre”, *Diriliş Dergisi*, 7(54), 1989, 15.
- Doğan, M., “Sezai Karakoç Türkiye’nin Şansıdır”, *Yedi İklim Dergisi*, 6(44-45), 1993, 94.
- Düzenli, Y., “Kapitalizm ve Tedavisi”, *Hilal Dergisi*, 16(182), 1978, 22-24.
- Eagleton, Terry, *İdeoloji*, (Çev.: Muttalip Özcan), Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2005.
- El-Verdani, Salih, *Mısır’da İslami Akımlar*, (Çev. H. Acar, Ş. Duman), Fecr Yayınevi, Ankara 1988.
- Erdoğan, K., “Bizanslaşan Çağın Köhne Zihniyeti Yeni Fetih ile Son Bulacaktır”, *Hilal Dergisi*, 15(171), 1977, 4-25.
- Erkilet, Alev, *Ortadoğu’da Modernleşme ve İslamî Hareketler*, Hece Yayınları, Ankara 2004.
- Ersin, İ., Yıldırım, C., “Necmettin Erbakan’ın Manevi Kalkınma Söyleminin İslam Ekonomisi İçerisindeki Yeri ve Sosyal Sermaye ile Asimetrik Bilgi Konularıyla İlişkisi”, *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 2016, 147-149.

- Gençosmanoğlu, Alperen, (Ed. Vahdettin Işık, Ahmet Köroğlu, Yusuf Enes Sezgin), *1960-1980 Arası İslamcı Dergiler-Toparlanma ve Çeşitlenme*, İlem Kitaplığı Nobel Yayıncılık, Ankara 2016.
- Görgün, H., ‘‘Seyyid Kutub’’, *DİA*, T.D.V. Yay., Ankara 2009, 37, 64-68.
- Güney, Z. B., ‘‘Hasan El Benna ve Seyyid Kutub’ta Siyasi İslam Düşüncesi’’, *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, Sayı:6, 2018, 290-312.
- _____, *Müslüman Kardeşler’de Söylem Eylem İlişkisi: Hasan el Benna Dönemi*, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2016.
- Gürdoğan, N., ‘‘İslam Bankacılığı ve Özel Finans Kurumları’’, *Hilal Dergisi*, 23(275), 1985, 31-32.
- Gürpınar, B., ‘‘Hilal Dergisi ve Dünya Siyasetine Bakışı’’, *Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 2017, 436-442.
- Hilal, ‘‘Ateizm ve İslamiyet’’, *Hilal Dergisi*, 13(151), 1975, 11-13.
- _____, ‘‘Din ve Ahlak Eğitimi Üzerine’’, *Hilal Dergisi*, 14(162), 1976, 23-25.
- _____, ‘‘Hadiselerin Ardından’’, *Hilal Dergisi*, 12(133), 1972, 16.
- _____, ‘‘Hadiselerin Ardından’’, *Hilal Dergisi*, 12(139), 1973, 16.
- _____, ‘‘Hadiselerin Ardından’’, *Hilal Dergisi*, 9(106), 1970, 17.
- _____, ‘‘İslam Bankaları Soru Cevap’’, *Hilal Dergisi*, 20(230), 1982, 18-21.
- _____, ‘‘İslam Devletlerinin Rükünleri-Halife’’, *Hilal Dergisi*, 17(200), 1979, 46-47.
- _____, ‘‘İslam Hukuk Sistemi, Beşeri Hukukun Doğuşu, Hukuk Kürsüsü’’, *Hilal Dergisi*, 15(176), 1977, 21-22.
- _____, ‘‘Mısır’da Olup Bitenler’’, *Hilal Dergisi*, 5(56), 1966, 2.
- _____, ‘‘Modern Firavun’un Son Cinayeti’’, *Hilal Dergisi*, 6(62), 1966, 10-15.
- _____, ‘‘Müslümanlar Arasında Ekonomik İşbirliği’’, Derleyen: Cahit Atik, 19(223), 1981, 28.
- _____, ‘‘Yeni Bir Fetih Yakındır’’, *Hilal Dergisi*, 15(171), 1977, 1.

- _____, “Basından Haberler”, *Hilal Dergisi*, 5(56), 1966, 17.
- İktibas, “İslam Kalkınma Bankasının Öyküsü”, *İktibas Dergisi*, 1(12), 1981, 24.
- İslamoğlu, M., “Din ve Siyaset”, *Hilal Dergisi*, 15(178), 1977, 16-20.
- _____, “Batılılaşma Uğruna İntihar”, *Hilal Dergisi*, 17(203), 1979, 9-13, 39.
- _____, “Fikri Kölelik ve Müslümanlar”, *Hilal Dergisi*, 17(203), 1979, 2-5.
- _____, “İslam’ın Siyasi Nazariyesi”, *Hilal Dergisi*, 15(179), 1977, 13-14.
- _____, “Saadet Davası”, *Hilal Dergisi*, 16(183), 1978, 7-18.
- İslamoğlu, Mustafa, *İslami Diriliş Hareketleri*, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2011.
- İşcan, Mehmet Zeki, *Siyasal İslam-Dini ve Fikri Temelleri*, EKEV Yayınevi, Erzurum 2002.
- Jacob, M. L., “İslami Birliğin Sağlanmasına Yönelik Gayretler”, *Türkler*, [Elektronik Sürüm], (Çev. Pelin Fidanoglu), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.
- _____, “İslami Birliğin Sağlanmasına Yönelik Gayretler”, *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.
- Jaschke, Gotthard, *Yeni Türkiye’de İslamlık*, (Çev.: Hayrullah Örs), Bilgi Yayınevi, Ankara 1972.
- Kara, İ., “Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Üzerine Birkaç Not”, İsmail Kara ve Asım Öz (ed.), *Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri*, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2013.
- _____, *Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi Metinler/Kişiler 1*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2011.
- _____, *Türkiye’de İslamcılık Düşüncesi Temel Metinler*, Gerçek Hayat-Artı Reklam, İstanbul 2001.
- Karakoç, S., “Dört Yol Ağzında Türkiye ya da Türkiye Nereye Gidiyor?”, *Diriliş Dergisi*, 7(2), 1988, 3-5.
- _____, “Değişme ve Ötesi IV”, *Diriliş Dergisi*, 7(6), 1988, 3-11.
- _____, “Devlet I”, *Diriliş Dergisi*, 7(9), 1988, 3-4.

- _____, “Toplum II”, *Diriliş Dergisi*, 7(19), 1988, 3-4.
- _____, “Batı ve Biz”, *Diriliş Dergisi*, 7(28), 1989, 1,16
- _____, “Beklenen ve Beklenmeyen”, *Diriliş Dergisi*, 7(55), 1989, 3-15.
- _____, “Değişim”, *Diriliş Dergisi*, 4(9), 1975, 6-9.
- _____, “Değişme II”, *Diriliş Dergisi*, 4(10), 1975, 8.
- _____, “Değişme ve Ötesi V”, *Diriliş Dergisi*, 7(7), 1988, 3-4.
- _____, “Devlet Adamı”, *Diriliş Dergisi*, 7(39), 1989, 3.
- _____, “Devlet VII”, *Diriliş Dergisi*, 7(15), 1988, 4-14.
- _____, “Devlet VII”, *Diriliş Dergisi*, 7(15), 1988, 4-14
- _____, “Devlet VIII”, *Diriliş Dergisi*, 7(16), 1988, 3-4.
- _____, “Diriliş Neslinin Amentüsü”, *Diriliş Dergisi*, 4(13), 1975, 63-65.
- _____, “Diriliş Neslinin Amentüsü”, *Diriliş Dergisi*, 4(17), 1976, 161-163.
- _____, “Dört Yol Ağzında Türkiye ya da Türkiye Nereye Gidiyor?”, *Diriliş Dergisi*, 7(8), 1988, 3-4.
- _____, “Gelecek Zamanın Karşısında V”, *Diriliş Dergisi*, 4(7), 1975, 6-9.
- _____, “Gerçek Parti”, *Diriliş Dergisi*, 7(47), 1989, 3-15.
- _____, “İdeal Devlet ve Devlet İdeali”, *Diriliş Dergisi*, 5(67), 1980, 13-16.
- _____, “Kadro”, *Diriliş Dergisi*, 7(63), 1989, 3.
- _____, “Medeniyetimizin Büyük Krizi IX”, *Diriliş Dergisi*, 7(21), 1988, 2-14.
- _____, “Millet ve Devlet ”, *Diriliş Dergisi*, 7(60), 1989, 3.
- _____, “Millet ve Siyasi Partiler”, *Diriliş Dergisi*, 7(61), 1989, 3-18.
- _____, “Millet, Devlet ve Yöneticiler”, *Diriliş Dergisi*, 5(69), 1980, 10-14.
- _____, “Ölümden Sonra Kalkış IX”, *Diriliş Dergisi*, 3(11-12), 1970, 12.
- _____, “Parti ve Biz III”, *Diriliş Dergisi*, 7(68), 1989, 1-15.
- _____, “Toplum II”, *Diriliş Dergisi*, 7(20), 1988, 4-14.

_____, “Toplum III”, *Diriliş Dergisi*, 7(21), 1988, 4-5.

_____, “Toplum IV”, *Diriliş Dergisi*, 7(22), 1988, 3.

_____, *Dirilişin Çevresinde*, Diriliş Yayınları, İstanbul 1966.

Karataş, T., “Sezai Karakoç’un Dergiciliği” *Yedi İklim Dergisi*, 6(44-45), 1993,116.

Kayacan, M., “Seyyid Kutub’un Batı’yı Okuma Biçimi”, *Marife Dergisi*, 6(3), 2006, 217-246.

Kepel, G., *Peygamber ve Firavun*, (Çev.: İsmail Bendiderya), Çizgi Yayınları, İstanbul 1992.

Kılıç, H., “Siyasi Şuur, Siyasi Hareket”, *Akıncı Güç Dergisi*, Sayı:2, 1979, 3-4.

_____, “Tebliğ ve Telkin Üzerine”, *Akıncı Güç Dergisi*, Sayı:5, 1979, 3.

Kılıç, Mustafa Ammar, *İslamcı Hafızada “Emek” Sorunu: Türkiye’de 1980-2000 Arası İslamcı Dergilerde Sosyal Adalet Söylemi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2016.

Koca, M., “Dirilişi Anlamak”, *Yedi İklim Dergisi*, 6(44-45), 90-93.

Koçak, A., “Seza Karakoç’un Fikri Yazılarında Doğu ve Batı Medeniyeti Tasavvuru”, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı:5, 2016, 51-63.

Köysüren, Aliye Çınar, *Politika, Din ve İdeoloji Ekseninde Modernitenin Arka Planı*, Sentez Yayıncılık, Ankara 2019.

Kurtuluş, H., “Tezatlar”, *Hilal Dergisi*, 9(103), 1970, 5-6.

Kuşçu, M., “Hilal Dergisi- 1960’lı Yıllarda Kur’an’a ve Tevhidi Bilince Yönelişin İlk İzleri”, *Haksöz Dergisi*, Sayı:31, 1993, 39-41.

Kutub, Seyyid, Hasan el Benna, Mevdudi, “İslam’da Cihad”, Hasan Kurt (Ed.), Özgü Yayınları, İstanbul 2009.

_____, *Devlet Bilinci*, (Haz.: Abdulkadir Coşkun), Ehil Yayıncılık, İstanbul 2017.

_____, *İslam Düşüncesi I*, (Çev. H. Fehmi Ulus), Beka Yayıncılık, İstanbul 2017.

_____, *İslam Toplumuna Doğru*, (Çev: Ahmet Pakalın), Beka Yayıncılık, İstanbul 2018.

- _____, *İslam'da Sosyal Adalet*, (Çev: Yaşar Tunagür, M. Adnan Mansur) Cağaloğlu Yayınevi, İstanbul 1976.
- _____, *İstikbal İslam'ındır*, (Çev: H. Fehmi Ulus), Beka Yayıncılık, İstanbul 2018.
- _____, *İnsani Değerler Terazisinde Gördüğüm Amerika*, (Çev.: Mehmet Yaşar) Beyan Yayınları, İstanbul 2016.
- _____, *İslam-Kapitalizm Çatışması*, (Çev: Kamil M. Çetiner), Beka Yayıncılık, İstanbul 2017.
- _____, *Son Sözler (Beni Niçin İdam Etiler)*, (Çev: Ömer Bezirci), Nehir Yayınları, İstanbul 1989.
- _____, *Yoldaki İşaretler*, (Çev.: Murat Hazine) , Düşün Yayıncılık, İstanbul 2016.
- Manaz, Abdullah, *Siyasal İslamcılık-1 Dünya'da Siyasal İslamcılık*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2008.
- Mardin, Şerif, *İdeoloji*, İletişim Yayınları, İstanbul 2013.
- _____, *Türkiye'de Din ve Siyaset*, İletişim Yayınları, İstanbul 1995.
- Mengüşoğlu, M. Ö., “Yoldaki İşaretler”den DAESH Menziline Varılır mı?”, *Umran Dergisi*, Sayı:268, 2016, 32-63.
- Nafi, Beşir M., *İslamcılık- Siyasal İslam ve Akımları*, Yarın Yayınları, İstanbul 2012.
- Ocak, Ahmet Yaşar, *Yeni Çağlar Anadolu'sunda İslam'ın Ayak İzleri: Osmanlı Dönemi-Makaleler-Araştırmalar*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2011.
- Oruç, A., “İslam'ın İslah Metodu”, *Hilal Dergisi*, 10(111), 1970, 27.
- Öz, A., “Radikal Eleştirinin Biçimleri: Seyyid Kutub ve Jean Baudrillard'ın Amerika'sı”, *Haksöz Dergisi*, Sayı:209, 2008, 46-51.
- Özkan, A., “İnsanlık Manevi Susuzluk İçinde Kıvranıyor”, *Hilal Dergisi*, 13(156), 1975, 4.
- Pınar, F., “Hasan el-Benna ve Müslüman Kardeşler”, *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı:5, 2015, 133-153.
- Sakallıoğlu, N., “Beklenen Nesil: MTTB, Akıncılar”, *Hilal Dergisi*, 15(181), 1978, 29-44.

- Sarı, O., “İnsanın Şeyleşmesi”, *Diriliş Dergisi*, 3(7-8), 1970, 104-105.
- Sarmış, İbrahim, *Bütün Yönleriyle Seyyid Kutub- Hayatı, Eserleri, Fikirleri ve Mücadelesi*, Fecr Yayınları, Ankara 2018.
- Selamoğlu, M., “Küfrün Korkulu Rüyası Cihad”, *Akıncılar Dergisi*, Sayı:1, 1979, 5.
- Sevilgen, M. G., “Özel Finans Kurumları”, *Hilal Dergisi*, 23(275), 1985, 24-27.
- Shepard, W. E. “Seyyid Kutub'un Düşüncesinin Gelişimi”, *Haksöz Dergisi*, Çev. Levent Taş, Sayı:41,42, 1994, 78-87.
- _____, “İslam ve İdeoloji”, *Kelam Araştırmaları Dergisi*, Çev. Mehmet Vural, 7(1), 2009, 183-220.
- Tiftikçi, O., *İslamcılığın Doğuşu-Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Gelişimi*, Akademi Yayın, İstanbul 2011.
- Tunaya, T. Z., *İslamcılık Akımı*, Simavi Yayınları, İstanbul 1991.
- Tunç, O., “Bir Hadisin Düşündürdükleri”, *Hilal Dergisi*, 10(118), 1971, 8.
- Türköne, Mümtazer, *Siyasi İdeoloji Olarak İslamcılığın Doğuşu*, Etkileşim Yayınları, İstanbul 2011.
- Yazgan, M., “Kur'an Birlik Emrediyor”, *Hilal Dergisi*, 13(156), 1975, 3.
- Yürük, Tuğba, *Siyasal İslam'ın Dönüşümü: Tunus'ta Ennahda Örneği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2017.
- Zafir, H., “Nizam Bulma Tekniği”, *Hilal Dergisi*, 9(102), 1970, 14.

İNTERNET KAYNAKLARI

- 1908'den Bu Yana İslamcı Dergiler*, <http://www.sivilsayfalar.org/2017/03/10/1908den-bu-yana-islamci-dergiler-islamci-nesriyatın-birinci-gundemi-halki-ozne-haline-getirmektedir/>
- Dergiler İslamcılık için Hayati Öneme Sahip*, <https://www.islamvemedya.com/dergiler-islamcilik-icin-hayati-oneme-sahip/196/>
- Emre, Akif, “AB’ye Nasıl Girilir?”, <https://www.yenisafak.com/yazarlar/akifemre/abye-nasil-girilir-52920>.
- Hayat İman ve Cihattır*, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1122071/hayat-iman-ve-kihattir>.
- İslamcı Dergilerde 80 Sonrası Değişim: Üstadların Yerini Söylemler Aldı*, <http://www.gercek hayat.com.tr/roportaj/ustadların-yerini-soylemler-aldi/>.
- İslamcı Düşüncenin Temeli: Dergiler*, <https://www.star.com.tr/pazar/islamci-dusuncenin--temeli-dergiler-haber-1336928/>.
- İslamcılık Ezberini Dergiler Bozdu*, <https://www.yenisafak.com/hayat/islamcilik-ezberini-dergiler-bozdu-2440023>.
- İslam’ı Tercümelelele Kavradık*, <http://www.gercek hayat.com.tr/dosya/islami-tercumelerle-kavradik/>
- Karaman, Hayrettin, “Siyasi İslam ve İslamcılık”, <https://www.yenisafak.com/yazarlar/hayrettinkaraman/siyasi-islam-ve-islamcilik-2037561>
- Milli Gazete, <https://www.milligazete.com.tr/haber/1527938/erbakanin-genclere-yaptigi-konusma-davaya-hizmet-diye-katil-olunamaz>
- Pipes, Daniel, *Daniel Pipes Explains Islamism*, 2000, <http://www.danielpipes.org/351/daniel-pipes-explains-islamism>.
- Sevgili, Abdurrahman, “Hayat İman ve Cihattır”, <https://www.milligazete.com.tr/makale/1538992/abdurrahman-sevgili/hayat-iman-ve-kihattir>.
- Türkiye Katılım Bankaları Birliği, <http://www.tkbb.org.tr/haber-detay/turkiye-ile-islam-kalkinma-bankasi-arasinda-ibirligi-gelisecek--forum-gazetem>.
- Türkmen, Hamza, *Hilal Dergisi ve Yayınları, Tevhidi Uyanışın İlk İzleri*, 2019, http://www.ozgurder.org/news_print.php?id=247.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Aylin GÜNEŞ
Doğum Yeri ve Tarihi	Erzurum-19/12/1992
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi İslam Mezhepleri Tarihi
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	-
İş Deneyimi	
Stajlar	-
Projeler	-
Çalıştığı Kurumlar	MEB-Şehit Ahmet Akdağ Ortaokulu (2019-...)
İletişim	
E-Posta Adresi	aylin.gunes25@gmail.com
Tarih	13.03.2020